

1980/81:29

Torsdagen den 20 november

Kl. 12.00

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

1 § Anmälan om kompletteringsval till utskott

Anf. 1 TREDJE VICE TALMANNEN:

Socialdemokratiska riksdagsgruppen har som suppleant i utrikesutskottet under Jan Bergqvists ledighet anmält hans ersättare Inga-Britt Johansson.

Tredje vice talmannen förklarade vald till

suppleant i utrikesutskottet

Inga-Britt Johansson (s)

2 § Justerades protokollet för den 12 innevarande månad.

3 § Meddelande om svar på interpellationerna 1980/81:19, 27 och 28

Anf. 2 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Med hänvisning till riksdagsordningen 6 kap. 1 § vill jag meddela att jag hade för avsikt att den 21 november besvara Björn Molins interpellation om samarbetet mellan i-länder och u-länder. Efter överenskommelse med Björn Molin kommer interpellationen att besvaras senare.

Jag vill också meddela att jag hade för avsikt att den 1 december besvara Carl Lidboms interpellationer om den politiska utvecklingen i Turkiet och om respekten för grundläggande mänskliga fri- och rättigheter. Efter överenskommelse med interpellanten kommer svaren att lämnas den 8 december.

*Om utvidgningen
av övningsfältet
för Skövde garni-
son*

4 § Svar på fråga 1980/81:92 om utvidgningen av övningsfältet för Skövde garnison

Anf. 3 Försvarsministern ERIC KRÖNMARK:

Herr talman! Bengt Kindbom har frågat mig, för det första om regeringen har börjat undersöka om riksdagens beslut att anlägga ett nytt skjutfält för Skövde garnison i omedelbar anslutning till pansarövningsfältet i Skövde har ändrat förutsättningarna för den bedömning av behov av kompensationsmark som gjordes för åtskilliga år sedan, och för det andra när i så fall arbetet kan förväntas leda till kontakt med de markägare som är berörda av beslutet om utvidgning av övningsfältet.

Genom särskilda beslut av riksdagen åren 1963 och 1972 fick försvaret tillstånd att förvärva två sammanhängande markområden om tillsammans ca 425 hektar belägna omedelbart nordost och öster om pansarövningsfältet i Skövde. En förutsättning för förvärven var att de endast fick ske då marken frivilligt bjöds ut till salu. Hittills har ca 250 hektar förvärvats genom fortifikationsförvaltningens försorg. Den förvärvade marken är dock inte sammanhängande. Övningsfältets östra gräns är därför mycket oregelbunden, vilket medfört att marken inte kan användas för övningar på ett rationellt sätt.

På försvarsdepartementets initiativ utreder fortifikationsförvaltningen i samråd med chefen för armén vilka möjligheter det finns att rätta ut övningsfältets gräns. Avsikten är att i samarbete med lantbruksnämnden i länet försöka få till stånd markbyten eller andra fastighetsbildningar som skulle innebära fördelar såväl för försvaret som för de brukningsenheter som ligger utanför övningsfältetsgränsen. Äganderättsförhållandena är komplicerade. Jag räknar därför med att det kommer att ta ganska lång tid att nå fram till en lösning som är godtagbar från arronderingssynpunkt. Mot denna bakgrund kan jag för dagen inte med någon säkerhet uttala mig om huruvida beslutet att anlägga skjutfältet har ändrat förutsättningarna för bedömningen av behovet av kompensationsmark. Min egen bedömning är dock att det inte kommer att behövas några ytterligare förvärv utöver vad som kan visa sig lämpligt för att åstadkomma en vettig gränsdragning i övningsfältets östra del. Som jag redan har nämnt är ju frågan om ytterligare förvärv dessutom helt beroende av om markägarna själva önskar sälja.

För att få till stånd den planerade uträtningen av gränsen för övningsfältet måste man givetvis kontakta de markägare som blir berörda. Eftersom förvärv för försvarets räkning endast kan ske genom frivilliga uppgörelser, blir det markägarna själva som får avgöra om och i vilken utsträckning de vill medverka till den önskvärda gränsuträtningen, t. ex. genom att byta mark med försvaret. Tidpunkten för kontakten med markägarna kan inte nu närmare anges. Den är beroende av hur snart fortifikationsförvaltningen och lantbruksnämnden är beredda att lägga fram något förslag i gränsdragningsfrågan.

*Om utvidgningen
av övningsfältet
för Skövde garni-
son***Anf. 4 BENGT KINDBOM (c):**

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för svaret på frågan.

Det är tillfredsställande att man har satt i gång det arbete som aviserades i försvarsutskottets betänkande 13 från förra riksmötet. Bakgrunden till detta är att försvaret har fått tillstånd att utvidga övningsfältets gräns från Klagstorp till allmänna vägen Tåstorps by–Skövde. Det är här fråga om läglighetsköp, dvs. markägarna skall frivilligt bjuda ut fastigheter.

Det har emellertid inträffat saker efter riksdagsbeslutet 1963. Försvarsministern säger i svaret att han är osäker om beslutet att anlägga skjutfält har ändrat förutsättningarna. Försvarsutskottet ansåg dock att det kan ha ändrat förutsättningarna. Jag vill erinra om att i samband med att man fattade beslutet om att lokalisera skjutfältet till Vreten – det beslutet är inte Eric Krönmark ansvarig för, utan det är folkpartiets och socialdemokraternas verk – sades det att behovet av övningsmark kunde samordnas med det nya skjutfältet. Det är en sak som måste fullföljas enligt riksdagens beslut.

Det finns också ett socialt motiv som berör denna by. Om övningsfältet kommer fram till den allmänna vägen så kommer det alldeles inpå byn, och det innebär att det säkert blir störningar, som trafiken på vägen osv. Det vore ur alla synpunkter angeläget att få gränsen flyttad längre västerut, för då kan man fullfölja kommunens planering att denna bebyggelse och by skall vara bestående i framtiden och att den nuvarande markanvändningen, dvs. i huvudsak jordbruksdrift, skall fortsätta.

Jag vill med anledning av svaret ställa ytterligare en fråga. I svaret påpekas flera gånger att frågan gäller om markägarna själva önskar sälja. Förvärv av mark kan endast ske genom frivilliga uppgörelser, så det blir markägarna som får avgöra om och i vilken utsträckning de vill medverka. Jag har erfarit att de vill medverka. Därför vill jag fråga försvarsministern om han är beredd att medverka till att försvaret avstår från redan förvärvad mark för att åstadkomma en viktig gränsjustering. Skall den åstadkommas enbart genom förvärv av ytterligare mark, tror jag det blir svårigheter att nå denna justering.

Anf. 5 Försvarsministern ERIC KRÖNMARK:

Herr talman! På den här direkta frågan kan jag helt klart svara, att från försvarets sida är vi beredda att avstå från mark. Vad vi vill ha är en uträkning av gränsen så att markområdet blir rationellt från försvarets synpunkt. Med kännedom om ägosplittringen i området – jag har tittat på en karta över området – men utan att känna till de lokala förutsättningarna, skall vi se till att få en vettig gräns. Det innebär att försvaret skall avstå från vissa markområden. Kan detta ske genom markbyten, så har det mitt fulla stöd.

Anf. 6 BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! Jag tackar för det senaste svaret. Det innebär också att man på det sättet skyddar mycket högvärdig åkermark.

Torsdagen den
20 november 1980

*Om utformningen
av viss kampanj-
tidning mot våldet
i skolan*

5 § Svar på fråga 1980/81:68 om utformningen av viss kampanjtidning mot våldet i skolan

Anf. 7 Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Herr talman! Maj-Lis Lööw har ställt följande fråga till mig:

Delar statsrådet uppfattningen att kampanjtidningen mot våldet i skolan fått en olycklig utformning?

Jag vill först framhålla att det är kommittén mot våldet i skolan, där jag är ordförande, som ansvarar för kampanjen för en tryggare och mänskligare skola och därmed för kampanjtidningen. Man har gjort mig uppmärksam på att frågan, liksom väl också en tidigare interpellation om kampanjen, inte torde gälla angelägenhet som angår min tjänsteutövning som statsråd och att det alltså är tveksamt om frågan är behörig enligt regeringsformens 12 kap. 5 §. Jag vill dock ge vissa sakupplysningar kring tillkomsten av kampanjtidningen.

Kampanjen mot våldet i skolan startade den 25 september och riktar sig till årskurserna 4 till 8 i grundskolan. Kampanjmaterialet är utformat som en tidning och innehåller bl. a. en rad exempel på våldssituationer och våldsincidenter. Materialet är avsett att vara en utgångspunkt för diskussion och bearbetning av den situation som råder på den egna skolan och i den egna klassen. En del av det material som framställs ute i skolorna kommer att sammanställas i en ny kampanjtidning. Denna kommer alltså att redovisa en rad förslag och tips om hur man tillsammans kan medverka till en trygg miljö för alla i skolan.

I det nu utsända arbetsmaterialet ingår ett par artiklar från tidningen Aftonbladet, vilka speglar skolsituationen för ett par elever och en lärare i en skola i en mellansvensk stad. Artiklarna publicerades i början av höstterminen och har utarbetats efter ett par veckors studiebesök som två journalister från Aftonbladet gjort i den aktuella skolan. Personerna som förekommer i artiklarna har givit sitt tillstånd till publiceringen med foto och med angivande av såväl namn som skola och ort. Inte heller efter publiceringen har de reagerat på artiklarna i Aftonbladet. Tidningen och de två journalister som skrivit artiklarna har lämnat sitt medgivande till att de används som diskussionsunderlag i kampanjtidningen mot våld i skolan.

Sedan skolstyrelsen i den berörda kommunen beslutat att inte dela ut materialet i kommunens skolor har en speciell upplaga tryckts upp, där de här aktuella delarna tagits bort. Denna specialupplaga har nu distribuerats till kommunen.

De kontakter som personalen inom kommitténs kansli och ledamöter i kommittén haft med skolor ute i landet har visat att kampanjmaterialet lämpat sig väl som utgångspunkt för en bearbetning av frågan om våld i skolan.

Anf. 8 MAJ-LIS LÖÖW (s):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet Mogård för svaret på min fråga, men jag måste säga att jag är något förvånad över det.

Det har nu hunnit gå tre veckor sedan jag ställde den här frågan, och under den tiden har kommittén låtit trycka en ny upplaga av tidningen som distribuerats till Eskilstuna, som det handlar om här. Jag tyckte att det därmed var uppenbart att man hade insett det olämpliga med de kritiserade artiklarna, och jag tyckte i och för sig också att min frågeställning kanske var överspelad, eftersom jag trodde att Britt Mogård skulle hålla med mig om att kampanjtidningen fått en olycklig utformning.

Även om jag inte delar Britt Mogårds politiska uppfattning och värderingar, så har jag ändå intrycket att hon är en praktisk och rättfram politiker. Därför trodde jag att hon vid det här laget, när hon nu har mött reaktionen, hade insett att det faktiskt är så att stora delar av innehållet i den här tidningen är olyckligt utformade och att hon skulle kunna tillstå det. Nu säger Britt Mogård att detta egentligen inte skulle vara en angelägenhet som angår hennes tjänsteutövning som statsråd. Men, Britt Mogård, nog måste det väl ändå vara så att en fråga som rör hur ett pedagogiskt material som delas ut i skolorna är utformat ingår i en skolministers ansvarsområde.

Det är numera uppenbart att flera stora artiklar i den här tidningen är ett präktigt klavertramp i så måtto att man låter enskilda elever med namn och bild göras till syndabockar och framställas som ligister. Frågan är om det ens är rättsligt försvarbart att presentera sådant i en publikation från en statlig kommitté, men den prövningen får JO göra, eftersom ärendet har anmälts dit. Jag är alltså inte ute efter att diskutera lagligheten här i dag, utan jag hoppades att få det ansvariga statsrådet med mig i en moralisk, etisk bedömning, att så här får det inte gå till. Det finns uppenbarligen andra kommittéledamöter som delar den bedömningen. Låt mig citera ur ett brev som en av dem skrivit till kommittén mot våld i skolan:

”Jag känner mig mycket illa berörd när jag nu uppmärksamgjorts på att den av kommittén distribuerade tidningen i ord och bild och med namns nämnande utlämnar enskilda elever från viss skola. Det förefaller mig vara ett flagrant integritetsbrott. Hade jag varit medveten om att lätt identifierbara personer på detta sätt lämnades ut, hade jag givetvis protesterat, även om det varit meningslöst eftersom kommitténs ledamöter inte såg tidningen förrän den förelåg färdig.” Herr talman! Bara det faktum att en av kommitténs ledamöter känner det så här visar ju att tidningen tyvärr – och jag vill understryka detta tyvärr – har blivit ett olustigt inslag i kampanjen. Jag tycker att vad statsrådet Mogård mer eller mindre anfört till försvar för tidningen inte stämmer med det intryck som jag har fått. Detta gäller framför allt det sista, att tidningen skulle ha blivit väl mottagen ute i landet.

Anf. 9 Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Herr talman! Det brev från en av kommitténs ledamöter som Maj-Lis Löow citerade har inte nått mig i min egenskap av ordförande i kommittén, vilket kanske kan anses vara anmärkningsvärt.

Nr 29

Torsdagen den
20 november 1980

*Om utformningen
av viss kampanj-
tidning mot våldet
i skolan*

Torsdagen den
20 november 1980

*Om utformningen
av viss kampanj-
tidning mot våldet
i skolan*

Det jag framhöll angående behörighet är inte min åsikt, utan detta har påpekats för mig av rättschefen i statsrådsberedningen och av rättschefen i utbildningsdepartementet. Det är alltså sakkunniga personer som har bedömt saken.

Jag har redan framhållit att de personer som har intervjuats och fotograferats har ställt upp helt frivilligt. Den tidning där artiklarna publicerats är en av våra största rikstäckande kvällstidningar. Det fanns därför anledning att utgå ifrån att ett återgivande av artiklarna i kampanjtidningen inte skulle kunna uppfattas som en kränkning av intervjupersonernas integritet. Skolstyrelsen i den aktuella kommunen har uppenbarligen en annan uppfattning, och val av läromedel är en kommunal angelägenhet. Det är självklart att kommittén respekterar kommunens ställningstagande. Därför har också kommittén villfarit skolstyrelsens begäran om att få en ny upplaga av kampanjtidningen, där de här artiklarna har tagits bort.

Anf. 10 MAJ-LIS LÖÖW (s):

Herr talman! Om det nu inte är Britt Mogårds åsikt att detta är en angelägenhet som inte angår henne, tycker jag att det i alla fall skulle vara befriande med ett ställningstagande. Jag tolkar emellertid Britt Mogårds svar så, att hon inte vill ställa sig bakom bedömningen att tidningsartiklarna är olyckligt utformade. Att artiklarna är tagna ur Aftonbladet och att Aftonbladet och två journalister har medgett att artiklarna använts är ju en sak. Det som Aftonbladet skriver är ju någonting helt annat än vad man kan tillåta sig i ett pedagogiskt material. Jag tycker att det är ganska sensationellt att man har nöjt sig med Aftonbladets bedömning och ansett den vara den riktiga.

Man har över huvud taget inte frågat pojkarna, men de har uttalat sig i Eskilstuna-Kuriren den 30 oktober. De sade bl. a.: "Ingen har frågat oss om lov att trycka den där artikeln om oss en gång till. Nu kommer alltså kompisar till oss, kusiner kanske, i hela landet att få det här utdelat i skolan och kunna känna igen oss och kunna läsa den här smörjan! -- Vi kräver att tidningen stoppas -- i hela landet!"

Jag kan bara beklaga att statsrådet inte vill hålla med om att det skett en olycka när det gäller utformningen av tidningsartiklarna. Det skulle ha varit välgörande och vägledande för framtiden.

Anf. 11 Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Herr talman! De artiklar som Maj-Lis Löow talar om är ju inga sensationsrepotage. De är alldeles uppenbart skrivna i den seriösa avsikten att spegla problem i dagens skola. Såvitt jag kan bedöma ger innehållet i artiklarna en nyanserad och medkännande bild av de personer som har intervjuats. Det finns ingenting i texten som ger uttryck för ett avståndstagande till intervjupersonerna som människor.

Däremot är rubriksättningen präglad av kvällspressens dåliga vana att försöka appellera till läsarnas sensationshunger. Men det är ju en av skolans uppgifter att träna eleverna att kritiskt utnyttja tidningarnas informations-

utbud. Så det här kan faktiskt tjäna syftet att göra eleverna uppmärksamma på rubriksättningens psykologi, om jag får kalla det så.

Jag har också observerat pojkarnas reaktion efter det att tidningen kommit ut, och jag respekterar deras reaktion. Jag vill påstå att reaktionen kanske har understötts av diverse personer, som borde ha tänkt litet mera på att skydda pojkarna och låtit bli att jaga upp dem.

Anf. 12 MAJ-LIS LÖÖW (s):

Herr talman! Om det var syftet med den här tidningen – att kritiskt granska framför allt kvällspressens sätt att sätta rubriker – kan jag godta att tidningen har fått den här utformningen. Om man nu skall angripa våldet i skolan genom en kampanj – vilket i och för sig många har ifrågasatt – tycker jag inte att det är fel att använda sig av en tidning eller trycksak, som man, med Britt Mogårds egna ord, diskuterar och bearbetar i klassen.

Jag kan däremot inte ställa upp på en tidning där våldet kastas emot en sida efter sida då man bläddrar igenom den, och där dessutom enskilda elever ställs vid skampålen. Det påminner om ett gammalt bestraffningssystem i skolan, när man fick stå i skamvrån. Men då var det åtminstone bara inför hela klassen man behövde känna skam. De här grabbarna utlämnas till hela Skolsverige.

Jag hoppas också att lärarna har fått i uppgift att, när de skall jobba med tidningen i klassen, kritiskt granska kvällspressens sätt att skriva.

6 § Svar på fråga 1980/81:88 om driften vid Göta Bruk i Lilla Edets kommun

Anf. 13 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Alexander Chrisopoulos har frågat mig om vilka åtgärder jag ämnar vidta för att underlätta för Lilla Edets kommun att överta Göta Bruk och därigenom rädda driften och sysselsättningen vid bruket samt om jag har andra förslag än ett kommunalt övertagande för att sysselsättningen vid bruket skall kunna räddas.

Styrelsen för Södra Skogsägarna AB beslöt i mars i år att som del av en nödvändig omstrukturering av företaget avveckla sin verksamhet vid Göta Bruk. Bruket sysselsatte då ca 160 personer.

F. n. finns ca hälften av personalen kvar. Verksamheten beräknas upphöra helt i början av december, då uppsägningstiden för merparten av den kvarvarande personalen går ut.

Enligt vad jag erfarit har från Lilla Edets kommun en förfrågan om förvärv av bruket riktats till Södra Skogsägarna AB. Jag har också erfarit att företaget har förklarat sig berett att medverka till en sådan försäljning under förutsättning att ett avtal härom kunde träffas före den 1 september i år. På begäran av kommunen utsträcktes sedermera denna tidsfrist till den 1 november. Något avtal har dock inte träffats. Södra Skogsägarna AB har nu tagit upp förhandlingar med andra intressenter till anläggningarna vid

Nr 29

Torsdagen den
20 november 1980

*Om driften vid
Göta Bruk i Lilla
Edets kommun*

Torsdagen den
20 november 1980

*Om driften vid
Göta Bruk i Lilla
Edets kommun*

bruket. Detta utesluter emellertid inte att kommunen även fortsättningsvis kan komma att förhandla med företaget om övertagande av anläggningarna. Jag vill i sammanhanget erinra om att jag inte har några formella möjligheter att ingripa i pågående förhandlingar.

Det går inte f. n. att bedöma vad dessa förhandlingar kommer att leda till. Jag utgår från att om sysselsättningsproblem uppkommer vid en eventuell nedläggning av bruket dessa kan bemästras genom sedvanliga arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Anf. 14 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! Jag tackar industriministern för svaret.

Göta Bruk, som f. n. ägs av Södra Skogsägarna, har en av de modernaste maskinparkerna i norra Europa. T-massaanläggningen är nästan ny och kan på ett rationellt sätt utnyttja det elöverskott som kan förväntas finnas i Sverige under den närmaste femtonårsperioden. Betydande investeringar har gjorts vid fabriken så sent som för ett par år sedan. Senast 1978 har bruket erhållit statligt bidrag för ett värmeåtervinningsprojekt, som har gett ett mycket positivt resultat. Göta Bruk tillverkar termomekanisk massa, som går dels till tidningspapper, dels till sjukvårdsmaterial, blöjor och liknande.

Den termomekaniska produktionsprocessen garanterar en mycket hög grad av nyttjande av råvaran i förhållande till andra produktionsprocesser.

På marknadssidan har de produkter som Göta Bruk tillverkar en god omsättning. Produkterna är så efterfrågade att fabriken gick på dispens under konflikten i våras.

Göta Bruks ägare Södra Skogsägarna har efter köpet 1976 lagt ned sulfittillverkningen, träsliperiet och rullvedshanteringen. 200 personer tvingades då bort från företaget. Nu har Södra Skogsägarna beslutat att lägga ned företaget, och återstoden av arbetarna, ca 130 man, är uppsagda och kommer att få sluta i början av december.

Anledningen till att Södra Skogsägarna vill lägga ner företaget är råvaran, flisen. Bolaget vill utnyttja råvaran i andra företag och genom nedläggningen av Göta Bruk skapa större tillgång på råvara och på så sätt pressa ner priserna. Därför är bolaget angeläget om att bruket inte skall drivas vidare.

Lilla Edets kommun har bildat ett partipolitiskt sammansatt bolag med avsikt att rädda Göta Bruk och garantera dess fortsatta drift. Den expertgrupp som på kommunens uppdrag undersökt möjligheterna för en fortsatt drift har kommit fram till att sådan är möjlig, och gruppen ställer sig positiv. Södra Skogsägarna vill dock slippa konkurrens om de begärliga skogsfibrerna. Därför är man negativ till försäljning och fortsatt drift av bruket.

Industriministerns påstående att förhandlingar pågår mellan kommunen och Södra Skogsägarnas styrelse stämmer inte med verkligheten. Södra Skogsägarna har avbrutit förhandlingarna om eventuell försäljning och

Torsdagen den
20 november 1980

*Om driften vid
Göta Bruk i Lilla
Edets kommun*

fortsatt drift av bruket, med motiveringen att råvarusituationen inom bolaget är sådan att fortsatt drift av företaget inte är önskvärd.

Med anledning av industriministerns svar på min fråga och med hänsyn till att Södra Skogsägarnas beslut om nedläggning av Göta Bruk uteslutande bygger på företagsekonomiska kalkyler vill jag fråga industriministern om man i regeringen har gjort några beräkningar av de sammanlagda samhällsekonomiska kostnader och effekter som en nedläggning av bruket skulle medföra. Här strider kapitalistiska vinstintressen och samhällsintressen med varandra. På vilken sida ställer sig industriministern?

Och slutligen: Har regeringen några planer på alternativa arbetstillfällen för dem som kommer att ställas utan jobb?

Anf. 15 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Jag vill hänvisa till mitt svar, där jag beträffande den sista eventualiteten, dvs. om bruket läggs ned, säger att vi utgår ifrån att de sedvanliga arbetsmarknadspolitiska stödformerna skall stå till buds och att man den vägen också skall kunna klara sysselsättningsproblemen.

Får jag sedan beträffande förhandlingarna säga att enligt den information jag har är Södra Skogsägarna berett att fortsätta dessa, men det måste då ske utifrån realistiska utgångspunkter.

Rent allmänt skulle jag för min del i det sammanhanget vilja tillägga att det icke är att rekommendera att kommuner går in och tar ett ansvar för företag där företagsekonomiska förutsättningar för fortsatt drift saknas. Jag tror det vore en olycklig utveckling, om vi skulle komma in i ett läge, där kommuner på detta sätt går in och tar ett företagsekonomiskt ansvar under felaktiga förutsättningar.

Anf. 16 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! Råvarubristen inom skogsindustrin i landet, som nästan uteslutande beror på regeringens felaktiga skogsekonomiska politik, skapar stora problem och förorsakar en strukturomvandling med omfattande nedläggningar av industriella enheter. Den strukturomvandlingen bygger inte på en långsiktig skogspolitisk planering som tar hänsyn till eller syftar till ett effektivt utnyttjande av råvaran, med större krav på högre utnyttjandegrad och vidareförädling, vilket från samhällsekonomisk utgångspunkt är nödvändigt, utan bygger uteslutande på kortsiktiga företagsekonomiska vinstintressen.

I fallet Göta Bruk ser vi hur detta leder till betydande samhällsekonomiska förluster i form av kapitalförstöring, arbetslöshet osv.

Av industriministerns svar framgår att en eventuell nedläggning av Göta Bruk inte ingår i en långsiktig planering av den framtida skogsindustrin, utan att ett beslut om nedläggning helt överlämnas åt Södra Skogsägarnas bolagsstyrelse, som enbart tar hänsyn till företagsintressen. Därför vill jag fråga industriministern: Vem skall ta ansvaret för de samhällsekonomiska intressena, om inte regeringen gör det?

Torsdagen den
20 november 1980

*Om åtgärder för
att minska perso-
nalomsättningen
inom barnom-
sorgen*

Anf. 17 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Det är självklart att det är regeringen som centralt tar de samhällsekonomiska konsekvenserna i beaktande och tar ett ansvar. Men förutsättningen för att kunna ta de samhällsekonomiska konsekvenserna är ju att man först har gjort vad man kunnat för att lösa problemen med en företagsekonomiskt motiverad drift, och den förutsättningen saknas i det här fallet. Nu pågår visserligen försök med alternativa produkter, och vi får självfallet avvakta resultatet av detta, men jag tror det är realistiskt att räkna med att om inte bruket kan hitta en form för fortsatt drift på företagsekoniskt sunda principer, så måste man söka hitta annan sysselsättning på orten för att övervinna de samhällsekonomiska konsekvenserna.

Anf. 18 ALEXANDER CHRISOPOULUS (vpk):

Herr talman! Jag vill påminna industriministern om sysselsättningssituationen i Lilla Edets kommun. Där finns redan i dag 200 öppet arbetslösa. Bara sedan i somras har antalet arbetslösa ökat med 50 personer. Göta Bruk är inte det enda företag som har problem i den kommunen. Enligt arbetsförmedlingen är sysselsättningssituationen i Lilla Edets kommun mycket allvarlig.

Jag har ställt en rad frågor till industriministern. Av svaret kan man dra slutsatsen att i den uppkomna motsättningen mellan företagsintresse och samhällsintresse har industriministern genom att vägra ingripa tagit ställning för Södra Skogsägarnas företagsintressen.

7 § Svar på fråga 1980/81:70 om åtgärder för att minska personalomsättningen inom barnomsorgen

Anf. 19 Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Bonnie Bernström har frågat mig vilka åtgärder jag ämnar vidta för att minska personalomsättningen i barnomsorgen.

Det är mycket viktigt med stabila kontakter mellan barnen och de vuxna i all barnomsorg för att den skall fungera bra. Det är dessutom angeläget med en stabil barngrupp där nya barn mjukt och smidigt får komma in i gemenskapen och verksamheten.

Enligt en undersökning i Göteborg som nyligen publicerats och som Bonnie Bernström hänvisar till i sin fråga slutar en tredjedel av personalen i daghemmen under ett år. En huvudorsak till detta är att personalen generellt sett är mycket ung. Det är naturligt att efter utbildning och en tids förvärvsarbete byta arbetsplats för att skaffa sig bredare erfarenheter. Ofta fortsätter man med någon vidareutbildning. I många fall bildar dessa ungdomar familj och väljer att under någon tid stanna hemma och vårda egna barn. Detta mönster innebär egentligen att de senare kan gå in i verksamheten på nytt med nya kunskaper och bredare erfarenheter.

Enligt min mening måste vi öka våra ansträngningar för att få äldre människor med lång livserfarenhet att satsa på de stimulerande uppgifter

som arbetet med förskolebarn och yngre skolbarn i familjedaghem, daghem och fritidshem utgör.

En annan orsak, enligt undersökningen, är att barnen enbart genom att byta åldersgrupper i förskolan får många nya vuxenkontakter. I den mån man har kvar åldersindelade grupper i kommunen blir det många byten under förskoletiden. Även med en organisation med småbarnsgrupper och syskongrupper sker ett byte i treårsåldern. Detta förhållande är en av förklaringarna till att man i många kommuner börjat gå över till s. k. utvidgade syskongrupper där barn från sex månader och ända upp till tolv år bildar en sammanhållen barngrupp. Jag tror det kan finnas anledning att gå vidare på den linjen, bl. a. av det skälet att det skapar förutsättningar för en ökad kontinuitet i relationerna mellan barnen och personalen och också mellan barnen inbördes.

Det finns en rad andra förklaringar till att barnen ständigt möter nya vuxna. I daghemmen finns städpersonal, elever, praktikanter, vikarier vid sjukdom och semester m. fl. Åtgärder för att komma till rätta med en för hög personalomsättning och personalörslighet är en kommunal uppgift i första hand. Det är mycket angeläget att utveckla en barnomsorg med kontinuitet och stabila relationer mellan barn och personal. Bl. a. ett system med fasta vikarier bör kunna medverka till att minska personalörsligheten. Även föräldrarna har en viktig uppgift när det gäller att skapa kontinuitet i verksamheten.

Anf. 20 BONNIE BERNSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag tackar socialministern för svaret.

Bakgrunden till min fråga är således den undersökning som gjordes i Göteborg, där man kunde konstatera att ett barn träffade 100 ansikten under sin dagisperiod. Detta behöver inte – under normala omständigheter – vara anmärkningsvärt, men eftersom vi vet att kontinuiteten är dålig på många håll inom barnomsorgen, är denna uppgift allvarlig.

För ett par veckor sedan besökte jag ett integrerat dag- och fritidshem i Kiruna med barn i åldern sju månader till tolv år. Där fanns många goda lösningar på problemet med personalomsättningen och bristen på kontinuitet. Personalen där vet att de barn man tar emot som små med stor sannolikhet stannar tills de blir tolv år. Detta gör att personalen kan binda sig vid barnen. Föräldrar och personal måste lära känna varandra, samtidigt som barnen slipper de onödiga bytena mellan olika åldersgrupper och får sällskap med både sina kompisar och personalen under hela sin barnomsorgstid. Det är inte bara att det är en annan typ av personalsammansättning som drar ner kostnaderna, utan också det faktum att man slipper många rekryteringsproblem och ständigt nya inskolningar.

En annan åtgärd är att ge daghemmen institutionsstyrelser med föräldrar och personal. I stället för att tvingas syssla med slitsamt och onödigt arbete med att fråga centralförvaltningarna om att få göra olika saker är faktiskt förskollärarpersonalen fullt kompetent att själv fatta beslut om huruvida en vägg skall få målas grön eller röd.

Nr 29

Torsdagen den
20 november 1980

*Om åtgärder för
att minska perso-
nalomsättningen
inom barnom-
sorgen*

Torsdagen den
20 november 1980

*Om åtgärder för
att minska perso-
nalomsättningen
inom barnom-
sorgen*

Vidare bör fler äldre kvinnor och män rekryteras till förskolläraryt-
bildningen.

Det bör vidare vara en självklarhet att personalen får ha sina egna barn på
samma dagis som man jobbar på. Rädslan för att de egna barnen skulle
favoriseras för mycket är överdriven.

Socialministern har i sitt svar hänvisat till en hel del konkreta förslag. Bl. a.
har hon sagt att vi behöver få in fler äldre människor i barnomsorgen. Men
socialministern anger inte *hur* vi skall öka våra ansträngningar. Socialminis-
tern anger inte heller *hur* vi skall få åldersintegrerade daghem med utvidgade
syskongrupper.

Det är viktigt att de politiskt ansvariga uttalar sitt stöd för personal och
daghem. I den politiska sats som vi nu befinner oss i vet inte personalen för
vem daghemmen är till eller ens om de behövs i dagens politiska klimat. Det
finns en ideologisk kris i barnomsorgen som socialministern måste ta tag i,
om personalen skall orka med den krävande arbetsuppgift som den har.

Anf. 21 Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Jag delar i allra högsta grad de flesta av de synpunkter som
Bonnie Bernström här har tagit fram om behovet av kontinuitet i
barnomsorgen, både när det gäller barnen och när det gäller de vuxnas
deltagande – som föräldrar och som personal i arbetet.

Eftersom Bonnie Bernström säger att jag inte anfört hur man skall lösa de
här frågorna, vill jag svara att det till alldeles övervägande del är en
kommunal uppgift att organisera arbetet på det sätt som är bäst. Det finns
ockå en frihet att bl. a. minska grupperna om man har barn med särskilda
behov i sin grupp. Det har visat sig att instabiliteten där kan bli större; man
blir snabbare uttröttad. Man kan i sådana fall också överföra personalresur-
ser för att bygga upp en stabil miljö och därmed också kontinuitet.

Jag vill också återropa familjestödsutredningen, som i sin diskussionspro-
memoria Daghem för småbarn har framhållit föräldradeltagandet som en
viktig del när det gäller tanken på fasta vuxenkontakter. När familjestöds-
utredningen blir klar – och det kommer att ske inom någon månad – får vi
ytterligare underlag för att studera de här frågorna.

Jag delar Bonnie Bernströms oro för att debatten kan leda till ett
ifrågasättande av barnomsorgen i dess helhet och då kanske speciellt
daghemmen. Det är viktigt att föra en konstruktiv och positiv debatt, därför
att daghemmen behövs och behöver byggas ut till god kvalitet också för
framtiden. Barnens bästa måste stå i förgrunden. Närmiljön, såsom den
utformas, är oerhört viktig. Den nya socialtjänstlagens skrivningar och
lagfästandet av att de sociala synpunkterna skall vara med i samhällsplane-
ringen betyder här oerhört mycket, inte minst för barnen.

Anf. 22 BONNIE BERNSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag är glad för att socialministern uttalar sitt stöd för
daghemmen.

Jag skulle vilja läsa upp bara en liten del av den göteborgska undersök-

ningens resultat när det gäller den personalomsättning som daghemmen utsätts för.

Bara genom att byta åldersgrupper får barnen 15 vuxenkontakter. Personalomsättningen är hög – en tredjedel slutar på ett år. Beredskapsarbetarna avlöser varandra var sjätte månad. Det blir i regel 24 nya ansikten. Extra stödpersonal, hemspråkstränare, talpedagog och psykologer ger 19 nya ansikten på det här aktuella daghemmet under ett barns dagisperiod. Lärarkandidater, elever, praktikanter, auskultanter, vapenvägrare m. fl. ger ytterligare 36 personer. Personalen är sjuk då och då, och vikarier sätts in. Vikarier kommer också på grund av fackliga uppdrag, semestrar, graviditeter osv.

Det är en oacceptabel situation. Jag tycker att socialministern kan använda de instrument som ändå finns på regeringsnivå. Socialministern kan exempelvis ge lagutrymme för institutionsstyrelser. Förskollärarytbildningen är statlig, och därför är det inga svårigheter när det gäller att avsätta resurser för att rekrytera äldre människor till förskollärarytbildningen. Åldersintegrerade daghem kan införas med hjälp av riktade bidrag. Då vill jag veta varför inte socialministern använder dessa instrument.

Anf. 23 Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Den undersökning som Bonnie Bernström här åberopar är ju trots allt av mycket begränsad omfattning. Men den visar på ett fenomen som också har påvisats vid undersökningar som gjorts här i Stockholm, nämligen att barnen möter många vuxna.

Nu tror jag att vi inte löser problemet bara genom att räkna antalet människor som barnen möter. Det är viktigt att det också finns specialister som kan vara till stöd i barnomsorgen. Men det är den stabila gruppen, som både barn och vuxna känner igen från år till år, som är själva grunden och som gör det möjligt att på rätt sätt utnyttja specialister och andra som kommer in i verksamheten. Det är nödvändigt att utveckla detta samspel.

När det gäller barnomsorgsområdet som helhet pågår arbete. Vi arbetar också med en proposition om barnomsorgens framtid och de system som vi skall använda för att möjliggöra en utbyggnad, så att vi kan tillgodose de behov som finns av daghem, familjedaghem och fritidshem av god kvalitet.

Anf. 24 BONNIE BERNSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag tror att socialministern och jag är fullkomligt överens om att man inte skall överdriva när det gäller de personalbyten som förekommer på daghemmen. En bedömning av situationen är beroende av hur pass stabil kärnan på daghemmen är. Men när kärnan av personalen börjar röra på sig – det är då man skall vara orolig.

Socialministern har fortfarande inte kommenterat något av de konkreta krav jag här har talat om. Jag har räknat upp konkreta krav eftersom socialministern inte har gjort det i sitt svar.

Torsdagen den
20 november 1980

*Om den svenska
dammsugarmark-
naden*

Socialministern nämner här en proposition om barnomsorgen i framtiden. På vilket sätt kommer den att ta fasta på de problem som finns när det gäller personalomsättningen på daghemmen? Kommer man att ta upp åldersintegrerade daghem, införande av institutionsstyrelser för daghemmen och rekrytering av äldre människor till förskolläraryrket?

8 § Svar på fråga 1980/81:82 om den svenska dammsugarmarknaden

Anf. 25 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! C.-H. Hermansson har frågat industriministern om regeringen avser att vidta några åtgärder för att förhindra att "Electrolux monopolställning på den svenska dammsugarmarknaden" förstärks. Frågan är ställd mot bakgrund av Electrolux förvärv av KF-ägda Hugin Hemmaskiner AB. Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Först skall konstateras att Electrolux alls inte har någon monopolställning på den svenska dammsugarmarknaden. Electrolux har i och för sig en stark marknadsställning, men som på så många andra produktområden förekommer här en omfattande import. Dammsugare säljs i Sverige av ett 15-tal företag utöver Electrolux. Bland dessa företag finns flera stora utländska företag, såsom Hoover, Bosch, Siemens, Philips och AEG. Det finns därför en faktisk och möjlig importkonkurrens. Inte heller genom förvärvet av Hugin kommer Electrolux att få någon monopolställning.

Att konkurrensen i näringslivet inte begränsas på ett från allmän synpunkt otillbörligt sätt övervakas av näringsfrihetsombudsmannen (NO) och marknadsdomstolen enligt konkurrensbegränsningslagen. Lagen ger möjlighet att ingripa mot olika former av åtgärder som medför skadlig verkan på konkurrensen. Det är i första hand NO:s uppgift att bedöma om ett ingripande är påkallat. NO kan i så fall ta upp förhandlingar med berörda företag. Skulle detta inte leda till avsett resultat, kan han föra ärendet vidare till marknadsdomstolen.

Jag har erfarit att NO tagit upp Electrolux förvärv av Hugin till prövning. NO:s bedömning av frågan är dock ännu inte avslutad.

Det ankommer inte på regeringen att vidta några åtgärder med anledning av det aktuella förvärvet.

Anf. 26 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag tackar handelsministern för svaret.

Det här är ju inte det största av de aktuella företagsförvärven. Jag återkommer till andra i andra sammanhang.

Den här affären handlar om att Kooperativa förbundet säljer dels Hugin Kassaregister med 900 anställda i Sverige, dels Hugin Hemmaskiner med 100 anställda till Electrolux.

Det kan få verkningar i flera avscenden. Det kan få negativa verkningar för

sysselsättningen, framför allt i Stockholmsregionen. Det kan också få negativa återverkningar för konsumenterna. Jag skall i det fortsatta koncentrera mig på den senare frågan.

Jag vill först säga att jag tycker det är mycket beklagligt att Kooperativa förbundet har avyttrat dessa bägge företag till det privatägda Electrolux. KF har ju tidigare framträtt och talat om betydelsen av kampen mot monopol och karteller. Nu avyttrar man delar av sin industriella verksamhet just till ett privat företag som har en mycket stark ställning – jag vill kalla det monopolställning – på flera områden. KF är ett stort och rikt företag som borde haft råd att fortsätta driva de här bägge företagen vidare.

Handelsministern säger att Electrolux inte har och heller inte genom den här affären får någon monopolställning på dammsugarmarknaden.

Enligt de uppgifter som föreligger har Electrolux, som också tillverkar Volta, före köpet ungefär 60 % av all försäljning av dammsugare i Sverige. KF hade genom Hugin ungefär 20 % av försäljningen. Electrolux får alltså efter köpet av Hugin ungefär 80 % av hela försäljningen av dammsugare.

Det är inte bara en definitionsfråga vad man kallar detta. Jag tycker att detta är en ställning som är så stark på marknaden att man måste kalla den monopolställning. Jag vill påpeka att enligt pris- och kartellnämndens utredningar behärskade år 1977 de fyra största företagen, till vilka då också KF hörde genom Hugin, 90 % av försäljningen av dammsugare. Nu får alltså Electrolux 80 %. De bägge återstående av de fyra största företagen har alltså sammanlagt bara ungefär 10 %. Det är ingen stark konkurrenssituation som föreligger på det här området.

Det har också gjorts undersökningar av SPK om priser och försäljningskostnader för dammsugare. Man har visat att kostnaderna för försäljning av Electrolux mest populära märke var minst 300 kr. högre än motsvarande kostnader för samtliga närmast jämförbara dammsugarmodeller. Det är alltså risk för att konsumenterna kommer att få betala mer i fortsättningen för sina dammsugare.

Jag tycker det är viktigt att få svar på två frågor från handelsministern. Har handelsministern någon kommentar till mina uppgifter om Electrolux marknadsandelar – vad man har nu och vad man kommer att få? Är det inte – med denna starka ställning för Electrolux – befogat med åtgärder från statsmakternas sida?

Anf. 27 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Herr Hermansson talar om negativa verkningar för sysselsättningen. Jag vill påpeka att såvitt jag förstår vore alternativet för KF att avveckla verksamheten, eftersom den inte bär sig. Det vore klart sämre ur sysselsättningssynpunkt.

Herr Hermansson beklagar att KF säljer dessa företag. Jag vill gärna säga att också jag finner det beklagligt när ett företag som detta – som är bra att det finns – icke kan drivas med lönsamhet och därför säljs eller läggs ned. Det är beklagligt. Och det understryker starkt – jag hoppas att herr Hermansson tar upp det i sitt eventuellt kommande anförande – behovet av att det verkligen

Nr 29

Torsdagen den
20 november 1980

*Om den svenska
dammsugarmark-
naden*

Torsdagen den
20 november 1980

*Om den svenska
dammsugarmark-
naden*

finns lönsamhet i näringslivet så att inte det ena företaget efter det andra går omkull och det så småningom blir kvar något marknadsledande företag som tar över det ena företaget efter det andra.

Till sist finns det risker ur konkurrenssynpunkt, som herr Hermansson understryker. Dock hör det till den här speciella marknaden, dammsugarmarknaden, att t. ex. KF inte har förbundit sig att bara sälja Electrolux, utan man kan sälja andra dammsugarmärken. Och man har hittills, såvitt jag förstår, också sålt andra märken än Hugin. Vidare är det att notera att det finns ett japanskt företag i faggorna som avser att introducera dammsugare på den svenska marknaden.

Jag konstaterar att man i KF:s årsredovisning för 1979 säger: "Under året har flera nya dammsugarmodeller lanserats i Sverige av privata företag." Och man fortsätter: "Härigenom har konkurrensen på detaljhandelsmarknaden kraftigt skärpts."

Men den principiella frågan finns där fortfarande, och det gäller alla branscher: Det är beklagligt om lönsamheten blir så dålig att det ena företaget efter det andra går omkull och kvar bara blir något marknadsledande eller dominerande företag, om ens det – i övrigt är det bara utländska företag. Det gäller därför att förhindra en sådan utveckling, herr Hermansson.

Anf. 28 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag har två anmärkningar att göra till vad handelsministern säger om lönsamheten för speciellt de här företagen.

För det första gäller, såvitt jag har mig bekant, den s. k. bristande lönsamheten inte Hugin Hemmaskiner, som tillverkar dammsugare, vilket jag särskilt uppehållit mig vid.

För det andra tror jag att man måste se långsiktigt på utvecklingen, och jag tycker att ett företag som Kooperativa förbundet har ett speciellt ansvar att inte kortsiktigt lägga ner industriell verksamhet, om det uppstår problem.

Handelsministern svarade inte på min fråga, om han kunde bekräfta att Electrolux nu får ca 80 % av dammsugarmarknaden. Han hänvisar till att det finns andra märken på marknaden, men om de har en så ringa marknadsandel, trots att det är så många märken, måste det ju vara dåligt med konkurrensen på det här området. Ett enda företag behärskar alltså 80 % av marknaden.

Företaget använder dessutom speciella försäljningsmetoder, vilka är mycket dyrbara för konsumenterna, som jag förut påpekade. Jag tycker att det här borde finnas skäl för ingripande, och jag hälsar med tillfredsställelse att näringsfrihetsombudsmannen granskar denna sak. Jag hoppas att det skall leda till åtgärder. Nu vet vi att hans möjligheter är begränsade. Det borde vara angeläget att det funnes en lag som möjliggjorde för regeringen att ingripa när det sker företagsförvärv som kan väntas leda till en inskränkning i konkurrensen. Det finns ett sådant lagförslag framlagt av en statlig utredning, den s. k. konkurrensutredningen, och jag skulle vilja höra av handelsministern: Avser regeringen att lägga fram någon proposition som

bygger på konkurrensutredningens förslag, vilket innebär att regeringen skall få möjligheter att förbjuda vissa företagsförvärv när det anses nödvändigt?

Nr 29

Torsdagen den
20 november 1980

*Om den svenska
dammsugarmark-
naden*

Anf. 29 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Vad beträffar Hugin Hemmaskiner och dess lönsamhet har det sagts mig att företaget faktiskt gör en förlust på sin verksamhet. Och framför allt när man försökt att se in i framtiden mera långsiktigt, som herr Hermansson anser att man bör göra, har man gjort den bedömningen att lönsamheten är så dålig – eller rent av obefintlig – att man inte har råd att bära de utvecklingskostnader som avtecknar sig.

Jag understryker, herr Hermansson, att skall man få ett näringsliv att fungera – detta gäller vare sig det är kooperativt eller enskilt eller statligt – måste det gå ihop. Skattebetalarna kan inte tillskjuta pengar överallt. Och går det inte ihop, så blir det dåligt med långsiktigheten, och det är därför jag har understrukit den sidan av min argumentation i så hög grad.

Vilka är alternativen, när man nu ser att man skulle vilja ingripa? Jo, alternativt är här nedläggning, och såvitt jag förstår hjälper det varken sysselsättning eller konkurrens.

Vad beträffar lagförslaget, som herr Hermansson efterlyser, så är det under beredning i handelsdepartementet.

Anf. 30 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! De partier som kallar sig liberala eller brukar framhäva att de har en liberal ekonomisk uppfattning har tidigare alltid framhållit betydelsen av konkurrens inom näringslivet. Men nu tycks handelsministern och det parti han företräder ha kommit fram till en annan uppfattning. Det sker en mycket stark koncentration av försäljningen, makten och produktionen inom en speciell marknad, nämligen dammsugarmarknaden, där ett enda företag kommer att behärska 80 % av hela produktionen och försäljningen. I det läget säger man att det utan denna koncentration inte blir någon lönsamhet. Betyder det att bara koncentration och monopol kommer att ge lönsamhet i fortsättningen? Vilket samhälle och vilket näringsliv kommer vi då att få, herr handelsminister?

Anf. 31 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Herr Hermansson måste väl göra våld på sig själv för att kunna missförstå mig på detta sätt. Jag har inte sagt att det krävs monopol för att lönsamhet skall uppstå. Vad jag sade var att de allmänna villkoren för att bedriva näringsverksamhet i ett näringsliv bestående av mängder av företag måste vara sådana att företagen inte successivt slås ut. Jag tycker precis som herr Hermansson att det är mycket olyckligt med monopolbildning. Därför är jag också motståndare till ett socialistiskt näringsliv, som leder till mer och mer av monopol.

Torsdagen den
20 november 1980

*Om arbetsmiljön
vid visst verkstads-
företag i Örebro*

Anf. 32 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Den verklighet som föreligger i dag i Sverige är att det på det ena området efter det andra sker företagssammanslagningar, av vilka denna inte är den största. Men vad skapar denna utveckling annat än monopolställning för vissa kapitalgrupper och vissa finansgrupper i samhället? Min fråga mot den bakgrunden var: Vart tar då den fria konkurrensen och det fria näringslivet vägen?

Anf. 33 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Många av de företagssammanslagningar som äger rum – låt mig peka på en annan sådan, som varit mycket uppmärksammad, nämligen bildandet av Samfood – har att göra med att lönsamheten i företaget är sådan att nedläggning är alternativet. Jag betraktar det som utomordentligt olyckligt att den genomsnittliga lönsamheten i näringslivet är sådan att allt fler företag "trillar över kanten", dvs. går under, eller köps upp av något annat företag. Det är en olycklig utveckling. Därför behövs det också mer av lönsamhet, så att vi kan undvika att få större inslag av monopol inom näringslivet.

Anf. 34 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Det förefaller mig inte som om den allra största och allra nyaste företagssammanslagningen berodde på bristande lönsamhet. Sådan har icke konstaterats vare sig för Volvo eller för Beijerinvest. Det förefaller alltså vara andra orsaker som är de mest drivande i koncentrationen och företagssammanslagningen.

9 § Svar på fråga 1980/81:83 om arbetsmiljön vid visst verkstadsföretag i Örebro

Anf. 35 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Herr talman! Per Israelsson har frågat mig om hur jag ser på ett visst angivet företags agerande och möjligheterna för samhället att ingripa till de anställdas försvar när ett företag hotar med nedläggning om de anställda kräver en godtagbar arbetsmiljö och företaget är lönsamt.

I sin fråga beskriver Per Israelsson det USA-ägda Allis Chalmers företag Svedala Arbrås verkstad i Örebro. Enligt Per Israelsson är verkstaden företagsekonomiskt lönsam, men på krav från de anställda om en godtagbar arbetsmiljö svarar företaget med hot om nedläggning. Per Israelsson vill veta hur jag ser på företagets agerande och på möjligheterna för samhället att ingripa till de anställdas försvar.

Produktionen skall bära kostnaderna för arbetsmiljön. Det är en princip som regering och riksdag slagit fast flera gånger, senast i samband med att arbetsmiljölagen antogs.

Företagen måste alltså i sin planering även ta hänsyn till kraven på arbetsmiljön. Jag vill erinra om att undersökningar som utförts av bl. a.

statens industriverk visat att det ofta inte finns någon klar skillnad mellan arbetsmiljöinvesteringar och andra investeringar. Arbetsmiljöinvesteringar kan därför inte generellt ses som en belastning på företagets ekonomi. När man gör arbetsmiljöinvesteringar får man som regel också positiva produktivitetseffekter. Nya och säkrare maskiner producerar mer, förbättrad ventilation innebär större möjligheter till energiåtervinning. Förbättrade personalutrymmen och psykosocial arbetsmiljö etc. kan bidra till att hålla personalomsättningen och därmed också företagets personalkostnader nere.

I det fall som Per Israelsson tar upp är enligt företagsledningen frågan om en eventuell nedläggning inte motiverad av arbetsmiljöskäl, utan i stället ett led i diskussionen om en allmän strukturrationalisering av koncernen.

Avslutningsvis vill jag tillägga att även utlandsägda företag i Sverige självfallet är skyldiga att iaktta den arbetsrättslagstiftning som finns bl. a. för nedläggningssituationer. Vad arbetsmiljökraven beträffar kan jag också erinra om de riktlinjer eller deklarerationer som har utarbetats inom OECD och ILO. I ILO-deklarationen anförs bl. a. att de multinationella företagen bör upprätthålla de strängaste normer för säkerhet och hälsa i överensstämmelse med nationella anspråk.

Anf. 36 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Jag tackar arbetsmarknadsministern för svaret, även om jag inte tycker att jag fått något svar vad gäller samhällets möjligheter att ingripa i det här fallet. Vad det handlar om inom det aktuella verkstadsföretaget, som ägs av det amerikanska multinationella bolaget Allis Chalmers, är om de anställda skall få sin lagliga rätt enligt gällande arbetsmiljö- och arbetsmarknadslagar.

Här gör man inte något grundläggande åt en dålig arbetsmiljö på 30 år, och även yrkesinspektionen är trög i sitt agerande. Först när en arbetare blivit allvarligt klämd i en gradsax tog yrkesinspektionen i på allvar med företagets koncernledning. Då svarar ledningen med nedläggningshot. Ledningen vägrar också insyn från arbetstagarkonsult, en insyn som facket anser sig ha rätt till enligt gällande lag.

I stället för att gå in i förhandlingar om miljöförbättringar inom det lönsamma Örebroföretaget svarar företagsledningen med att stranda förhandlingarna. Frågan gick till centrala förhandlingar, vilka koncernledningen bara har att stranda och sedan lägga ned och ställa ett femtiotal anställda utan arbete.

Man kan med rätta fråga sig om detta är ett acceptabelt beteende från den utlandsstyrda företagsledningens sida. Visserligen erbjuds de anställda att flytta till andra delar av landet, men de flesta är bundna på olika sätt till Örebro och kan knappast flytta. Företagets agerande är krasst och visar att arbetsmiljöfrågor ofta inte går att lösa i samverkan, som arbetsmiljölagen förutsätter, utan är en partsfråga där de två parterna står emot varandra med motstående intressen.

Vad gäller av arbetstagarna valda skyddsombud ger lagen ett visst skydd i

och med att den säger att skyddsombudet inte får trakasseras eller ges försämrade arbetsvillkor som följd av sin verksamhet som skyddsombud. Nu vill jag fråga arbetsmarknadsministern: Finns det inte anledning att ha motsvarande lagstiftning mot omotiverade nedläggningshot, som reses som svar på väl motiverade krav på en arbetsmiljö i enlighet med gällande lag och förordning på svensk arbetsmarknad?

Ett besked på den punkten skulle vara ett litet bättre svar på den fråga som jag ursprungligen har ställt.

Anf. 37 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Herr talman! Jag vill först säga att jag inte kan yttra mig om hur en myndighet har handlagt ett enskilt ärende eller hur de förhandlingar som förs mellan parterna avlöper, men jag kan konstatera att yrkesinspektionen i det här fallet har varit mycket aktiv för att få till stånd en bättre arbetsmiljö.

Den fråga som Per Israelsson tar upp är intressant från en generell utgångspunkt, nämligen hur den konflikt som man nu och då stöter på mellan förbättringar av arbetsmiljön och lönsamheten i ett företag skall lösas. Det kan inte generellt sett vara så att man gör avsteg från krav på förbättringar i syfte att undvika risker i arbetsmiljön av det skälet att företaget har svag lönsamhet. Å andra sidan är det ju också nödvändigt från sysselsättningspolitiska utgångspunkter att försöka behålla företag som på sikt är eller kan bli lönsamma.

Vi kan därför behöva diskutera frågan om hur man löser konflikter i de enskilda fallen mellan bättre arbetsmiljö och lönsamhet. Vi har till den ändan tillsatt en utredning som skall ge oss underlag för att diskutera frågan. I något undantagsfall har det också hänt att staten gått in med bidrag för att klara ut konflikten, men jag vill upprepa att i det aktuella fall, som Per Israelsson tar upp, har företagsledningen inte åberopat kravet på bättre arbetsmiljö för beslutet om nedläggning.

Anf. 38 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Det här aktuella företaget anses vara företagsekonomiskt klart lönsamt. Det anmärkningsvärda är att man, i varje fall i första omgången, före central förhandling, vägrat arbetstagarparten att gå in med en löntagarkonsult – vilket arbetstagarparten ansett sig ha full rätt till – för att kontrollera förhållandena. Samhället borde åtminstone kunna stödja de anställda i det fallet, så att de verkligen får en koll på om detta företag är lönsamt och kan bära de arbetsmiljöinvesteringar som krävs.

Som det sades i svaret hävdar företagsledningen att det rör sig om en vanlig strukturrationalisering och inte har någonting med arbetsmiljö att göra. Men i verkligheten har man på 30 år investerat kanske bara 100 000 kr. eller någonting sådant, i mycket marginella åtgärder på arbetsmiljöområdet. Nu skyller man alltså nedläggningsbeslutet på att det är ett led i en strukturrationalisering. I stället borde man göra miljöförbättringar, när företaget ändå är företagsekonomiskt lönsamt och säkert skulle kunna leva vidare i många år till.

Jag tycker förfarandet är anmärkningsvärt. Jag noterar dock att myndigheterna åtminstone har ögonen på detta problem – alltså konflikten mellan å ena sidan kravet på godtagbar arbetsmiljö enligt gällande lag och förordning och å andra sidan företagets intresse att hålla sina kostnader så låga som möjligt.

I det här fallet skulle företaget helt klart kunna bära dessa kostnader. Det vill man dock inte, för då kommer profiten att bli något mindre. Jag tycker att förfarandet är anmärkningsvärt.

Besparingar i statsverksamheten, m. m. (omfattningen och inriktningen av besparingarna)

Anf. 39 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Herr talman! I detta fall har myndigheten fullgjort sitt uppdrag, nämligen att vid upprepade tillfällen kräva att arbetsmiljön skulle förbättras.

Några anspråk från företagets sida, riktade mot myndigheter eller staten, har inte gjorts. Vi har därför inte någon möjlighet att ingripa för att hjälpa detta företag i den situation det nu befinner sig i.

Jag kan därför bara upprepa svaret, att det inte är på grund av de krav som ställts om en bättre arbetsmiljö som företagsledningen avser att fatta beslutet om nedläggning.

Anf. 40 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Jag vill då bara konstatera att man kan ta en strukturrationalisering som förevändning för att låta bli att göra en investering i en godtagbar arbetsmiljö. Det finns ingen klar gräns – om företaget säger att det är så, då är det så, och därmed kan man undgå berättigade krav på arbetsmiljön. Samhället har tydligen mycket begränsade möjligheter att göra någonting åt saken i dagens läge. Det finns all anledning att titta på dessa problem framöver, så att detta inte upprepas.

10 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1980/81:130–133 till skatteutskottet

1980/81:134 och 135 till civilutskottet

1980/81:136–139 till skatteutskottet

1980/81:140 och 141 till utrikesutskottet

1980/81:142–144 till näringsutskottet

11 § Besparingar i statsverksamheten, m. m. (omfattningen och inriktningen av besparingarna)

Föredrogs finansutskottets betänkande 1980/81:10 om besparingar i statsverksamheten, m. m., såvitt avser omfattningen och inriktningen av besparingarna (prop. 1980/81:20).

Utskottets hemställan om att betänkandet skulle företas till avgörande efter endast en bordläggning bifölls av kammaren.

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

Anf. 41 KJELL-OLOF FELDT (s):

Herr talman! Svensk ekonomi går nu in i en ny lågkonjunktur. Signalerna om vikande marknader och sämre produktionsförutsättningar är många. Med de förutsättningar som nu gäller kommer industriproduktionen nästa år att sjunka. De totala investeringarna stagnerar på årets nivå. Bostadsbyggandet fortsätter att minska. Arbetslösheten väntas bli dubbelt så stor som i år – en uppgång från 1980 års genomsnitt på 80 000 till minst 160 000. Den samlade tillväxten i ekonomin uppskattas bli mindre än 1 %.

Det finns två orsaker till denna försämring av vår ekonomiska situation. Den ena är att den internationella konjunkturavmattningen nu slår igenom med full styrka på den svenska industrins avsettningsmöjligheter. Den andra orsaken är den inflations- och åtstramningspolitik som regeringen för.

Inflationen har under 1980 slagit nya rekord – de senaste 12 månaderna har priserna stigit med nästan 16 %. En väsentlig del (nästan 5 %) av prisstegringarna har regeringen och den borgerliga riksdagsmajoriteten åstadkommit genom höjda indirekta skatter. Resultatet blir en kraftig sänkning av reallöner och levnadsstandard, som försvagar efterfrågan på hemmamarknaderna och gör lågkonjunkturen ännu mera kännbar för industri, handel och servicenäringar.

Mot den här bakgrunden hade det varit naturligt om regeringen samlat riksdagen kring ett program för sysselsättning och tillväxt, med offensiva insatser för exempelvis industrins utbyggnad och ett ökat bostadsbyggande.

Det hade också tätt sig självklart, om regeringen inbjudit inte bara riksdagen utan även löntagarna och näringslivet till en gemensam offensiv mot inflationen för att hålla uppe efterfrågan och för att förstärka vår internationella konkurrenskraft.

Detta sker inte. I stället har riksdagen förelagts förslag om en ytterligare nedskärning av köpkraft och efterfrågan.

För denna politik använder man ordet sparande. Det är en utomordentligt vilseledande beteckning. Med sparande torde normalt menas att man sätter av resurser för framtiden, som senare kan tas fram för att användas till någonting nyttigt. Men den s. k. sparplanens väsentliga effekt blir att resurser slösas bort till ingen nytta i arbetslöshet, stängda fabriker och outnyttjad produktionskapacitet.

Visserligen säger sig regeringen också vilja vidta offensiva åtgärder för att öka investeringarna. Men vad hjälper större skattesubventioner till företagens maskininköp och byggande, om efterfrågan sjunker och de redan inköpta maskinerna bara delvis kan utnyttjas?

Och vad hjälper sänkta skatter för aktieägarna, om företagen inte vågar expandera, skaffa nytt kapital och satsa på framtiden?

Det råder därför föga tvivel om att Sverige som nation kommer att bli fattigare, att vår ekonomi kommer att ytterligare försvagas, om regeringen får genomföra sin politik.

Den här regeringen är befolkad av partier och personer som i tidigare skeden, när de befann sig i opposition, ivrigt hävdade att kamp mot

inflationen måste vara den viktigaste uppgiften för en regering. Det gäller inte minst ekonomiministern och hans parti. Ändå har denna regering kommit att utgöra den värsta inflationsregering vi har haft på många årtionden. Sedan 1976, på fyra år, har priserna i Sverige stigit med 50 % F. n. har Sverige en snabbare inflation än nästan alla våra handelspartners i industriländerna – det är snart bara England som överträffar oss. Det torde stå klart för envar att inflationen blivit så allvarlig att den hotar både vår framtida ekonomiska tillväxt och ett effektivt utnyttjande av landets produktiva resurser. Inflationen tillfogar dessutom samhällssolidaritets svåra skador genom de stora förmögenhetsvinster den skapar för den egendomsägande delen av befolkningen. Vi står också inför en ny avtalsrörelse, vars utgång blir utomordentligt viktig för den framtida pris- och kostnadsutvecklingen.

Om dessa allvarliga problem förefaller regeringen helt omedveten. I stället för att föreslå eller vidta några åtgärder som skulle dämpa inflationen, förvärrar man den genom kraftiga höjningar av konsumtionsbeskattningen och minskat stöd till matpriser och hyror. Trots att regeringens skattepolitik för 1981 underkänts av samtliga parter på arbetsmarknaden, hävdar man – uppenbarligen mot bättre vetande – att den skulle underlätta avtalsrörelsen.

Finansutskottets borgerliga majoritet visar på denna punkt på sätt och vis bättre omdöme än regeringen. Man finner tydligen inflationsproblemet vara så pinsamt och så misskött, att man förbigår hela saken med total tystnad. Orden prisstegringar eller inflation återfinns över huvud taget inte i majoritetsbetänkandet.

Den politik regeringen och utskottsmajoriteten vill att riksdagen nu skall godkänna gäller formellt ett antal nedskärningar av de statliga utgifterna och ett antal taxe- och avgiftshöjningar. Men i realiteten godtar riksdagen, om den bifaller propositionen och förslagen i majoritetsbetänkandet, en inriktning av den ekonomiska politiken som leder till ekonomisk stagnation och arbetslöshet, samtidigt som den lämnar inflationsproblemet olöst.

Den officiella motiveringen för denna inriktning av politiken är dess *nödvändighet* för att minska statens budgetunderskott och hålla tillbaka den offentliga utgiftsexpansionen. Om man inte kan hitta på något annat att säga om denna målsättning, kan man åtminstone karakterisera den som en total helomvändning i borgerlig ekonomisk politik. Ända från den första borgerliga budgeten i januari 1977, då man satsade på underskottsfinansiering och statlig utlandsupplåning, fram till årets budgetproposition, har den våldsamma ökningen av budgetunderskottet – från 4 till 60 miljarder kronor – försvarats som nödvändig för att klara sysselsättning och välfärd. De socialdemokratiska budgetalternativen, med lägre budgetunderskott och mindre utlandsupplåning, har avfärdats just med de argumenten.

Efter det att budgetunderskottet i snart fyra år har behandlats som en restpost, den där fick bli vad det blev, har således minskningen av budgetunderskottet gjorts till det helt övergripande målet för den ekonomiska politiken. Det måste minskas genom höjda skatter och bantade

Besparingar i statsverksamheten, m. m. (omfattningen och inriktningen av besparingarna)

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

utgifter, vilka följderna än blir för sysselsättning och resursutnyttjande.

Den socialdemokratiska riksdagsgruppens ställningstaganden har gjorts från helt andra utgångspunkter. Vi anser att det är slöseri med produktiva resurser, om människor berövas rätten till arbete. Om vårt huvudproblem är att vi producerar för litet, löser vi inte det problemet genom att producera ännu mindre. Vi anser alltså att den ekonomiska politiken också i fortsättningen skall inriktas på full sysselsättning och ökad produktion.

Den politik vi föreslår syftar inte till någon generell stimulans för ekonomin genom en återgång till de senaste årens mycket expansiva finanspolitik. Vi har i våra motioner föreslagit en rad åtgärder för att hålla tillbaka ytterligare ökning av statsupplåningen. Men vad vi vänder oss mot är en sådan åtstramning av finanspolitiken och nedskärning av efterfrågan att landet råkar in i ekonomisk stagnation och ökad arbetslöshet. De stimulanser vi föreslår gäller investeringarna, forsknings- och utvecklingsarbetet i näringslivet samt bostadsbyggandet.

I bedömningen av vilken ekonomisk politik som nu bör föras måste också ingå de stora skattechöjningar som regeringen drev igenom i september. Vi ansåg redan då att regeringspolitiken var fel – att den skulle komma att fördjupa och försvåra lågkonjunkturen. Vi föreslog en alternativ väg att lösa våra balansproblem, bl. a. genom ett system med importdepositioner.

Nu är dessa skattechöjningar ett faktum. Men det måste slås fast, att regeringen i september allvarligt vilseledde riksdagen. Då hävdade man att skattechöjningar krävdes, inte för att minska budgetunderskottet, utan för att dämpa en överhettning som regeringen, ensam av alla, såg framför sig på arbetsmarknaden. Nu försöker inte ens regeringen hävda annat än att konjunkturavmattningen i Sverige var i full gång redan i september och att läget snabbt kommer att försämrats under vintern. Det ter sig därför med våra utgångspunkter helt nödvändigt att den ekonomiska politiken nu inriktas på att främja tillväxt och sysselsättning och inte att ytterligare försvåra dem.

Vi har ytterligare ett viktigt skäl för att avvisa den politik som regeringen står för. Det grundläggande balansproblemet i den svenska ekonomin är underskottet i utrikeshandeln. En ny period av ekonomisk stagnation och industriell tillbakagång skulle direkt minska möjligheterna att på sikt lösa det problemet. I en utdragen lågkonjunktur skulle fler företag tvingas slå igen än vad som redan sker och många andra inskränka driften. Industrins investeringar väntas stagnera igen efter den korta uppgången i år. Resultatet blir att den svenska ekonomin står sämre rustad med mindre produktionsförmåga än tidigare. I nästa konjunkturuppgång riskerar vi en ännu snabbare ökning av importen, samtidigt som industrin har sämre möjligheter att utnyttja världsmarknadens tillväxt. Med andra ord – underskottet i utrikeshandeln ökar ytterligare. Därmed befinner sig ekonomin i en nedåtgående spiral, där sjunkande produktionsförmåga föder nya krav på nedskärning av köpkraft och levnadsstandard osv., och detta utan att någonsin leda till balans.

I själva verket har Sverige redan gått igenom det första varvet i denna nedåtgående spiral. Svängrempolitiken 1977–1978 försvagade produktions-

förmågan, något som ledde till starkt ökade underskott 1979–1980, när konjunkturen blev bättre. Det har nu blivit motiveringen för en ny omgång av åtstramning. Det måste sägas vara allvarligt att regeringen och riksdagsmajoriteten inte lärt mer av sina egna misstag.

Herr talman! Den politik socialdemokratin förordar inriktar sig på att kraftigt ta ner inflationstakten, att genom offensiva insatser värna den fulla sysselsättningen och industriell utveckling och att slå vakt om en rättvis fördelning. Vi vill göra kampen mot inflationen till en huvudfråga i den ekonomiska politiken.

Ett första steg i en sådan politik är att skapa goda förutsättningar för nästa avtalsrörelse. Skatteomläggningen för 1981 måste göra det möjligt för löntagarna att bibehålla sina reallöner även med låga nominella lönehöjningar. Därför föreslår vi att indexregleringen slopas och ersätts med en sänkning av inkomstskatten, som är något större men framför allt bättre fördelad efter bärkraft. Dessutom bör matprissubventionerna fortsätta på nuvarande nivå och åtgärder vidtas för att hålla nere hyrorna i nybyggda lägenheter. För att de här förslagen skall kunna förenas med en lugn pris- och löneutveckling är det nödvändigt att införa ett allmänt prisstopp i början av nästa år.

Vi föreslår också att indexregleringar på andra områden granskas med hänsyn till sina inflationsdrivande effekter, på byggnadsområdet och i jordbrukets prisreglering. Vi anser vidare att reavinstkatten skall skärpas och en del avdragsmöjligheter i beskattningen tas bort, som gynnar spekulation och kreditköp. Samtidigt vill vi införa bättre skattevillkor för småspararna. Slutligen säger vi nej till regeringens förslag om sänkt skatt för aktieägare, något som enligt vår mening är direkt utmanande i ett läge då övriga folkgrupper avkrävs återhållsamhet.

Med en sådan inriktning av politiken borde det vara möjligt att halvera prisstegringstakten mellan 1980 och 1981, dvs. gå ner från en prisstegring på 14–15 % till ca 7 %. Detta är också regeringens prognos för 1981, men den ter sig tyvärr helt orealistisk, eftersom man inte redovisar någon åtgärd som på allvar skulle vända den nuvarande inflationsutvecklingen. En dämpning av inflationen nästa år skulle också lägga en god grund för en mera balanserad tillväxt på sikt.

De offensiva insatser vi föreslår gäller främst områdena näringspolitik, forskning och utveckling, bostadsbyggande och energipolitik.

Vi föreslår bl. a.

att struktur- och utvecklingsfonden nu äntligen inrättas med ett grundkapital på 1 miljard kronor,

att statens järnvägar ges ökade resurser på drygt 200 milj. kr. för investeringar i bättre vagnpark och ökad säkerhet,

att fem utvecklingsbolag inrättas inom områdena transportsystem, hjälpmedel inom utbildningsområdet, medicinsk teknik, miljövardsteknik och energiteknik. Det är f. ö. anmärkningsvärt att tre av de här utvecklingsbo-

Nr 29

Torsdagen den
20 november 1980

Besparingar i statsverksamheten, m. m. (omfattningen och inriktningen av besparingarna)

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

lagen redan är beslutade av riksdagen, utan att det lett till någon aktivitet från regeringens sida.

Vi föreslår också en rad åtgärder för att stimulera bostadsbyggandet, som Christer Nilsson kommer att redovisa senare.

När det gäller energipolitiken kräver vi att folkomröstningsbeslutet genomförs också i den del som handlar om att spara olja. Vi importerar i dag olja för nära 30 miljarder kronor. Varje ton olja vi kan spara är en direkt avlastning på vår utlandsskuld. Insatser för att minska vårt oljeberoende är därför det effektivaste sättet att förbättra balansen i vår utrikeshandel.

I linje 2:s avvecklingsplan sägs att kärnkraften skall utnyttjas för att minska oljeförbrukningen. Detta kan ske genom att mer elektricitet används både i industrins produktionsprocesser och för att värma upp bostäder.

Vi har nu ett överskott på elkraft som en följd av den långsamma industriella tillväxten. Detta elöverskott beskriver olika företrädare för centerpartiet som en olycka för landet, vilken snarast måste avlägsnas genom att vi gör oss av med själva kraftkällan, dvs. kärnkraftverken. Ingenting kan vara mera felaktigt. Elöverskottet skulle i själva verket kunna spara ett par miljoner ton olja åt landet, rädda levnadsstandard och sysselsättning.

Över huvud taget är det få statliga insatser som skulle ge så god samhällsekonomisk avkastning som åtgärder för att spara olja. Därför är den bestående handlingsförslamningen i energifrågan hos regeringen Fälldin den verkliga olyckan för landet. Det är symptomatiskt att den enda energipolitiska åtgärd de borgerliga partierna i finansutskottet vågat beröra i sitt betänkande är de redan beslutade skattehöjningarna. Om vad som i övrigt skall ske i energipolitiken har man ingenting att säga.

Herr talman! Regeringen och dess eftersägare i finansutskottet försöker hävda att den s. k. besparingspropositionen inte bara är ett led i en genomtänkt stabiliseringspolitik utan också ett uttryck för deras omsorg om de svaga. Man betygsätter flitigt sig själv som företrädare för en socialt medveten fördelningspolitik.

Tyvärr har propositionens konkreta förslag inga av dessa kvaliteter. Förslagen är sällan väl genomtänkta, och de riktar alltför ofta sin udd just mot de svagaste i samhället. De borgerliga partierna exercerar helt enkelt sina gamla fördomar om samhällsverksamheten som enbart en tärande del av folkhushållet, en verksamhet som tar resurser från andra och mera angelägna områden. Det gäller inte minst deras syn på kommunernas roll i vårt samhällsbygge. Dessutom har man tagit chansen att gå till attack mot vissa av våra grundläggande trygghetssystem. I de avsnitten är regeringsförslaget direkt reaktionärt.

Det allvarligaste och mest uppseendeväckande exemplet är förslaget om en ny metod för att justera basbeloppet med hänsyn till prisutvecklingen.

För det första ger regeringen en direkt vilseledande beskrivning av vad man föreslår. Statsministern påstår sålunda att det skulle vara "oljeprisstegringar och höjda indirekta skatter" som inte längre skall ingå i värdesäkeringen. Men av andra uttalanden i propositionen framgår att det är alla slag av energiprishöjningar, dessutom alla höjningar av tullar och förändringar av

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

subventioner, som utesluts ur basbeloppets prisindex.

Statsministern påstår vidare att man i propositionen inte alls gjort något som försämrar villkoren för de mest utsatta grupperna, t. ex. de handikappade. Också den uppgiften från statsministern är direkt vilseledande. Just för de handikappade har värdesäkringens av basbeloppet den allra största betydelse.

Intrycket av att regeringen försöker lura både riksdagen och allmänheten förstärks av att det i propositionen inte finns någon som helst ansats att redovisa effekterna av den nya ordningen, snarare en strävan att dölja dem.

Man har valt en metod för urholkning av värdesäkringens, som innebär att energipriserna i index låses vid nivån hösten 1980. Det leder till att varje höjning av energipriserna i framtiden kommer att sänka levnadsstandarden för de människor vilkas inkomst avgörs av basbeloppets förändringar. Tillsammans med effekterna av höjda indirekta skatter, sänkta subventioner etc. kan detta leda till mycket kännbara minskningar av pensioner och andra basbeloppsbaserade förmåner. Över en tioårsperiod kan det bli fråga om sänkningar med uppemot 20 % av pensionernas realvärde.

Om detta finns inte en rad i propositionen. Man diskuterar inte ens olika alternativ för värdesäkringens teknik, ännu mindre de skilda effekterna.

För det andra har regeringen inte alls klart för sig hur pass vidsträckt konsekvenser den föreslagna försämringen av värdesäkringens får. Ekonomiministern säger att den i första hand torde påverka folkpensioner, ATP-pensioner, delpensioner, studiemedel och bidragsförskott. Det är i och för sig mycket, men som vi visar i vår motion drabbar förändringen av basbeloppet ett långt större antal förmåner, från rättshjälpen till handikappersättning och yrkesskadelivräntorna. Riksförsäkringsverket har i ett remissyttrande till socialförsäkringsutskottet pekat på ytterligare ett tiotal områden där basbeloppet spelar en avgörande roll. Dessutom har regeringen helt missat att basbeloppet kommit att spela en viktig roll även utanför lagstiftningen, i många försäkringsavtal och i en rad andra privata avtal. I en rättsstat borde det vara helt uteslutet att riksdagen hux flux ändrar innehållet i civilrättsliga avtal på det här slumpartade sättet.

Men trots alla osanningar och undanglidanden i denna proposition, råder det inget tvivel om en sak: Målet för den här aktionen är pensionärerna i allmänhet och ATP-pensionärerna i synnerhet. Deras villkor skall försämrars, och en av grundvalarna i ATP-systemets konstruktion skall brytas upp.

Statsministerns motivering för att göra detta är av det slag som vi numera vant oss vid från Thorbjörn Fälldin – man vet inte om han medvetet ljuger eller bara är okunnig om det rätta förhållandet. Herr Fälldin hävdar nämligen att pensionärerna i det här landet under 1970-talet fått en våldsam standardhöjning, medan löntagarnas reallöner stigit endast blygsamt. Det senare är sant, men det förra saknar all täckning. Det herr Fälldin inte berättar, eller inte känner till, är att den helt övervägande delen av pensionärskollektivets ökade realinkomst under 1970-talet beror på dels att

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

pensionärerna har blivit fler, dels att andelen ATP-pensionärer med något högre pensioner har ökat. Den enskilde pensionären har verkligen inte haft någon så lysande standardutveckling som herr Fälldin vill låta påskina.

Utifrån dessa felaktiga premisser hävdar sedan regeringen, att eftersom reallönerna kommer att sjunka i framtiden, måste också pensionärernas levnadsstandard sänkas. Men detta måste sägas vara en orimlig målsättning för den ekonomiska politiken. Det lär inte gå att upprätthålla vare sig arbetsvilja eller industriell utveckling, om vi långsiktigt skall inrikta oss på att svenska folkets levnadsvillkor oavbrutet, år för år, skall försämrats. Det inser också finansutskottets borgerliga majoritet, som har ändrat på det här och skriver att den nödvändiga industriexpansionen kräver en ökning av reallönerna. Därmed förskjuts alltså argumenteringen – för att löntagarna skall kunna få en höjning av levnadsstandarden i framtiden måste pensionärernas standard sänkas.

Det står naturligtvis utskottsmajoriteten fritt att argumentera på det sättet. Men jag måste be kammarens ledamöter observera två ting. För det första: Med den nya indexteknik regeringen föreslår kommer pensionernas realvärde att sjunka även i det för svensk ekonomi ytterligt gynnsamma fallet att de reala olje- och energipriserna *sjunker*, vilket rimligen måste innebära ett betydande utrymme för standardförbättringar. För det andra: Urholkningen av ATP-systemets värdebeständighet förändrar hela systemets funktionssätt – värdet av intjänade pensionspoäng sjunker, fler människor slår i det s. k. basbeloppstaket och får lägre pensioner osv.

Herr Fälldin har försökt spela ut löntagare mot pensionärer och ställer löntagarnas intresse av höjd levnadsstandard mot pensionärernas intresse av värdebeständiga pensioner. Men sanningen är att de som förlorar mest är dagens löntagare – det är deras pensionspoäng som kraftigast sjunker i värde. Det gäller även redan intjänad pension och inbetalda avgifter.

Herr talman! Det är en utomordentligt allvarlig situation som har uppstått i svensk politik. Det är nu 20 år sedan ATP infördes. Det skedde efter hårda politiska strider. Men det har under årens lopp växt upp en förvisning, en trygghet bland Sveriges löntagare om att pensionsreformen stod fast, att den vilade på en utbredd enighet inte bara bland folket utan också här i Sveriges riksdag.

Men detta visade sig vara en illusion. Utan föregående diskussioner och utredningar, närmast i smyg och med falska motiv, försöker regeringen Fälldin slå sönder ett av fundamenten i ATP-systemet, den värdesäkring som var en huvudanledning till att de svenska löntagarna valde den allmänna tjänstepensioneringen för att klara sin ålderstrygghet. Det system man har trott på i 20 år, den trygghet man betalat för genom sina avgifter, skulle nu nästan i förbigående brytas sönder genom ett i hast tillkommet riksdagsbeslut.

Detta borde inte få ske, herr talman. Jag väddar till riksdagens ledamöter att visa litet förnuft och medmänsklig hänsyn. Avvisa regeringsförslaget om att ändra på basbeloppets värdebeständighet – det är illa genomtänkt, det har en rad orimliga konsekvenser och, framför allt, det är ett svek mot både

pensionärerna och löntagarna i det här landet.

De fördelningspolitiska strävanden som finns i förslaget om att urholka basbeloppets värdebeständighet lyser igenom också i en rad andra förslag i den s. k. besparingspropositionen. Det gäller försämringen av bostadsbidragsvillkoren för människor med lägre inkomster, ökade kostnader för de sjuka, sämre förhållanden för glesbygdens människor, åtstramning för kommunerna, som drabbar framför allt barn och ungdom. Och det är ofrånkomligt att det blir effekten – att det är just de grupperna som får sämre villkor – eftersom regeringen koncentrerat sina besparingar till de inkomstöverföringar som har till syfte just att utjämna skillnader i standard och levnadsvillkor.

Ändå hävdar regeringen att indragningarna drabbar alla, vilket skulle vara en särskild finess med den s. k. besparingspropositionen. Nu är det i och för sig inte alls givet, att en åtstramning av budgetpolitiken skall drabba alla. Men regeringens påstående hade åtminstone haft trovärdighet, om det funnits något förslag som drabbat de besuttna och de högre inkomsttagarna i vårt samhälle.

Men här gör man tvärtom – till dessa grupper delar man ut nya förmåner. Man behåller inte bara indexregleringen av skatteskalan. Man vill dessutom sänka skatten på större förmögenheter och skatten på aktieutdelningar. Den samlade effekten av detta blir en betydande överföring till personer med förmögenheter och stora inkomster som i det enskilda fallet kan överstiga 10 000 kr. under 1981. Hur regeringen med den givmildheten gentemot de välsituerade kan vänta sig någon förståelse hos löntagarna för sitt krav på en sänkning av reallönerna med 3 à 4 % är faktiskt obegripligt.

Vi kan inte acceptera denna inriktning av fördelningspolitiken. Därför säger vi nej till merparten av de konkreta förslag som nu föreligger om nedskärningar av transfereringar till enskilda och till kommunerna. Våra besparingsförslag riktar sig främst mot statens egen verksamhet. Vi föreslår sänkta försvarskostnader, mindre byråkrati i kanslihuset, översyn av radio- och TV-verksamheten, slopade dagarvoden i kommittéer, höjda avgifter och skärpta regler för inbetalning av skatter osv. Därmed uppgår våra förslag om besparingar till samma belopp, ungefär 3,5 miljarder, som de regeringsförslag som föreligger i sådant skick att vi över huvud taget kunnat ta ställning till dem.

Vi föreslår ytterligare utgifter för att stimulera industrins investeringar, forsknings- och utvecklingsarbetet, bygga broar, järnvägsmateriel och säkerhetsutrustning samt för att öka bostadsbyggandet. Vårt skatteförslag syftar dessutom till att bevara reallönerna nästa år och därmed förhindra ett fall i den totala efterfrågan.

Detta är alltså en klart mindre restriktiv politik än den regeringen föreslår. Men frågan är om den inte skulle vara bättre ägnad att uppfylla det mål regeringen eftersträvar, nämligen att hålla nere budgunderskottet. Utskottsmajoriteten gör sig inte någon överdriven möda att analysera regeringsförslagets verkningar på tillväxt och sysselsättning. Men man kan inte helt dölja det faktum, som är uppenbart för alla, att det kommer att leda

Nr 29

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

till ökad arbetslöshet och en mycket påtaglig dämpning av den ekonomiska tillväxten. Arbetslöshetsproblemet avfärdar man med att det får lösas genom skattepolitiken och arbetsmarknadspolitiken. Men frågan är då om det här leder till någon som helst förbättring av statens finanser.

Konjunkturinstitutet beräknar att arbetslösheten i genomsnitt för nästa år kommer att öka till drygt 4 % från årets genomsnitt på 2 %. Skulle regeringen ha ambitionen att hålla den registrerade arbetslösheten på dagens nivå, kommer utgifterna för AMS-utbildning och beredskapsarbeten att öka till i storleksordningen 7 miljarder kronor. Skulle arbetsmarknadsministrerns målsättning om 3 % öppen arbetslöshet gälla, ökar utgifterna för utbildningsinsatser, beredskapsarbeten och arbetslöshetsersättning med drygt 5 miljarder kronor. Dessa ökade kostnader för ökad arbetslöshet och sämre sysselsättning – mellan 5 och 7 miljarder kronor – måste jämföras med att de besparingar som uppnås genom regeringsförslagen inte ens på lång sikt överstiger 5 miljarder kronor.

Herr talman! Från vilken utgångspunkt man än granskar den ekonomiska politik som nu förs av den borgerliga regeringen, ser den lika hopplös ut. Den löser inte utan förvärrar inflationsproblemet. Den skapar inga förutsättningar för att Sverige skall kunna klara sina balansproblem. Den kommer att beröva tiotusentals människor rätten till arbete. Den leder inte ens till sitt mest omedelbara mål – att minska statens budgetunderskott.

Såvida inte allt detta är resultatet av en också för regeringen Fälldin oanad inkompetens, återstår bara en förklaring. Regeringen tror uppriktigt att Sverige behöver en rejäl kris och en rejäl arbetslöshet.

Den förklaringen har också alla likheter med sanningen. Vid skattehöjningsbesluten i september hävdade man från regeringshåll att en ökad arbetslöshet var oundviklig av det skälet att landet inte längre har råd med full sysselsättning. Nu görs arbetslösheten till det instrument som skall rädda den ekonomiska politiken. Man erkänner att resultaten av 1977 års devalveringar var en besvikelse. Den eftersträlvade industriella expansionen kom inte till stånd – företagen höjde priserna i stället för att öka produktion och sysselsättning. Det skyller man nu på att arbetsmarknaden inte var tillräckligt flexibel, som det heter, och arbetskraften inte tillräckligt rörlig. Och det berodde i sin tur på att det fanns för många jobb, dvs. för lite arbetslöshet.

Enligt det här sättet att tänka är en rejäl arbetslöshet lösningen på problemet. Då går det lättare att förmå människor att flytta, när de inte har några alternativ. Då går det lättare att få folk att ta också de dåliga och lågbetalda jobben. Det behövs en reserv av arbetslösa för industrin att ösa ur.

Med samma ideologi i botten går det också att tro på arbetslösheten som räddningen ur det inflationsproblem som håller på att överväldiga regeringen Fälldin. Med en konjunkturkras, permitteringsshot och brist på jobb skall lönekraven dämpas och löntagarna finna sig i sänkt levnadsstandard. Vi kan inte göra annat i det här läget än att mana till besinning genom att hänvisa till alla de misslyckade försök att stoppa inflation med arbetslöshet som har

gjorts i en rad länder under 1970-talet – bara några exempel: England, Frankrike, USA, Danmark. Offren i form av produktionsförluster och social utslagning har visat sig vara meningslösa – inflationen har inte låtit sig besegras med den metoden.

Herr talman! Det blir en lång och svår process att återställa balansen och styrkan i den svenska ekonomin. Det kommer att kräva arbete och sparsamhet och en hård hushållning med våra resurser. Men vi tar oss aldrig ur svårigheterna, om vi fastnar i arbetslöshet och inflation. Och vi får inte folket med oss i de ansträngningar som behövs, om ökade orättvisor tillåts slå sönder den grundläggande samhällsolidariteten.

Vi påstår inte att en politik enligt riktlinjerna i den socialdemokratiska motionen skulle lösa alla problem och befria oss från alla bekymmer. Men den visar hur de första stegen skulle kunna tas ut ur krisen just genom att vi anstränger oss att hålla uppe sysselsättningen, bekämpa inflationen och verka för en rättvis fördelning.

Jag yrkar bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Anf. 42 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag vill göra kammarens ledamöter uppmärksamma på att meddelande om kvällssammanträde nu har anslagits.

Anf. 43 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Det krävs en rad förutsättningar för att man skall kunna utforma en riktig ekonomisk politik. Det krävs för det första att man har en korrekt bild av verkligheten. Det krävs för det andra att man har en realistisk uppfattning om de orsakssammanhang som skapat denna sociala och ekonomiska verklighet. Det krävs för det tredje riktiga och försvarbara målsättningar. Och det krävs för det fjärde en korrekt värdering av de medel man vill använda.

I alla dessa stycken finns det stora och avgörande brister i den ekonomiska politik som regeringen och finansutskottets borgerliga majoritet nu vill genomdriva. Den brister i fråga om verklighetsuppfattning. Den brister i fråga om analys av orsakssammanhangen. Dess målsättningar är illusioner, eftersom man samtidigt vill bevara ett ekonomiskt system som oupphörligt producerar resultat som är helt motsatta de uppställda målen. Slutligen får de medel den borgerliga majoriteten föreslår helt andra verkningar än vad man påstår.

När det gäller verklighetsbilden blundar de borgerliga med ena ögat. De vill inte se och inte alls diskutera de två farsoter som verkligen slår hårt mot människorna och samhället, nämligen arbetslösheten och inflationen. Ibland får man nästan det intrycket att de borgerliga vill låtsas som om det inte fanns någon arbetslöshet i landet, som om arbetslösheten inte var något problem. Det är naturligtvis sant att arbetslösheten är betydligt större i en rad andra kapitalistiska länder. I de s. k. OECD-länderna, dvs. Västeuropa och Nordamerika, finns redan över 20 miljoner arbetslösa. Nästa år beräknas arbetslösheten öka till 25 miljoner människor. Här slår kapitalismens kris

Nr 29

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

utomordentligt hårt. Flera regeringar för också en politik som medvetet styr mot en ökning av arbetslösheten, vilket man tror skall kunna förbättra kapitalets profitmöjligheter. Om andra regeringar kan man möjligen välvilligt säga att de struntar i om deras ekonomiska åtgärder, t. ex. på penningpolitikens område, ökar arbetslösheten.

Men också här i Sverige finns det en stor arbetslöshet som man inte ett ögonblick får glömma. Och denna arbetslöshet finns trots att vi nu anses befinna oss på toppen av en ekonomisk högkonjunktur. Alla väntar nedgång och växande arbetslöshet nästa år. Arbetslösheten har alltså under 1970-talet blivit permanent och finns, vare sig kapitalismen befinner sig i fasen av högkonjunktur eller i kris. Enligt rapporterna från arbetsmarknadsstyrelsen har arbetslösheten redan börjat att öka, vilket kan tyda på att en vändning i konjunkturen redan skett. Antalet öppet arbetslösa var i oktober 92 000 personer enligt arbetskraftsundersökningarna, vilket var 14 000 fler än vid motsvarande tidpunkt i fjol. Kvinnor och ungdom drabbas hårt av arbetslösheten. Arbetslösheten bland flickor 16–19 år kvarstod under oktober på en av 1970-talets högsta arbetslöshetsnoteringar, fastställer AMS. Samtidigt ökade arbetslösheten även för kvinnor i åldern 20–24 år.

Till de öppet arbetslösa måste läggas antalet personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder, som i oktober uppgick till 114 000. Det finns dessutom 77 000 personer som bara har deltidsarbete av arbetsmarknadsskäl. Det finns över 300 000 kvinnor som vill komma ut i förvärsarbete men som inte kan få något sådant. En stor grupp i det svenska samhället har också tvingats ta förtidspension av arbetsmarknadspolitiska skäl.

Räknar man samman alla dem som på det ena eller andra sättet, helt eller delvis, ställts utanför den ordinarie arbetsmarknaden kommer man upp till ett antal av 600 000–700 000 människor eller ännu mera. Tänk vilka personliga lidanden och svårigheter! Tänk vilken förlust för samhället att inte få tillgodogöra sig arbetsinsatserna från alla dessa människor i det produktiva arbete som de vill utföra! Men detta stora och allvarliga problem diskuterar inte finansutskottet.

Inte heller diskuterar man prisstegringarna och inflationen, trots att priserna under de senaste tolv månaderna stigit i rekordtakt. En prisstegring på konsumtionsvaror med 15,5 % under perioden den 1 november 1979 – den 31 oktober 1980 innebär en sänkning av den svenska kronans värde som är större än vi upplevt på många år. Även inflationen har liksom arbetslösheten blivit permanent under 1970-talet och fortsätter både under högkonjunktur och kris.

Inflationen slår framför allt mot lönarbetarna och de människor, oftast i små omständigheter, som söker en viss trygghet i en liten summa på banken. Den tryggheten har i dag förvandlats i en chimär genom den allt snabbare inflationsprocessen. Lönarbetarna får under året se de tillskott i pengar som kan uppnås under avtalsrörelserna reducerade till noll av prisstegringarna, som dessutom gnager på redan uppnådda reallöner. Nedpressning av reallönerna har blivit en nästan varje år upprepad process under de borgerliga regeringarna. Men detta problem ägnar finansutskottet ingen

eller ringa uppmärksamhet. Det enda man bekymrar sig om är företagets profiler.

Ibland inte bara blundar utskottet, utan ger en direkt falsk beskrivning av verkligheten. Jag citerar ett par satser ur dess betänkande: "Vi är ett av världens rikaste länder. Vårt välstånd är jämnt fördelat." Det första är sant, det andra en osanning. Borgerligheten hade också oturen att det kom från trycket samma dag som vi i morgontidningarna kunde läsa följande: "Volvo gick upp från 75 kr. per aktie till högst 90 kr., och Beijer-aktien steg från 165 kr. till högst 221. Volvos ca 126 000 aktieägare blev därmed ca 320 milj. kr. rikare tillsammans och de ca 30 000 Beijerägarna ökade sin förmögenhet med ca 610 milj. kr." Enbart en person, starkt intresserad i vad som hänt, blev 10 milj. kr. rikare under vad tidningarna kallade "en ny dramatisk dag på Stockholms fondbörs".

Vad är det i denna händelseutveckling som på något sätt skulle kunna bestyrka finansutskottets tes att välståndet är jämnt fördelat? Om man skulle vilja peka på det stora antalet aktieägare så är det bara att påminna om att bara 8,1 % av hushållen äger börsnoterade aktier och att redan 1975 de 11 000 största aktieägarna, dvs. knappt 0,3 % av landets hushåll, ägde halva aktiestocken.

Inte heller den andra stora nyheten samma dag i tidningarna, Bolidens stora silverfynd i Bergslagen, bekräftar det borgerliga påståendet om "välståndets jämna fördelning". Det är Bolidenbolaget och dess stora aktieägare som tar hela vinsten på detta fynd i svensk jord, som ju i stället borde vara hela folkets egendom!

Nej, finansutskottets uttalande på den här punkten är oförståeligt, om det inte möjligen är så att man speciellt velat framhäva att det är en s. k. nolltaxerare som gjort största förtjänsten på bägge dessa ekonomiska händelser. Är det kanske dessa chanser för vissa låginkomsttagare man syftar på med sitt uttalande?

Andra problem ser emellertid utskottet och beskriver dem mycket utförligt. Framför allt inriktar man sig på underskottet i bytesbalansen och underskottet i statsbudgeten. Ingen förnekar att bägge dessa problem föreligger och att det handlar om problem. Vi tycker nog därför att finansutskottet ger en något förgrovd skildring av vpk:s uppfattning på denna punkt.

Om vi tittar på budgetunderskottet så är det först viktigt att fastställa hur stort detta egentligen är. Finansutskottet använder siffran 50 miljarder, motsvarande ca 10 % av bruttonationalprodukten. Vi anser det felaktigt att anföra hela denna summa som underskott i egentlig mening. Man bör i stället studera hela den offentliga sektorns inkomster och utgifter. Enligt den reviderade finansplanen i våras, som kom från herr Bohmans kansli, uppkommer troligen ett minus i det finansiella sparandet för den offentliga sektorn under 1980 på 21 miljarder kronor. Detta är enligt vår mening en riktigare siffra att anföra. Man tar då hänsyn både till det finansiella sparandet inom socialförsäkringssektorn och till kommunernas överskott. Man beaktar också att en betydande del av underskottet i totalsaldot för

Nr 29

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

staten består av utlåning och alltså utgör en fordran, som man rimligen inte bör räkna som underskott – vilket man gör när man kommer upp till siffran 50 miljarder.

21 miljarder kronor är väsentligt mindre än 50 miljarder kronor. Men det är naturligtvis ändå en stor summa. Dock utgör det bara 4 % av bruttonationalprodukten i stället för 10 %. Beloppet motsvarar vad statskassan i år måste betala i räntor på upptagna lån. Direkt via statsbudgeten går det alltså egentligen inte ut någon stimulansseffekt till det ekonomiska livet.

Vi intar faktiskt inte något slags nihilistisk hållning till underskottet i statsbudgeten. Men man måste ju för det första ha en korrekt uppfattning om hur stort det är. För det andra bör det också påminnas om att underskottet går till räntebetalningar på lån som till stor del ådragits statskassan på grund av den borgerliga regeringens politik. Medan regeringarna under tidigare år öste ut miljarder till de privata kapitalistiska företagen – enligt en ny sammanställning 59 miljarder kronor på tio år – har man nu blivit kall om fötterna och vill försämrå för pensionärer, sjuka och låginkomsttagare för att snabbare kunna betala skulderna.

Vi saknar både i regeringens sparproposition och i finansutskottets betänkande en korrekt diskussion av orsakerna till den offentliga sektorns tillväxt och av sambandet mellan privat industri och offentlig sektor, liksom av verkan av underskott i statsbudgeten. Det är därför vi tillåtit oss att sätta några frågetecken i vår motion. Vi anser det nämligen inte bevisat att orsakerna till de nuvarande ekonomiska problemen framför allt är att söka i den offentliga och särskilt den kommunala sektorns starka utveckling och i det statliga budgetunderskottet. Följande fråga är faktiskt befogad: Hur hade ekonomin sett ut om vi inte hade haft det nuvarande budgetunderskottet? Hade vi då haft högre sysselsättning, mindre arbetslöshet, lägre prisstegring, mindre inflation? Jag är i varje fall rätt övertygad om att läget varit ännu svårare än f. n. på en punkt, nämligen beträffande arbetslösheten.

Man får rimligen väga olika följder av en viss politik mot varandra. Det är negativt om den statliga upplåningen måste öka så starkt att räntorna blir en svår belastning på ekonomin. Men det är också negativt om de statliga utgifterna blir mindre än vad som erfordras för att motverka arbetslösheten och en ekonomisk stagnation. Vad vi fruktar nu är ju just att regeringens sparplan skall få negativa verkningar på den ekonomiska utvecklingen, påskynda den ekonomiska krisen och starkt öka arbetslösheten. Vilket är i det läget riktigtast – att skära ned statsutgifterna eller att förhindra en ökning av arbetslösheten? Svaret beror på politiska värderingar. Vår kritik av regeringen är att den struntar i en ökning av arbetslösheten för att vinna vissa fördelar. Detta tycker vi är en cynisk politik.

Däremot har vi naturligtvis ingenting emot att det görs besparingar på statsbudgeten, bara man sparar på ett riktigt sätt. Men vi kan inte godkänna nedskärningar som riktar sig mot grupper som redan nu befinner sig i en svår situation, såsom majoriteten av pensionärerna, av de sjuka, av barnfamil-

jerna, av de studerande, av låginkomsttagarna och av de handikappade. Långt över hälften av regeringens s. k. sparförslag riktar sig mot grupper som har det svårt och vilkas standard och möjligheter i stället borde förbättras.

I särskilda motioner har vi gått igenom de olika huvudtitlarna och angivit de poster där vi anser att besparingar kan göras. Den genomgången ger mellan 3 och 4 miljarder i besparingar. Vi anser också att man bör ompröva beslutet om riksdagens flyttning till Helgeandsholmen. Det är särskilt utmanande att fullfölja detta projekt i ett läge då man vill skära ner utgifterna på så många viktiga områden. Riksdagen kan gott stanna kvar i det här huset och spara 1-1 1/2 miljard kronor.

Kravet att inte bygga reaktorerna 11 och 12 framstår också för varje dag som alltmera riktigt med hänsyn bl. a. till det stora elöverskottet. Här finns många miljarder att spara.

Vi har också ställt förslag om ökade statsinkomster. Beskattningen av stora förmögenheter, av spekulationsvinster och av realisationsvinster bör skärpas. Avdragssystemet, som nu ger höginkomsttagarna stora fördelar, måste i grunden förändras. Aktiehandeln bör beläggas med omsättnings-skatt. Varför skall moms tas ut på handeln med limpör men inte på handeln med aktier? Skattefusk och skatteflykt måste hårt bekämpas. På detta område är regeringens åtgärder eftersläpande och klart otillräckliga.

Vi är alltså inte på något sätt ligkiltiga för behovet av en bättre ekonomi i både statens, landstingens och kommunernas verksamhet. Men sparsamheten skall framför allt gälla de inslag av skryt- och lyxeekonomi som framträder på många områden. Sparsamheten får heller inte begränsas till den offentliga sektorn. Den måste också gälla det privata näringslivet, där inslagen av skryteekonomi och lyx är ännu starkare. Det är ju inte så att alla uppgifter i det privata näringslivet är nyttiga ur samhällsekonomin synpunkt, medan utgifter i den offentliga sektorn bör betraktas som en belastning.

Borgerlighetens tes nr 1 just nu är att den offentliga sektorn växt på den huvudsakligen privata industrins bekostnad. Detta betraktelsesätt är inte bara platt ur den ekonomiska teorins synpunkt utan direkt felaktigt. Det är riktigare att ställa minskningen av antalet arbetstillfällen inom industrin med omkring 100 000 människor under en tioårsperiod i samband med den stora kapitalexporten och ökningen av antalet anställda i svenskägda företag utomlands, som under samma tid också uppgår till omkring 100 000.

Utbyggnaden av den offentliga sektorn har över huvud taget inte skett i motsättning till utbyggnaden av industrin, utan som en förutsättning för och en direkt följd av industriutvecklingen. Industriell produktion är fortfarande inte möjlig utan människor. De behöver bostäder, daghem, skolor, sjukhus, bibliotek osv. En väsentlig del av den kommunala utbyggnad, som den borgerliga regeringen och finansutskottet nu ondgör sig över, har varit en direkt förutsättning för att industrin kunnat fungera.

Andra delar av utbyggnaden av den offentliga sektorn har framdrivits av en utveckling inom näringslivet, som främjats av både de socialdemokratiska och de borgerliga regeringarnas politik men som vpk varit motståndare till

Nr 29

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

och försökt att bekämpa. Jag tänker bl. a. på folkförflyttningarna från Norrland och övriga skogsbygder till de större städerna och alla de konsekvenser de dragit med sig – nedlagda byar, indragen service, å ena sidan, betonggetton, sociala och medicinska problem å andra sidan. Vem har fått betala kostnaderna? Jo, människorna själva och den förkättrade offentliga sektorn, inte kapitalet som dragit profiler ur ny arbetskraft. Jag tänker också på en annan sida av de senaste årtiondenas s. k. rationalisering och effektivisering inom industrin, nämligen utslagningen av hundratusentals människor som skadats fysiskt eller psykiskt eller bara inte orkat med det uppdrivna tempot. Vem har fått betala kostnaderna? Jo, återigen människorna själva och den offentliga sektorn, inte kapitalet som utsugit dem till sista droppen.

Det klagas ibland särskilt mycket över sjukvårdskostnadernas utveckling. Man talar om hur mycket de ökat i procent och drar skrönan om att med samma takt kommer de då och då att vara mer än 100 % av nationalinkomsten osv. Vi har alla hört det där resonemanget. Hur är egentligen sammanhangen? Det stämmer att landstingens utgifter ökat kraftigt och att en avgörande del av dessa varit just sjukvårdskostnader. En orsak är att sjukvården i vissa avseenden blivit bättre. Andra faktorer är att sjukvården är en personalintensiv verksamhet som inte ohämmat kan rationaliseras utan att patienterna far illa. Tillverkningsindustrin har en låg och sjunkande lönedel och en stigande kapitalkostnadsdel. Lönebildningen i samhället styrs i allmänhet av industrin, som tar igen löneökningar genom ökade rationaliseringsvinster. Inom sjukvården låter detta sig inte göras på samma sätt. Vad som leder till en marginell kostnadsökning inom industrin leder till en stor ökning inom sjukvården. Det finns beräkningar som säger att landstingens kostnader bara för att bibehålla oförändrad standard inom sjukvården måste öka nästan dubbelt så snabbt som bruttonationalprodukten.

En väsentlig del av ökningen av sjukvårdskostnaderna under senare år betingas av folkförflyttningen till städerna och av den ökade andelen äldre i befolkningen. På sjukhusen dominerar de äldre. Den del av befolkningen som är 70 år och äldre utgör 10 % av befolkningen men de utnyttjar hälften av vårdplatserna på sjukhusen. Under den kommande tioårsperioden kommer antalet människor över 80 år att öka med hela 30 %. Hur skall man klara det om inte landstingen får öka sina utgifter?

Som en skribent uttryckt det: Mormor i Hoting blev plötsligt ett fall för ålderdomshem, när dottern flyttade till Märsta. Barnen behövde daghem när mamma började jobba. – Vad vill egentligen de borgerliga partierna? Tror ni, för att tala i samma ord, att dottern kommer att flytta tillbaka till Hoting och ta hand om mormor så att det blir billigare för kommunen? Tror ni att mamma kommer att sluta att jobba ute i förvärvslivet och i stället stanna hemma? Är det dit ni vill komma, är det i det syftet ni driver er politik?

Sverige har ju under de senaste åren fått en ny starkt aktiv politisk kraft. Det är SAF, Svenska arbetsgivareföreningen, som i dag inleder sin kongress. SAF framträder alltmera som ett slags överparti till de borgerliga partierna.

Man propagerar för olika reaktionära förändringar och vips är de regeringens politik.

Vad arbetsköparna just nu driver med frenesi är skallet mot den offentliga sektorn. Man kräver att den skall begränsas till att bestå endast av försvaret, polisen och rättskipningen. Allt annat – skolor, sjukhus osv. – skall överlåtas till det privata kapitalet. Man vill alltså rasera den sociala välfärden och kraftigt utvidga det område i samhället där profiten får vara helt avgörande.

Det beklämmande är att den borgerliga regeringens politik leder just åt detta håll. Vad direktörerna i SAF kräver, det börjar den borgerliga regeringen nu att genomföra. Visserligen sker det under en något annan ideologisk täckmantel, men det är ju verkningarna som är det avgörande – inte de ideologiska skälen. Vad den borgerliga regeringen och finansutskottet måste svara på är frågan: Varför genomför ni vad arbetsköparna beställer? Betraktar ni dem som era viktigaste uppdragsgivare?

Herr talman! Det är klart att det behövs en annan ekonomisk politik i Sverige. Kapitalismen har fört oss dit där vi är, visserligen till en relativt utvecklad produktionsapparat och hög konsumtion men också till en ojämn fördelning och till växande kriser. Den socialdemokratiska politiken, som byggde på samverkan med storfinsansen, förmådde inte på något grundläggande sätt att undanröja missförhållandena. De borgerliga regeringarnas politik har förstärkt kristendenserna. Genom den politik man nu föreslår kommer motsättningarna ytterligare att skärpas, den ekonomiska krisen att påskyndas, arbetslösheten att öka och inflationen fortsätta att växa som svampar i regnskog.

Vi tror inte att politiken med en s. k. exportledd expansion kan föra oss ut ur krisen. Den kommer i nuvarande läge varken att föra till ökad export eller till expansion. I stället är det nödvändigt att satsa på en medveten industrialiseringspolitik inom landet, baserad på ökad förädling av landets råvarutillgångar och kraftiga satsningar på inhemska förnybara energikällor. Jörn Svensson kommer i sitt anförande att vidare utveckla detta tema.

Inflation och spekulation måste hårt bekämpas. Ett effektivt prisstopp, stopp för hyresstegringar, sänkning av diskontot, förbud mot kreditkorten, osv. är nödvändiga åtgärder. Framför allt måste det planmässiga inslaget i samhällsekonomin ökas. Den senaste stora finansfusionen mellan Volvo och Beijer-Invest demonstrerar med all önskvärd tydlighet riktigheten i den Marxska tanken att produktionens alltmera samhälleliga karaktär kräver samhälleligt ägande av produktionsmedlen. Så länge detta inte genomförs skärps bara alltmera de motsättningar som är själva grundvalen för det kapitalistiska samhällets sjuka.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motion nr 96.

Anf. 44 ERIC ENLUND (fp):

Herr talman! Riksdagen återvänder nu till frågor som vi ingående diskuterade redan under vårens riksmöte och särskilt när vi behandlade kompletteringspropositionen. Riksdagen beslöt då att godkänna en målsätt-

Nr 29

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

ning för besparingsåtgärderna inom den statliga budgeten. I genomsnitt skulle budgetunderskottet minska med 1 % av bruttonationalprodukten varje år under den närmaste tiden. Riksdagen lade också fast vissa andra principer för hur sparandet skulle gå till, nämligen att budgetförstärkningen väsentligen skall åstadkommas genom nedskärningar på utgiftssidan.

Vi har sedan dess haft tillfälle att diskutera dessa ekonomiska frågor under det extra riksmöte som ägde rum under augusti–september. De åtgärder på skatteområdet som då vidtogs hade en omedelbar verkan. Sparpaketet inverkar på statens budgetsaldo endast successivt och i en del fall med betydande eftersläpningar. Å andra sidan har de åtgärder som nu föreslås betydelse när det gäller att bryta den långsiktiga utvecklingen mot ett allt snabbare växande budgetunderskott.

De åtgärder som diskuterades i våras och de som föreslås nu har olika verkan. De ger resultat i olika tidsperspektiv. De politiska motsättningar vi senast ventilerade i höstas kvarstår ganska oförändrade.

Som jag senare skall utveckla, råder det i och för sig enighet mellan regeringspartierna och den socialdemokratiska delen av oppositionen om att våra problem när det gäller utrikesaffärer, budgetunderskott, oljeberoende, industriell utveckling och investeringsnivå är av sådan art att kraftfulla åtgärder måste sättas in utan dröjsmål. Av särskild betydelse är då vårt underskott i utrikesaffärerna, den negativa utveckling av bytesbalansen som drabbat oss med en väldig kraft bl. a. därför att de ökade oljekostnaderna har försämrat bytesbalansen med omkring 15 miljarder. Det råder också mellan regeringspartierna och socialdemokraterna viss enighet om målsättningen med de åtgärder som måste till. Socialdemokraterna brukar ju erkänna att vid sidan av oljeberoendet är det statliga underskottet en allvarligt bidragande orsak till underskottet i våra utrikesaffärer. Så t. ex. skapar budgetunderskottets finansiering sådana problem på kapitalmarknaden att näringslivets förmåga att expandera på exportmarknaderna minskar.

Enigheten om karaktären på de åtgärder som måste till är visserligen inte fullständig. Det finns fortfarande meningsskiljaktigheter mellan oss och socialdemokraterna om vilka medel som skall användas för att upprätthålla det svenska näringslivets internationella konkurrenskraft. Vi är vad jag kan förstå fortfarande oense om vilka förändringar av skatten som de närmaste åren måste till för att få vår arbetsmarknad att fungera bättre.

Åsiktsskillnaderna mellan socialdemokrater och regeringspartier går också längs en annan linje. För att nå balans i ekonomin och långsiktigt trygga människors inkomster, den sociala omvårdnaden, sysselsättningen och valfrihet i olika avseenden krävs på något kortare sikt åtgärder som begränsar utrymmet för både offentlig och privat konsumtion och vars kortsiktiga verkningar därför inte är desamma som de långsiktiga.

Priset för att inte vidta sådana åtgärder är högt, därför att vi då har sämre utsikter att komma till rätta med budgetunderskottet, utrikesaffärerna, oljeberoendet och våra alltför låga investeringar.

Socialdemokraterna ägnar sig åt en politisk förkunnelse som tenderar att undergräva allmänhetens förståelse för den typ av politik som socialdemo-

kraterna egentligen själva anser vara både principiellt riktig och nödvändig för att få ekonomisk balans.

Propositionen innehåller bl. a. en ekonomisk bakgrundsteckning som nu har behandlats i finansutskottet jämte de motioner som väckts i anledning av propositionen. Då försöker vi besvara sådana frågor som: Behövs besparingarna? Måste de ske nu? Är besparingarna tillräckliga? Behövs även andra åtgärder för att lösa våra ekonomiska problem?

De olika sparförslagen har vi alltså överlåtit åt fackutskotten, men vi anför en del principiella synpunkter på vilken inställning vi anser att riksdagen här skall ha.

Våra svar på frågorna är att besparingar i den planerade storleksordningen är nödvändiga, därför att underlåtenhet att verkställa dem skulle förvärpa den ekonomiska obalansen. Vi svarar också att dessa besparingar måste ske nu, därför att det gäller att i tid bryta tendenser mot ett successivt allt större – och icke konjunkturbetonat – budgetunderskott.

Vi svarar också att de besparingar som nu föreslås inte på något sätt är tillräckliga. Vi skall visserligen inte gå så hårt fram att vi bringar ekonomin ur balans på ett annat sätt, genom otillräcklig efterfrågan och kraftig ökning av arbetslösheten. Det är just för att undvika en sådan utveckling som vi genomför en successiv neddragning av budgetunderskottet. Genom att man valt att arbeta stegvis blir också följden att vi flera år framåt målmedvetet måste försöka bringa både statens och kommunernas tillväxt i överensstämmelse med vårt ekonomiska utrymme.

Vi svarar vidare att besparingsåtgärderna inte på något sätt är de enda insatserna som måste göras för att vi skall kunna ta oss ur våra ekonomiska svårigheter. Det får inte bli på det sättet att svensk politik nu enbart kommer att bestå av besparingsdiskussioner. Vi hade nyss en folkomröstning om energipolitiken, och en mängd åtgärder återstår att verkställa för att verkligen få ner vårt oljeberoende. Investeringarna måste öka, och då särskilt näringslivets investeringar i anläggningar och maskiner. Näringslivets finansieringsfrågor måste lösas, så att dessa investeringar får en sådan finansiell grund att de verkligen kan genomföras. Arbetsmarknaden måste fungera bättre. Vi har nu haft en kvardröjande regional arbetslöshet under en högkonjunktur, samtidigt som brist på arbetskraft hindrat svenska industriföretag att öka sin export. När rörligheten på arbetsmarknaden måste öka är det inte i första hand den geografiska rörligheten man tänker på, utan den yrkesmässiga rörligheten, som helt uppenbart är otillräcklig.

Fortsatta reformer av inkomstskatten är också nödvändiga om arbetsmarknaden skall fungera. Skall vi arbeta oss ur krisen måste det löna sig att arbeta! Skall vi investera oss ur krisen, för det måste vi också göra, måste det löna sig att investera, i stället för att satsa sparkapital i diverse föremål som saknar produktivt värde.

Det krävs alltså en mängd åtgärder utöver sparpaketet. Alla dessa åtgärder måste genomföras parallellt med varandra, under en följd av år och med mycket stor handlingskraft.

Den böjelse för missnöjespolitik och för vädjanden till grupp- och

Nr 29

Torsdagen den
20 november 1980

Besparingar i statsverksamheten, m. m. (omfattningen och inriktningen av besparingarna)

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

särintressen, som alltmer kommit att känneteckna den socialdemokratiska oppositionspolitiken, är oförenlig med sådan handlingskraft.

Stränga krav kommer att ställas på oss som tillhör regeringspartierna. Vi måste inför våra väljare klargöra nödvändigheten av åtgärder som kan kännas besvärliga på kort sikt men som krävs för att social trygghet, sysselsättning och vår nations möjligheter att lösa sådana allvarliga problem som miljö-, resurs- och energifrågor inte skall äventyras.

Sparpaketet utgör sålunda bara några av de operationer som ingår i den offensiv som krävs för att rädda vår välfärd.

Det parti jag företräder inom svensk politik, den svenska liberalismen, tvekar inte att ta ansvar för dessa svåra åtgärder.

Vi vet att en stabil och gynnsam ekonomisk utveckling är nödvändig för att skydda väsentliga liberala värden.

Det får inte vara på det sättet att varje åtgärd som regeringen föreslår i syfte att bringa vår ekonomi i balans diskuteras främst utifrån sina verkningar för olika särintressen. Vi måste sätta in varje åtgärd som föreslås i saneringssyfte i det stora sammanhang som jag har beskrivit. Argumenten i missnöjespolitiken måste dras fram i ljuset och kritiseras varhelst de förekommer.

Jag upprepar vad jag sade i våras, att ifall vi över huvud taget skall få ordning på vår ekonomi krävs det att många av dem som företräder särintressen av olika slag i samhället kan fås att uppträda med väsentligt större ödmjukhet än vad som nu är fallet. Vad vi nu behöver är inte klasskampsattityder utan en allvarlig vilja till samförstånd.

Avgörande för våra möjligheter att återvinna balansen i svensk ekonomi på längre sikt är den svenska industrins konkurrensförmåga gentemot andra länder på utlands- och hemmamarknaden.

Bedömningen av våra möjligheter måste göras mot bakgrunden av de senaste årtiondenas utveckling och de ganska radikala förändringar av vår ekonomiska situation som inträffat under 1970-talet.

Under hela 1960-talet och fram till 1975 var produktivitetstillväxten i svensk industri snabbare än i de viktigaste konkurrentländerna. Trots att lönehöjningarna i svensk industri i flera fall var högre än i konkurrentländerna förbättrades den svenska industrins konkurrenskraft.

I dag är bilden en annan. Våldsamma kostnadsökningar har drabbat svensk industri. Oljekriserna 1973 och 1979 har på grund av vårt höga oljeberoende slagit hårt mot våra energikrävande tunga industrier. Arbetskraftskostnaderna steg 1975 och 1976 ca 20 % mer i Sverige än hos våra viktigaste konkurrentländer.

Sverige löper risk att förlora de fördelar vi haft genom våra skogs- och järnmalmstillgångar. Vi måste enligt min mening inse att den internationella konkurrenssituationen för Sverige och övriga industriländer nu undergår en förändring som inte är tillfällig.

Nya länder etablerar sig på marknader där vi tidigare varit starka. Textil-, järn-, stål- och varvsindustri är exempel på detta.

De frågor som vi nu måste analysera och söka besvara är bl. a.

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

följande.

Kan våra basindustrier, som hittills svarat för huvuddelen av sysselsättningen i vårt land, inom rimlig tid återvinna sin konkurrensförmåga. Återta gamla marknader och vinna nya i sådan utsträckning att man inom dessa branscher kan få till stånd den nödvändiga industriutbyggnaden och exportökningen?

Skall det bli möjligt måste vår kostnadsutveckling de närmaste åren bli betydligt gynnsammare än våra konkurrentländers. Härtill behövs stora insatser för rationalisering, forskning, förbättrad produktionsteknik och vidareförädling.

Om vi inte lyckas med detta måste vi ovillkorligen ställa ännu en fråga till oss själva: Kan vi inom rimlig tid åstadkomma en strukturomvandling av svensk industri i sådan omfattning att förlorade arbetstillfällen i de traditionella industrierna kan ersättas och nya jobb skapas inom nya och mer konkurrenskraftiga branscher?

Jag tror att vi alla inser att båda dessa möjligheter måste utnyttjas. Den ekonomiska politiken måste utformas så att våra traditionella industrier, som utnyttjar våra naturtillgångar, kan behålla och stärka sin konkurrenskraft, men samtidigt måste stora satsningar göras på strukturomvandling och utbyggnad av nya industrier.

Utskottet understryker att diskussionen om Sveriges ekonomiska framtid har ett samband även med kraven på ökad internationell rättvisa.

Formellt bygger den nuvarande världsordningen på principen om fri handel på lika villkor och fria kapitalrörelser. Men i verkligheten innebär den att en liten grupp rika länder har ett dominerande inflytande över världens resurser.

Det är mot dessa förhållanden som u-länderna nu revolterar. Och i flertalet fall sker detta i kraft av att tidigare koloniala besittningar under senare år vunnit politisk självständighet.

De kommer under de närmaste årtiondena med säkerhet att hårt driva kraven på ekonomisk självständighet och rättvisa. De kommer att ta bättre betalt för råvaror och andra produkter som i många fall inte kan produceras inom industriländerna. Sedan de tillägnat sig modern teknologi kommer de med sin goda tillgång på billig arbetskraft att utveckla konkurrenskraftiga industrier i allt större utsträckning.

Men samtidigt som industriländerna utgör en viktig marknad för u-ländernas råvaror och – på längre sikt – för deras framväxande industrier, så skapar industrialisering och höjd standard i de fattiga och folkrika länderna väldiga exportmöjligheter för i-länderna, främst av teknisk utrustning.

Konsekvenserna av denna långsiktiga utveckling måste finnas med i Sveriges och övriga rika länders analys av den framtida ekonomiska utvecklingen. Här måste jag tyvärr konstatera att det inte ens i det avsnitt i propositionen som behandlar det internationella läget nämns något årtal mera avlägset än 1981. Detta är en brist, herr budgetminister och herr ekonomiminister.

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

Jag finner det emellertid värdefullt att propositionen på nytt slår fast att svenskt välstånd i hög grad bygger på ett fritt internationellt handelsutbyte, eftersom en sådan hållning samtidigt är ett av de viktigaste uttrycken för internationellt ansvar.

Socialdemokraternas agerande vad gäller internationellt handelsutbyte vill jag beteckna som förbryllande. När vi senast diskuterade denna fråga – det var vid det urtima riksmötet – försäkrade Kjell-Olof Feldt att svensk arbetarrörelse "under hela sin tillvaro varit övertygad om värdet av en fri handel. Det är under socialdemokratins ledning Sverige har blivit en ledande frihandelsnation." Detta uttalande gjordes märkligt nog samtidigt som Kjell-Olof Feldt försökte försvara det förslag om importdepositioner som socialdemokraterna då lade fram.

Nu betraktas det förslaget måhända som ett olycksfall i det socialdemokratiska partiarbetet. Det återkommer inte i höstens motion, och det tycker jag är värdefullt. Kjell-Olof Feldt nämnde förslaget i sitt anförande, men jag tyckte mig märka att entusiasmen hade svalnat högst betydligt.

I den socialdemokratiska partimotionen finns ett kapitel om investeringar och framtidssatsningar. I det inledande avsnittet konstateras mycket riktigt att den negativa utvecklingen i industrins investeringar måste brytas. Man säger vidare att inga tecken "tyder på att vi i det arbetet kan förvänta någon draghjälp utifrån, genom en mer expansiv utveckling i den internationella ekonomin". Det är ungefär samma tankegångar som återkommer i propositionen. Vidare säger man i den socialdemokratiska motionen, vilket jag var inne på nyss: "Vi har dessutom anledning att vänta oss en fortsatt tilltagande konkurrens från industrier i utpräglade låglöneländer."

Detta är mycket väsentliga fakta, och jag tycker det är bra att de lyfts fram även i den socialdemokratiska motionen. Dessa fakta hör nämligen enligt min mening till de allra viktigaste motiven för regeringens sparförslag, där huvudlinjen är att vi måste dämpa vår konsumtionsökning, hålla nere våra kostnader och på den vägen skapa det nödvändiga utrymmet för investeringar.

Men den slutsatsen drar inte socialdemokraterna. I stället försöker man ge svenska folket den föreställningen, att någon dämpning av vår privata och kommunala konsumtion just nu inte är nödvändig eller lämplig. Det var också huvudinnehållet i Kjell-Olof Feldts anförande nyss. Kjell-Olof Feldt gjorde t. o. m. det anmärkningsvärda påståendet att svenska folket blir fattigare genom den politik som regeringen för. När, Kjell-Olof Feldt, blev en nation fattigare genom att dämpa sin konsumtion och öka sin produktion? Det är ju huvuddragen i regeringspolitiken. Detta måste faktiskt Kjell-Olof Feldt försöka förklara så att även vanligt enkelt folk begriper det – om det nu går att förklara.

Från utskottsmajoritetens sida säger vi däremot att det är farligt att skjuta en anpassning av vår totala konsumtion till vår totala produktion på en obestämd framtid.

Det är här meningarna går isär mellan regeringspartiernas företrädare och socialdemokraterna i utskottet.

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

Det är framför allt följande fakta som finansutskottets majoritet vill understryka. För det första har ökningen av oljenotan de två senaste åren försämrat vår bytesbalans med 15 miljarder. Detta måste få återverkningar på vårt konsumtionsutrymme. Ingen medborgargrupp kan vänta sig kompensation för detta. Det har finansutskottet flera gånger betonat.

För det andra har de stora budgetunderskotten medverkat till en kraftig skuldsättning i utlandet. Även om vi 1985 skulle nå jämvikt i våra löpande affärer med utlandet, så skulle ändå bytesbalansen uppvisa ett underskott på lågt räknat 10 miljarder kronor i form av räntor på den samlade utlandsskulden. Överkonsumtion och därav följande skuldsättning innebär alltså att vi lägger en allt större börda på kommande generationer.

Här vill jag, herr talman, återknyta till vad jag tidigare nämnde om vårt internationella ansvar. Vi beräknar i år en utlandsupplåning på ca 20 miljarder, och det motsvarar omkring 6 000 kr. per hushåll. Det är betydligt mer än hela nationalinkomsten per hushåll i många u-länder.

Detta innebär alltså att vi för att öka vår konsumtion lånar mer pengar per hushåll än vad en del fattiga folk totalt disponerar per hushåll.

Vi får enligt utskottets mening inte glömma detta perspektiv när vi diskuterar våra ekonomiska problem. Vår solidaritet får inte göra halt vid landets gränser.

För utskottsmajoritetens del står det helt klart att den slutsats vi måste dra av de fakta som redovisas i propositionen och som kraftigt understrukits i utskottets betänkande bara kan bli en enda.

Vi måste så snabbt som möjligt bryta den ogynnsamma utvecklingen och ta krafttag för att inom rimlig tid åstadkomma samhällsekonomisk balans. Vi måste dra ner ökningstakten i de offentliga utgifterna. Vi måste minska vårt oljeberoende. Vi måste göra klart för medborgarna att utrymmet för privat och offentlig konsumtionsökning är mycket begränsat de närmaste åren. Utvecklingen inom den kommunala sektorn är ett särskilt stort problem, som kommer att tas upp senare i debatten av bl. a. Olle Wästberg i Stockholm.

Inom det knappa utrymme vi har måste vi ge förtur för industrins utveckling, där det gäller att både stärka våra traditionella basindustrier och genom strukturomvandling utveckla nya branscher.

Den totala effekten av de besparingar som regeringen föreslår är 500 milj. kr. för innevarande budgetår och 5.6 miljarder för budgetåret 1981/82.

Socialdemokraterna avstyrker propositionen och förordar i stället riktlinjerna i sin stora partimotion.

I motionen säger man visserligen att deras förslag inte förändrar budgetläget. Man avvisar ca 1.8 miljarder av regeringens sparförslag och lägger i stället fram egna förslag till besparingar – eller förstärkningar av budgeten motsvarande samma belopp.

Men då har man inte räknat in något av de stora belopp som man kräver i reservationen under rubriken Offensiv politik för tillväxt – kamp mot inflationen.

Där krävs redan från den 1 januari 1981 ett anslag till en struktur- och

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

utvecklingsfond på 1 miljard kronor. Kjell-Olof Feldt räknade upp detta i sitt anförande, men jag skall försöka summera effekten av det. Till investeringar inom SJ krävs 205 milj. kr. mer per år än SJ:s långsiktiga investeringsprogram. Det betyder ett påslag redan detta budgetår med 100 milj. kr.

De fem utvecklingsbolagen som reservanterna föreslår lär inte heller komma att leva ett från budgetsynpunkt alldeles kostnadsfritt liv.

Vad slopad moms på lägenhetsbyggande från den 1 december 1980 t. o. m. december 1981 kan beräknas kosta redovisas inte alls. Inte heller redovisas kostnaden för sänkningen av den garanterade bostadsräntan med 0,4 procentenheter.

Sammantaget leder dessa förslag till en ökning av budgetunderskottet, inte bara under innevarande budgetår utan även långsiktigt.

På den här punkten ger finansutskottets majoritet klart besked. Vi understryker att åtgärder måste sättas in omedelbart för att utvecklingen med stigande underskott skall brytas. Vi säger att den "sanering av statsbudgeten som vi måste göra är en så stor och långsiktig uppgift att den inte kan anpassas till mer kortsiktiga efterfrågeförändringar i ekonomin".

Från majoritetens sida menar vi att det är omöjligt att få ner budgetunderskottet till en tolerabel storlek, om man inte i bilden också tar med de inkomstöverföringar som sker via främst statens men även kommunernas budgetar till de enskilda medborgarna, och de överföringarna är av ganska stor omfattning. Samtidigt är det ju så att den begränsning av dessa inkomstöverföringar som ingår i sparpaketet är särskilt tacksam för socialdemokratisk missnöjespolitik. Trots att socialdemokraterna borde veta bättre har de inte nöjt sig med att kritisera enstaka förslag till minskade inkomstöverföringar, utan de har kritiserat hela tanken.

Socialdemokraterna har emellertid inte avstått från att lägga fram andra åtstramande förslag. Det har varit avgiftshöjningar – den här gången är det folkpensionsavgiften – det har också handlat om den s. k. promsen och om en skärpning av marginalskatterna genom borttagen indexreglering. I höstas var det förslaget om importdepositioner som fick vara alternativ till momshöjningen.

Våra invändningar är främst två:

Först och främst har de socialdemokratiska förslagen biverkningar som skadar möjligheterna till ekonomisk återhämtning. Importrestriktionerna skulle utlösa motåtgärder och – vad allvarigare är – de strider mot våra principer när det gäller internationell solidaritet. Borttagande av indexregleringen i skatteskalorna skulle ännu mer skada arbetsmarknadens sätt att fungera. Andra socialdemokratiska skattehöjningar skulle ha en negativ påverkan på vår konkurrenskraft mot utlandet.

Den andra invändningen är att socialdemokraterna försöker dölja sina åtstramningsförslag, så att man på en och samma gång dels kan vara för åtstramning, dels kan driva missnöjespolitik. Importrestriktionerna utmärktes ju framför allt av att deras inverkan på den enskilda människans ekonomiska situation visserligen var påtaglig men svår att genomskåda för den vanliga människan. Och det är likadant med promsen. Den skulle, om

allmänheten var mer bekant med hur den verkade, vara ungefär lika populär som momsen.

Herr talman! Under fyra år med Kjell-Olof Feldt som ledande ekonomisk debattör inom oppositionen har vi lärt oss att vad regeringen än gör, så kommer socialdemokraterna att säga att dess politik är en konspiration ägnad att gynna de rika och drabba dem som har det sämre ställt. Det var också ett viktigt avsnitt i Kjell-Olof Feldts anförande nyss. I det gjordes ett särskilt stort nummer av lättnaderna i aktiebeskattningen, som beskrevs som en av de mest avskryvbara åtgärderna i regeringens politik. Vi vet emellertid, Kjell-Olof Feldt, att ersättningen för kapital som satsats i svenska företag är betydligt sämre under 1970-talets senare hälft än den var under 1970-talets första hälft, när socialdemokraterna regerade. Vi vet också att detta är en av orsakerna till de låga investeringarna och till att nyrekryteringen av riskvilligt kapital är otillräcklig.

Nu går socialdemokraterna emot en skattelättnad och vill i stället öka företagets kostnader genom proms och höjda arbetsgivaravgifter. Är det då socialdemokratins mening att genom nya pålagor först minska lönsamhet och konkurrensförmåga hos företagen och genom diverse fondsystem därefter framtvinga investeringar i ett så företagsfientligt klimat att lönsamhet inte kan ställas i utsikt? Om inte det är avsikten, hur har ni då tänkt er att stimulera investeringarna? Hur har ni tänkt er att lönsamhetsproblemet skall lösas? Har ni för avsikt att driva företag även om de icke är lönsamma? – Man kan ju göra det tillfälligt för att överbrygga en konjunktursvacka, det vet vi alla, men frågan gäller om socialdemokraterna har för avsikt att driva dem långvarigt. – Socialdemokraterna har på sistone gått ut i massmedia och sagt att löntagarägda företag måste vara lönsamma – och det är bra – men hur skall den lönsamheten åstadkommas eller återvinnas i de nu hårt pressade branscherna? Det är detta som måste förklaras, Kjell-Olof Feldt, på ett mera trovärdigt sätt än genom förtroendekomröstningar och påståenden, att bara ett regeringsskifte skulle kunna lösa våra ekonomiska problem.

Vi höjde energiskatten i höstas, och vi gjorde det som ett av många steg på vägen när det gäller att genomföra den energipolitik vi och socialdemokraterna är ense om. Nu har vi fått läsa den stora socialdemokratiska partimotionen, där höjd bensinskatt framställs som en åtgärd riktad mot "arbetarfamiljer med barn". Det verkliga förhållandet är ju, att visserligen kör de flesta bil, men de som har högre inkomster har oftare större och mera bensinslukande bilar än andra.

Detta är det första av en lång rad grundläggande fel i den socialdemokratiska propagandan om att regeringen går in för att föra en sned fördelningspolitik. Nödvändiga åtgärder som berör ett stort antal människor framställs som om de speciellt drabbade de människor som har det allra sämst. Det verkar ibland som om vårt samhälle skulle till övervägande del bestå av människor som tillhör de allra svagaste och mest utsatta grupperna. Vi vet alla att det inte är på det sättet, men den socialdemokratiska propagandan är utformad som om detta vore fallet.

När regeringen föreslår höjda avgifter för läkarbesök och medicinuttag

Nr 29

Torsdagen den
20 november 1980

Besparingar i statsverksamheten, m. m. (omfattningen och inriktningen av besparingarna)

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

framställs detta av socialdemokraterna som att man slår till mot de sjuka. Sanningen är den rakt motsatta. Vi som har förmånen att vara ganska friska får betala mera. De som ofta behöver gå till läkare och köpa medicin skyddas genom det s. k. högkostnadsskyddet.

Men detta är bara den första av flera allvarliga invändningar mot socialdemokraternas påhitt att regeringen systematiskt skulle missgynna de svaga.

För det andra blundar socialdemokraterna, medvetet syns det, förhållandet att en rad sparåtgärder systematiskt utformats så, att de som bäst behöver samhällsstöd inte berörs av åtstramningen.

När regeringen intar den rimliga ståndpunkten att de som har höga tjänstepensioner under de närmaste åren måste hjälpa till att få ordning på vår ekonomi, men samtidigt skyddar dem som bara har folkpension, vänder socialdemokraterna, bl. a. Kjell-Olof Feldt, denna verklighet ut och in. Man talar om ett angrepp på pensionärerna, som om regeringens åtgärder skulle rikta sig mot just de mindre välbeställda pensionärerna, trots att det är just dem som regeringen försöker att skydda med sin politik.

Likadant är det med bostadsbidragen. I sin motion inleder socialdemokraterna sitt angrepp på regeringen med att tala om bostadsbidragets betydelse för "det normala arbetarhushållet" med två barn. Verkligheten är ju att de som behöver sina bostadsbidrag bäst, barnfamiljer med låga inkomster som inte har kunnat köpa småhus, skyddas. De besparingar som sker i bostadsbidragssystemet gäller dem som klarar begränsningarna mycket bättre: ensamstående som inte har barn, studenter som ju har samhällets stöd med bl. a. studiemedel samt de bidragstagare som har råd att hålla sig med småhus. Förslagen är utformade så, att begränsningar skall vara möjliga, utan att svåra sociala konsekvenser uppstår. Men socialdemokraterna försöker vända ut och in på detta.

För det tredje blundar socialdemokraterna medvetet för alla de åtgärder som främst måste betalas av människor med ganska höga inkomster. I höstas drev socialdemokraterna missnöjespolitiken så långt att de t. o. m. yrkade avslag på höjningarna av charterskatten.

När socialdemokraterna kommenterar sparpaketet glömmar de hela tiden, att när beräkningen av basbeloppet ändras, ändras beräkningen av indexregleringens basenhet på samma sätt. De nämner inte att realisationsvinstskatten på fastigheter skärps. De glömmar bort att regeringen sätter stopp för den spekulation i premieobligationer som gått ut på att människor för att sänka sin skatt tillfogat sig själva avsiktliga realisationsförluster. De glömmar att regeringen föreslår en lag mot skatteflykt. De glömmar bl. a. sådana ingredienser i sparpaketet som höjda intecknings- och lagfartsavgifter.

Den avgörande fråga som måste ställas till socialdemokraterna – jag ställer den självfallet till Kjell-Olof Feldt – är dock denna: Vilka skulle konsekvenserna bli om sparpaketet inte genomfördes, om den nödvändiga anpassningen sköts till en obestämd framtid, om bytesbalans och budgetunderskott skulle tillåtas att växa ytterligare något år, vilket skulle bli följden, om de

socialdemokratiska förslagen genomfördes?

Finansutskottets majoritet har den övertygelsen att detta inte får ske.

Vad slutligen gäller de förslag som framlagts i vpk:s motion står finansutskottet helt enigt. När vpk denna gång liksom tidigare tycks mena att budgetunderskottet inte alls utgör något allvarligt problem utan snarare stärker ekonomin, tar vi lika bestämt som tidigare avstånd ifrån en sådan uppfattning. Jag kan faktiskt också instämma i de motiveringar som socialdemokraterna anför i sin reservation för avslag på vpk-motionen.

Inför den fortsatta behandlingen av besparingsprogrammet föreslår utskottet att riksdagen skall uttala att det som utskottet sagt om inriktningen av besparingsåtgärderna skall vara vägledande vid behandlingen av de olika förslagen i bilagorna till propositionen och i de väckta motionerna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i finansutskottets betänkande nr 10.

Anf. 45 KJELI.-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Finansutskottets ordförande talade här i en dryg halvtimme utan att kasta något som helst ljus över frågan hur regeringen tänker hantera inflationen och arbetslösheten. Dessa två ting berörde han över huvud taget inte.

Då skall jag ställa en fråga till Eric Enlund. Den gamla liberalismens främste företrädare, Ola Ullsten, var i Karlstad häromdagen. Han lovade då dyrt och heligt att det skulle bli full sysselsättning i Sverige. Ingen ökning av arbetslösheten kunde accepteras, ja, i själva verket kunde Ola Ullsten inte acceptera någon arbetslöshet alls. Nu sitter denne Ullsten i en regering som stramar åt väldigt hårt i en lågkonjunktur. Konjunkturinstitutet beräknar, som jag sade i mitt anförande, att vi får en fördubbling av arbetslösheten mellan 1980 och 1981 om inte någonting görs. Och eftersom hela den här operationen motiveras med – och det gjorde sig Eric Enlund ganska stor möda att bevisa – att vi måste minska budgetunderskottet, ta ned statens utgifter, är det väl ofrånkomligt att alla människor ställer frågan: Men om ni skall hålla löftena om full sysselsättning och om ni genom AMS-arbeten och utbildning skall sysselsätta kanske 100 000 utöver de ca 100 000 som finns där i dag, till en kostnad av över 7 miljarder kronor, vad är det då för mening med hela den här sparpropositionen? Den kan i bästa fall spara in 5 miljarder 1981/82, men ni skall ut med långt mer än det om Ola Ullstens löften skall hållas.

Det var den frågan som gjorde att vi över huvud taget inte begrep uppläggningsplanen. Och, Eric Enlund, att acceptera 7 miljarder för AMS-insatser, är det bättre än att bygga bostäder, än att förbättra SJ:s vagnpark och säkerhetsutrustning, än att förstärka industrins investeringar? Använder vi inte pengarna bättre på sådana sätt?

Sedan må Eric Enlund gärna skälla på förslaget om importdepositioner. Skälet till att vi inte upprepar det nu är faktiskt, att sedan vi framställde förslaget har skattenivån i det här landet höjts med 8 miljarder kronor. Och vi har så pass god insikt i de samhällsekonomiska sammanhangen att vi begriper

Nr 29

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

att det inte går att förena en så våldsam skattehöjning med en skärpning av importregleringen. En sådan åtgärd var alltså menad att vara en ersättning för de skatter som riksdagen höjde i september. Någon måtta får det naturligtvis vara på hur man hissar skatter upp och ner. Vi har gått andra vägar den här gången, för att försöka få fram en lösning som ter sig alldeles fundamental, nämligen att möjliggöra låga lönehöjningar nästa år för att minska inflationen och rädda konkurrenskraften – och ändå bevara reallönerna.

Anf. 46 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk) replik:

Herr talman! Det fanns ett sympatiskt inslag i herr Enlunds anförande här tidigare, och det tycker jag att man kan notera i debatten. Jag avser hans starka betonande av den internationella solidariteten och uttalandet att vi måste ha ett mer långsiktigt perspektiv än regeringen har i sin sparproposition.

Frågan om den internationella solidariteten och hur man skall få till stånd en utjämning i världen över huvud taget mellan de rika länderna och de fattiga länderna är en helt avgörande fråga, det vill jag hålla med honom om, och vi måste hela tiden ha de problemen under uppsikt. Men det är mot den bakgrunden litet konstigt att en ingrediens i de förslag som regeringen nu lägger fram och som finansutskottet, såvitt jag förstår i sin helhet, är sympatiskt inställt till är en nedskärning av biståndsbudgeten med 100 milj. kr. Hur förenar man detta med det starka framhävandet av den internationella solidariteten?

Den borgerliga regeringen vill också att den solidaritet den talar om skall utövas på bekostnad av de förmåner som pensionärerna, de sjuka, de studerande och låginkomstgrupperna har. Jag tycker att solidaritet inte bör utövas på det sättet. Regeringen vill däremot, som redan har påpekats i debatten, minska belastningen på vissa grupper i samhället som även dessförinnan har det mycket gott ställt, exempelvis genom sänkningen av skatten på aktievinster. Vi tycker att detta är ett felaktigt sätt att utöva solidaritet. Vad som framför allt behövs innan man kan föra en verklig solidaritetspolitik utåt är en solidaritet inom det egna landet.

Eric Enlund upprepar det påstående som också görs i utskottets betänkande, nämligen att vpk tycker att budgetunderskott generellt är fördelaktiga för ekonomin. Det har vi aldrig anfört. Det påståendet fanns inte med i mitt anförande, och det görs inte heller i motionen. Men däremot framhåller vi att man måste diskutera hur ett budgetunderskott bör användas. Det är ju det som är avgörande. Vi tror att de nedskärningar som regeringen nu genomför kommer att få negativa verkningar som är större och besvärligare ur samhällets synpunkt än vad det nuvarande budgetunderskottet har skapat. Jag vill peka på den försämring av situationen på arbetsmarknaden som faktiskt redan har inträtt.

Antalet nyanmälda lediga platser i oktober i år är 12 000 lägre än i oktober förra året. Inom industrin har en minskning skett från 10 000 till 6 500. Det har redan skett en ökning av antalet människor som drabbats av förkortad

arbetsvecka. Det antalet ökade starkt i september, och jag förmodar att ökningen kommer att fortsätta under vintern. Vi har alltså på dessa områden stora problem. Regeringens politik kommer att förstärka och höja arbetslösheten. Menar då Eric Enlund att detta inte spelar någon roll, att det är likgiltigt om arbetslösheten ökar i Sverige?

Anf. 47 ERIC ENLUND (fp) replik:

Herr talman! Kjell-Olof Feldt tog i sitt inlägg upp ett mycket viktigt spörsmål, på sätt och vis en huvudangelägenhet, nämligen efterfrågan och sysselsättning under det närmaste året. Jag vill säga till Kjell-Olof Feldt, med anledning av socialdemokraternas anklagelse mot regeringen att den riskerar att skapa en ökning av arbetslösheten, att vi skall minnas att den verkligt stora ökningen av denna hotar, om vi inte med kraft ingriper för att sanera Sveriges ekonomi. Det sparpaket som riksdagen nu behandlar är en nödvändig del av dessa ingrepp. Det är inte tillräckligt, men likafullt nödvändigt.

Vad diskussionen egentligen gäller är efterfrågan under 1981. Vi har i vår skrivning medgivit, utan undanflykter, att vi på den punkten står inför en svår avvägning. Och sådana avvägningar är särskilt svåra, Kjell-Olof Feldt, att göra när man har ett underskott gentemot utlandet på 20 miljarder. Men vi kan inte hålla med socialdemokraterna när de genom att stapla momshöjningen ovanpå sparpaketet kommer fram till att det blir en sådan åtstramning under 1981 att en mycket stor ökning av arbetslösheten väntar. Det är fel att addera punktskatter och sparpaket när det gäller 1981. Sparpaketets verkningar inträder på allvar under 1981–1982. Paketet har en sådan utformning att olika förslag får effekt successivt, och effekterna exempelvis på räntebidragen till bostäder är ett led i en långsiktig utveckling syftande till att sanera budgeten. Det gäller också att bryta automatiken i den utveckling som vi har råkat in i och som, om ingenting görs, leder till ett successivt allt större budgetunderskott.

Diskussionen gäller vilken effekt som de av socialdemokraterna föreslagna offensiva åtgärderna har. Det som ni föreslår i er motion innebär inte några större skillnader i vad gäller sysselsättningen under 1981. En del förslag som görs – och som ni gör mycket väsen av – får inga verkningar alls under 1981. Alla de utvecklingsbolag som socialdemokraterna vill inrätta lär inte höja sysselsättningen särskilt mycket under 1981. Detsamma kan nog sägas om den miljard som ni vill satsa i strukturfonden.

Men det avgörande i den här diskussionen, Kjell-Olof Feldt, och det som jag tog upp i mitt första anförande är det påstående som Kjell-Olof Feldt gjorde, att man skulle bli fattigare om man skulle dämpa sin konsumtion och försöka öka sin produktion. Men det gick inte Kjell-Olof Feldt in på.

När det gäller C.-H. Hermansson har jag noterat att ni försöker ge oss den föreställningen att det inte finns några kriser i kommunistiska länder och att man skulle kunna undvika kriser genom att införa ett kommunistiskt system. Ja, genom en stenhård censur av massmedia kan kritiken tystas. Vi har över huvud taget ingen inblick i hur läget är i de länder där man har en strikt

Nr 29

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

genomförd planhushållning och där man har stängt gränserna för människor, varor och pengar. C.-H. Hermansson.

Anf. 48 KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Det spelar ingen roll hur vi adderar, Eric Enlund. Uppenbart är att regeringen nu medvetet framkallar arbetslöshet. Eric Enlund gav också motiveringen: för att sanera ekonomin, dvs. för att spara på offentliga utgifter, måste vi acceptera arbetslöshet.

Men den fråga jag ställde var ju: Om det inte blir något sparande och om statsutgifterna ökar ännu mer på grund av arbetslöshet och ekonomisk stagnation, vad blir det då för sanering? Vad hade hela operationen då för mening? Såvitt jag förstår har Eric Enlund inget svar att ge på den frågan.

Sedan till det här talet om att bli fattigare. Det är inte alls så att svenska folket enligt regeringen förutsätts dämpa sin konsumtion och öka sin produktion under nästa år. Det är inte alls så. Vad som händer är att industriproduktionen går ner. De totala investeringarna förblir oförändrade – vi ökar dem inte. Realinkomsterna sjunker med ungefär 2 %. Men konsumtionen ökar något, därför att regeringen förutsätter att folk minskar sitt sparande. Minskat sparande, lägre produktion, fler företag som har stängts och lagts ner – ja, vi blir fattigare när vi har gått igenom den processen. Vi har då mindre pengar att producera för, vi har inte sparat mera, vi har inte investerat mera – och det var ju *det* som skulle vara meningen med politiken för återhämtning av svensk ekonomi.

Det är där de åtgärder kommer in som vi föreslår. Den allra viktigaste åtgärden – något som Eric Enlund tydligen inte har begripit – är att vi inte inriktar politiken på att sänka reallönerna nästa år – vilket regeringen gör. Detta är den väsentligaste skillnaden. Vi vill hålla efterfrågan, konsumtion och köpkraft på oförändrad nivå och inte åstadkomma en sänkning – något som regeringspolitiken eftersträvar.

Vi ägnar oss åt missnöjespropaganda, säger Eric Enlund. Ja, det skall då vara ett uttryck för att vi inte begriper att rikt folk har större bilar och därför använder mera bensin än de som är fattiga.

Men vad det handlar om är ju att när man, som regeringen gör, koncentrerar hela besparingsarbetet på de inkomstöverföringar som är till för att utjämna skillnaderna i standard och levnadsvillkor – det är precis dem ni ger er på – blir effekten ofrånkomligen att skillnaderna ökar. Det är de lägst avlönade boende som drabbas, det är barn och ungdom som drabbas, det är pensionärerna som drabbas. Och vad Eric Enlund än säger när han talar om höga tjänstepensioner, så inte är det de som har sådana som kommer att drabbas av det här, utan det är de helt normala vanliga tjänstepensionärerna som kommer att drabbas. För dem är det föga tröst att en regering som saknar pengar lovar ut att de som bara har folkpension skall få några hundra kronor till i pensionstillskott. Det löftet vågar ni inte ställa ut för mer än ett år – det påstår jag.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Nr 29

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

Anf. 49 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk) replik:

Herr talman! När vpk ställer exempelvis kravet att man inte skall försämra läget för ATP-pensionärerna genom att förfalska basbeloppet, något som regeringen vill göra, då säger Eric Enlund: Ja, men titta hur det är i kommunistiska stater! Där har jag ingen insyn, och alltså kan man inte diskutera vpk:s krav.

Är inte detta en något låg nivå att diskutera på, Eric Enlund? Kunde vi inte i stället diskutera sakfrågorna? F. ö. har vi en god insyn i en rad socialistiska länder. Om exempelvis Polen har det funnits massor av material i svensk press och massmedia över huvud taget under den senaste tiden. Det framgår tydligt av detta att man där har problem.

Men om det enligt Eric Enlunds mening är dåligt i socialistiska stater, är det då något skäl för att försämma för de svenska pensionärerna? Jag tycker att det brister något i logiken på den punkten hos Eric Enlund.

Eric Enlund anförde här – och finansutskottet gör det också – som något slags viktigt argument för nedskärningspolitiken att den är långsiktig och att den sträcker sig över konjunkturerna. När man alltså försämrar för pensionärer, hyresgäster, studerande och låginkomsttagare över huvud taget, då anför man som ett förmildrande skäl att det här vill vi inte göra bara nästa år utan att det här vill vi fortsätta med. Jag tycker att det skälet är rätt avslöjande, och det visar ännu mer hur nödvändigt det är att bekämpa och försöka förhindra regeringens politik. Hade åtgärderna varit avsedda att vara i kraft under bara ett år hade man möjligen kunnat förstå de borgerliga partiernas argumentation och bevekelsegrunder. Men nu säger de att de långsiktigt skall genomföra dessa nedskärningar. Ja, men vad är det annat, Eric Enlund, än en anpassning till de krav, som Svenska arbetsgivareförbundet ställer och som man väl kommer att framföra på sin kongress som börjar i dag på en nedskärning av den offentliga sektorn och på ett baserande av det sociala skyddsnät som har byggts upp och där – det erkännandet vill jag gärna ge – det socialdemokratiska partiet spelat en så viktig roll under de gångna åren. Men detta vill man nu börja att rasera, och man är så cynisk att man framhåller det som något slags förtjänst att man kommer att fortsätta att rasera det under hela det här årtiondet och kanske längre.

Varför vill inte Eric Enlund diskutera de två huvudfrågorna i dag för svenska människor, nämligen för det första arbetslösheten och hotet om en ännu större arbetslöshet när regeringens politik genomförs och för det andra inflationen, som ständigt berövar löntagarna och småspararna deras förtjänster? Detta är de två stora huvudproblemen.

Anf. 50 ERIC ENLUND (fp) replik:

Herr talman! Jag har ingenting emot att diskutera huvudfrågan, nämligen frågan om sysselsättningen. Vi är där överens om huvudlinjen att vi skall värna sysselsättningen. Det råder inget tvivel om den saken. Men en

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

huvudfråga är också om man kan klara den uppgiften utan att på allvar sätta in åtgärder för att komma till rätta med våra balansproblem.

Jag tycker, Kjell-Olof Feldt, att socialdemokraterna på sätt och vis sätter sig i en omöjlig position som oppositionsparti. Vore det inte rimligt att även ni socialdemokrater erkände att om vi skulle kunna lösa våra ekonomiska problem – med underskott i budget och bytesbalans – så måste vi hålla tillbaka konsumtionen och satsa hårdare på att bygga ut industrin. Men hur bemöter ni regeringens sparförslag? Ni gör det huvudsakligen genom ett oklart resonemang om att ni inte vill sätta in tyngdpunkten i besparingsåtgärderna just nu under – som ni säger – en begynnande lågkonjunktur. Vad betyder nu detta, Kjell-Olof Feldt? Vill ni minska budgetunderskottet, som ni i andra sammanhang talar så ofta om? Eller tänker ni er att man redan innevarande budgetår kan låta detta budgetunderskott växa ytterligare? Det är en huvudfråga, som ni borde besvara i den här debatten. Såvitt jag förstår har jag inte fått något svar på den.

I mitt förra inlägg hann jag inte närmare svara C.-H. Hermansson. Eftersom era förslag, C.-H. Hermansson, faktiskt bygger på ett ekonomiskt system som oundvikligen för med sig ett annat politiskt system, så är det inte särskilt intressant att diskutera dessa delförslag. Det viktiga är att klara ut vad era förslag skulle leda till. En huvudpunkt är ju att ni inte tycker att detta med budgetunderskottet är något problem. En ganska försiktig beräkning av kostnaderna för vpk:s överbud under förra riksmötet visar på omkring 25 miljarder i omedelbara budgeteffekter och en helårskostnad på 65 miljarder. Nu har ni tydligen börjat detta riksmöte på samma sätt.

Den långtgående statliga planhushållningen kan ibland ytligt sätt förefalla effektiv och lockar kanske människor. Men skiljelinjen, C.-H. Hermansson, mellan vpk å ena sidan och regeringspartierna och socialdemokratin å andra sidan innebär inte bara att vi avvisar kommunistiska överbud. Vi avvisar C.-H. Hermanssons tilltro till långtgående planhushållning därför att dess effektivitet är skenbar – om den över huvud taget har någon effektivitet – och därför att det kommunistiska ekonomiska systemets politiska konsekvenser ofrånkomligen innebär att den enskilda individens frihet äventyras.

Andre vice talmannen anmälde att Carl-Henrik Hermansson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 51 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Som finansutskottets ordförande nyss framhöll finns det likheter mellan regeringspartiernas och socialdemokraternas uppfattningar om vårt lands ekonomi. Men det finns också skillnader. Detta framträder tydligt vid en jämförelse mellan regeringens besparingsproposition och den socialdemokratiska partimotionen liksom mellan utskottsmajoritetens skrivning och reservationen av Kjell-Olof Feldt.

Regeringssidan och oppositionen skiljer sig kraftigt vad beträffar synen på läget i landet vid regeringsskiftet 1976. Men enighet råder om de problem som följer av dagens grundläggande balansbrister i statsbudgeten och i

utbytet med andra länder. Vi förefaller också vara eniga om målen att rätta till dessa obalanser och att åter uppnå en välfärdsfrämjande tillväxt i vår ekonomi.

Skillnaderna blir däremot stora igen, när man går från mål till medel. Förklaringen är i allt väsentligt ideologisk. Medan exempelvis vi moderater ser det som nödvändigt att begränsa den offentliga utgiftsökningen för att skapa utrymme för näringslivets utbyggnad och för att ge individen ökad valfrihet, vill socialdemokraterna ytterligare utvidga det politiska beslutsområdet och socialisera än mer av de enskilda människornas inkomster.

Det råder också oenighet om *takten* i insättandet av åtgärder för att återställa den samhällsekonomiska balansen. Skillnaden är här kanske mindre ideologisk än – förlåt ordleken – just taktisk.

Socialdemokraternas ovillighet att nu i den omfattning som regeringen förespråkar inskrida mot budgetunderskottet ligger helt i linje med deras taktiskt betingade motvilja mot att medverka till föga populära men nödvändiga ställningstaganden. Allt underordnas strävan att återvinna makten. När det stod klart att utgången av folkomröstningen om kärnkraft inte skulle spräcka den borgerliga regeringen, satsade socialdemokraterna på att utnyttja arbetskonflikten i detta syfte. När inte heller detta lyckades, drev de fram inkallandet av en urtima riksdag. Och när inte heller den ledde till avsett resultat, tillgreps det yttersta vapnet: ett förslag om misstroendeförklaring mot regeringen.

Sedan även denna attack slagits tillbaka, tvingas socialdemokraterna nu göra vissa preciseringar i sakfrågorna. Men det sker motvilligt. Och fortfarande ger många förslag intrycket av att inte vara allvarligt menade. Detta var en beskrivning jag under den urtima riksdagen här i kammaren gav åt uppslaget om importdepositioner. Det var ju då – för drygt två månader sedan – den stora tanke och det revolutionerande förslag som skulle rädda Sveriges ekonomi. Sedan dess har idén – som påpekats tidigare här i dag – på något mystiskt sätt försvunnit. Den finns över huvud taget inte nämnd i den socialdemokratiska motionen med anledning av besparingspropositionen. Kjell-Olof Feldt prövade nysst en mycket skruvad argumentation för att motivera detta. Men är förklaringen inte i stället den som framgår av rubriken till en ledande artikel i den socialdemokratiska idétidskriften *Tiden*? Där har hela förslaget med stor uppriktighet betecknats som ett olycksfall i opposition.

Samma överkliga karaktär har det nu aktuella förslaget att ett allmänt prisstopp skall införas från årsskiftet – det får ju sägas vara annonserat i tid – detta utan någon koppling till ett lönestopp. Kostnadsbelastningen på näringslivet skall tvärtom skärpas ytterligare genom en höjning av folkpensionsavgiften. Även andra skatter och avgifter skall höjas. Däremot motsätter sig socialdemokraterna som princip alla bidragsminskningar till kommuner och hushåll. Verklig sparvilja demonstreras endast när det gäller anslagen till ett redan starkt urholkat försvar. För förslaget om en bantning av personalen i statsdepartementen med 20 % är väl mest tänkt som en politisk ploj?

Nr 29

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

Nu är det naturligtvis från mina utgångspunkter ingen tokig tanke att besparingsarbetet måste gå ut över även statsverksamhetens omfattning. En utrensning av ärenden för administrativ handläggning måste rimligen påverka behovet av personal i statsförvaltningen. Men det är något som då gäller inte bara för kanslihuset utan även för statliga myndigheter i övrigt.

Inför kommande etapper i besparingsarbetet är det vidare angeläget att man inte kallar skattehöjningar för besparingar. Jag tycker att det lärer till eftertanke att socialdemokraterna med påtaglig förtjusning godtar förslagen i sparpropositionen om höjda skatter och avgifter. Det ligger mycket väl i linje med deras strävan att öka den andel av våra samlade inkomster som går till den offentliga sektorn. Men med besparingar menas rimligen i budgetsammanhang utgiftsminskningar och inget annat.

Den kanske viktigaste förutsättningen för att det av riksdagen uppställda sparmålet – en minskning av budgetunderskottet motsvarande 1 % av bruttonationalprodukten varje år framöver – skall uppnås är att vi inte nöjer oss med att skära jämna skivor ur den nuvarande utgiftsstrukturen. För att en så omfattande operation skall kunna genomföras blir det nödvändigt med mera genomgripande systemförändringar. Särskilt viktigt är det att få arbetsmarknaden att fungera just som en marknad igen. Det får inte upprepas vad som hände under den senaste konjunkturuppgången, nämligen att en utbyggnad och en förstärkning av vår industriella kapacitet förhindrades, därför att arbetskraften satt fast i offentlig tjänst eller i statssubventionerade förlustföretag.

Här i riksdagen måste vi ålägga oss ett stort mått av självdisciplin och konsekvens. Det är inte trovärdigt att predika sparsamhet för kommunalpolitiker och väljare, och samtidigt åsamka statskassan hundratals oplanerade miljoner i utgifter för utebliven vattenkraftsutbyggnad eller för industristöd till nedläggningshotade företag.

Socialdemokraterna säger i sin partimotion och i reservationen, att visst vill vi spara, men inte så mycket just nu. Det uppgivna motivet är att vi står inför en konjunkturmedgång. Det går alltid att finna skäl för att vänta med att bryta en ovana. Men svensk ekonomi befinner sig i ett läge, där det egentligen inte finns någon handlingsfrihet. Det går inte att åberopa den gamle Keynes, när vi redan på baksluttningen av högkonjunkturen har underbalanserat statsbudgeten med över 50 miljarder kronor och lånar 20 miljarder utomlands för att täcka en ungefär lika stor brist i bytesbalansen. Att i det läget vänta med att sätta in åtgärder kan bara förvärpa situationen på längre sikt.

Trogna sina interventionistiska idéer föreslår nu socialdemokraterna åtgärder för att öka hyggnadsverksamheten. Men även bortsett från de fundamentala obalanserna i vår ekonomi skiljer sig situationen mot tidigare. Då rådde trångboddhet. I dag talas det visserligen om bostadsbrist på vissa orter, men det rör sig snarare om en överefterfrågan, som drivits fram med hjälp av frikostiga subventioner från det allmänna. Regeringen förklarar i besparingspropositionen att subventioneringen av boendet måste minska.

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

Det kan inte betyda annat än att den enskilde kommer att få betala en större del av bostadskostnaden direkt, dvs. utan omvägen över skattsedeln. Relativpriset på bostäder stiger. Denna utveckling kommer att förstärkas av de snabbt stigande kostnaderna för uppvärmning. Under sådana omständigheter blir det knappast aktuellt med någon nämnvärd ökning av lägenhetsytan per capita de närmaste åren. Och befolkningen växer som bekant inte särskilt snabbt just nu. I denna situation går det knappast att tala om ett bostadsbyggande, som ändå måste komma till stånd. Det finns all anledning att stimulera människorna till att avsätta en större del av sitt konsumtionsutrymme till boende – bl. a. via ett ökat bostadssparande i bostadsrätter och ägarlägenheter likaväl som i småhus. Men vi måste ha klart för oss att en oförändrad eller kanske t. o. m. minskad bostadsstandard när det gäller ytan också kan komma att kosta mer än i dagsläget.

Att det resonemang jag här för är förankrat i verkligheten framgår bl. a. därav att socialdemokraterna till sina förslag för att stimulera bostadsbyggandet vill koppla en uthyrningsgaranti för de nybyggda lägenheter som man tydligen räknar med skall bli tomma redan från början. Ett visst antal outhyrda lägenheter främjar rörligheten och valfriheten på bostadsmarknaden, men på en fungerande marknad skall det inte behövas några statsbidrag för ändamålet.

Vid sidan av ett ökat bostadsbyggande brukar man i lågkonjunkturer rekommendera uppförandet av offentliga institutioner. Problemet är bara att sådana institutioner drar med sig stora och växande driftkostnader, när de väl står färdiga. Vill vi förebygga fortsatta höjningar av den kommunala utdebiteringen måste vi också hålla igen på det offentliga byggandet. Litet annorlunda ställer det sig med andra anläggningsarbeten, t. ex. vägar och broar, där driftkostnaderna inte blir så höga och där arbetet kan vara samhällsekonomiskt försvarbart. Men det bästa vi kan göra är att öka exporten av byggnadstjänster; det ger inte bara sysselsättning utan också valutaintäkter till vårt land.

Jag har uppehållit mig vid frågan om byggandets omfattning för att belysa de restriktioner som de grundläggande balansbristerna innebär för möjligheterna att bedriva en traditionell konjunkturpolitik. Utskottsmajoriteten påpekar att om vi väntar med att starta den nödvändiga långsiktiga anpassningsprocessen kan vi mycket snabbt hamna i ett läge, där vi tvingas bedriva en så hård åtstramningspolitik i syfte att begränsa budget- och bytesbalansunderskotten att arbetslösheten ofrånkomligen kommer att öka mycket kraftigt. I stället för en i och för sig beklaglig men dock kortvarig uppgång i antalet arbetslösa får vi då en långvarig sysselsättningskris med svårreparabla skador på välfärden.

Det förtjänar att i detta sammanhang framhållas att arbetslöshetens omfattning i stor utsträckning bestäms av de fackliga organisationerna. Lönerna kan inte uteslutande relateras till pris- och skatteutvecklingen; de måste i första hand baseras på lönsamheten i näringslivet och företagens betalningsförmåga. Sambandet är enkelt: Lägre lönekrav ger lägre arbetslöshet. Eller omvänt: För höga löneökningar driver arbetskraft ut ur

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

marknaden. När budgetunderskottet och behovet av statlig utlandsupplåning redan i utgångsläget är så stort som det är går det inte att förlita sig på att det allmänna alltid till sist rycker in och, som det heter, räddar jobben eller skapar sysselsättning inom den offentliga sektorn.

Det finns formuleringar i den socialdemokratiska partimotionen och i reservationen som går ut på att det är inflationen som är orsaken till underskotten i statsbudget och bytesbalans. Enligt min mening förhåller det sig tvärtom. Det är de stora underskotten som driver på inflationen! Vill man dämpa prisstegringen – och det vill vi alla – måste man begränsa budgetbristen och behovet av statlig upplåning. Med nuvarande hårda skattetryck förutsätter det en nedskärning av utgifterna på den offentliga sidan.

Jag vill anknyta till ett resonemang som utskottet för beträffande räntans roll. Det är ofrånkomligt att de stora underskotten driver upp räntenivån, vilket hämmar produktiva investeringar i byggnader och maskiner. Staten tvingas utnyttja sin möjlighet till förtur på kredit- och kapitalmarknaderna och tränger därmed undan andra låntagare, i första hand företag med dålig likviditet, bland dem många mindre och medelstora företag. Även hushållen får sämre möjligheter att låna i bankväsendet, men de kan genom sin lägre räntekänslighet tränga ut företagen från den högränteupplåning som erbjuds på andra delar av kreditmarknaden. För att näringslivets investeringsverksamhet skall komma i gång måste ränteläget sänkas. För att det skall kunna ske måste den offentliga sektorns upplåningsbehov minskas, och det förutsätter alltså att dess utgifter begränsas.

Herr talman! Det kan låta som en plattityd att säga att vi står inför ett vägskäl i den ekonomiska politiken. Men det förhållandet att riksdagens borgerliga och socialistiska hälfter, trots en betydande enighet om målet att återställa balansen i olika avseenden, är totalt oeniga beträffande medlen tycker jag ändå ger fog för denna liknelse. Under 1950- och 1960-talens snabba tillväxt gick det att förena en utbyggnad av näringslivet och ett växande utrymme för privat konsumtion med en snabb expansion av den offentliga sektorn. Under 1970-talet fortsatte vi länge att driva på de offentliga utgifterna, trots att förutsättningarna i övrigt hade undergått en stark förändring.

Men nu, i början av 1980-talet, går det inte längre. Nu måste vi träffa ett val mellan den ökade planekonomiska styrning av näringslivet som förordas från socialistiskt håll och den ökade marknadsstyrning som vi moderater förordar. Regeringens besparingsproposition innebär ett betydelsefullt steg i den sistnämnda riktningen.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan i finansutskottets betänkande nr 10.

Anf. 52 TORSTEN GUSTAFSSON (c):

Herr talman! Finansutskottets betänkande nr 10 med anledning av propositionen om besparingar i statsverksamheten förmedlar ingen ljus bild av vårt lands ekonomi. Underskottet i statens budget beräknas uppgå till ca

50 miljarder kronor innevarande budgetår. Detta innebär att vi gemensamt tar ut förmåner, tjänster och service av samhället utan att fullt ut betala vad det kostar.

Bytesbalansen torde i år komma att uppvisa ett underskott på drygt 21 miljarder kronor. Vi kan därmed konstatera att vi upprätthåller en levnadsstandard som är en av de högsta i världen genom en ständigt ökande utlandsupplåning. Vår utlandsskuld är i och för sig måhända inte oroväckande stor, men det är ökningstakten som är oroväckande.

Den sammanlagda statsskulden har under en tolv månadersperiod ökat med ca 55 miljarder kronor eller med drygt 4,5 miljarder per månad. Vi lånar visserligen de största summorna så att säga av "oss själva", men utlandsskulden som f. n. närmar sig ca 40 miljarder kronor har mer än fördubblats under ett år. Det står klart att denna utveckling måste brytas.

Vad är då anledningarna till våra nuvarande balansbrister i ekonomin, och vari består de främst?

De flesta av våra ekonomer anser att vi främst har två akuta problem. Vi förbrukar mer än vi producerar, och vi har för höga kostnader. Kostnadsläget och en förstärkt internationell konkurrens har dessutom medfört att vissa delar av vår industrisektor måste omstruktureras. Därvid måste ett av målen vara att styra över kapital och arbetskraft till företag med bättre framtidsutsikter. Med nuvarande kostnadsläge har vi emellertid alltför få företag som är expansiva och konkurrenskraftiga. Bl. a. därför blir denna process ofta både svår och smärtsam.

I finansutskottets betänkande behandlas också frågan om den offentliga sektorns kraftiga tillväxt i vårt land. Den offentliga sektorn fyller stora och viktiga uppgifter, men ökningstakten i utgifterna måste nu dämpas. Summan av privat och offentlig efterfrågan har blivit för stor.

Den andel av BNP som går till den offentliga sektorn i vårt land, ca 65 %, svarar mot 40 å 50 % i jämförbara länder. Om man t. ex. inom EG-länderna hade fört en likartad politik som vi, hade givetvis konkurrensläget balanserats. Men nu har man i stället ute i övriga Europa tagit en högre arbetslöshet – summan 20 miljoner personer nämndes nyss här – som priset för sin återhållsamhet när det gäller den offentliga sektorn.

Vi står nu inför tvånget att minska ökningstakten för de offentliga utgifterna. Detta gäller såväl den statliga som den kommunala sektorn. Vi möter emellertid här svåra avvägningsfrågor, som det också står i utskottets betänkande. Målsättningen måste vara att föra över en stor del av tillväxten i arbetskraften till den exportinriktade industrisektorn men givetvis också till den industri som på hemmamarknaden konkurrerar med importen. Detta kräver dels att kostnadsutvecklingen kan dämpas, dels en bättre lönsamhet för näringslivet. Begreppet vinst måste återta sin plats som drivkraft härvidlag.

Vår ekonomi lider fortfarande av lönekostnadsexplosionen 1975 och 1976 liksom av den alltjämt ökande oljenotan. En effekt av detta är att många mindre och medelstora företag slogs ut som underleverantörer. Detta i sin tur har medfört att företagen i mycket större utsträckning än tidigare nu

Besparingar i statsverksamheten, m. m. (omfattningen och inriktningen av besparingarna)

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

använder importerade insatsvaror i sin produktion. För vissa sektorer uppges andelen importerade insatsvaror till ca 40 % och för en av våra större industrier som särskilt nämns i de här dagarna, nämligen Volvo, talar man om en importandel av 70 %. De åtgärder för att stärka och utveckla de mindre och medelstora företagen som regeringen vidtagit är här av största betydelse. Ett nytt småföretagarpaket har ju också aviserats. Men avgörande för utvecklingen blir i fortsättningen, liksom hittills, att arbetsmarknadens parter betänker sitt ansvar för kostnadsutvecklingen och därmed för hur sysselsättning och produktion kommer att utvecklas.

Den stabiliseringspolitik som nu måste genomföras bör enligt regeringen innehålla särskilt tre moment:

För det första måste en anpassning av efterfrågan på varor och tjänster ske till rimlig nivå. Detta gäller såväl den privata som den offentliga konsumtionen.

För det andra måste större resurser avdelas för investeringar i näringslivet, så att man får fart på produktion och export.

För det tredje måste vi driva en kraftfull energipolitik som kan minska värt oljeberoende.

På samtliga dessa områden företas nu åtgärder, och förslag i övrigt kan väntas.

För att nödvändiga åtgärder skall tas emot med så stor förståelse som möjligt, är två förutsättningar grundläggande. Vi måste slå vakt om den fulla sysselsättningen, och vi måste driva en socialt rimlig fördelningspolitik.

Socialdemokraterna uttrycker i sin partimotion oro för den framtida sysselsättningen. Man säger att vi nu står vid en skiljeväg. Man ifrågasätter den nuvarande regeringens vilja och förmåga att bedriva en aktiv närings- och arbetsmarknadspolitik.

Det skall inte förnekas att svåra avväganden möter oss när det gäller att samtidigt vidta nödvändiga åtstrammingsåtgärder i ekonomin och att fortsätta en hittills framgångsrik politik när det gäller sysselsättningen. Men det kan konstateras att just sysselsättningen står i centrum för regeringens politik på såväl kort som längre sikt. I själva verket syftar den kursändring i svensk ekonomi som sparplanen innebär just till att skapa en långsiktigt trygg och väl sammansatt sysselsättning. Målsättningen är att bryta den trend mot avindustrialisering som påbörjades i mitten av 1960-talet, under den dåvarande socialdemokratiska regeringen. Detta skedde långt innan oljekriser och andra störningar på världsmarknaden försvarade möjligheten till en sund utveckling.

Nuläget är dessutom att det aldrig har varit så många sysselsatta på den svenska arbetsmarknaden som i oktober i år. Detta framgår av den statistik från AMS som statistiska centralbyrån nu kan redovisa.

Sedan oktober förra året har antalet sysselsatta ökat med ca 30 000. Även arbetsmarknadsläget för ungdomar i åldrarna 16–24 år, som är speciellt viktigt, har förbättrats. Ca 18 400 fler ungdomar är ute på den vanliga arbetsmarknaden i jämförelse med samma tid förra året.

Det är givet att en allmän ekonomisk åtstramning medför påfrestningar för

sysselsättningen. Det har tidigare framhållits här i dag, och jag vill understryka att också socialdemokraterna har fått pröva på detta under sin regeringstid. Det kan erinras om den ekonomiska åtstramningen under åren 1971 och 1972. Då den genomfördes hade vi arbetslöshetstal som låg mellan 2,5 och 3 %. De högsta arbetslöshetstalen under den dåvarande socialdemokratiska regeringens tid låg alltså åtskilligt högre än nuvarande 2,1 % av arbetskraften.

Vi skall naturligtvis aldrig vara nöjda, men det bör konstateras att den nuvarande regeringen hittills väl har förmått att hävda sysselsättningen.

Beträffande den sociala fördelningspolitiken hänvisar utskottet till statsministerns anförande i propositionen. Han konstaterar där att en sådan politik är särskilt viktig i ett åtstramningsläge. Som exempel på detta anför statsministern att när inflationsskyddet i pensionssystemet begränsas, så aviseras samtidigt fortsatt särskilt stöd till dem som bara har folkpension eller liten ATP. De höjda avgifterna vid läkarbesök och medicinuttag kombineras med ett högkostnadsskydd. Förslag om höjd ersättning vid arbetslöshet aviseras. Socialdemokraternas försök att misstänkliggöra regeringens goda vilja i dessa avseenden saknar alltså verklighetsförankring.

De angrepp som Kjell-Olof Feldt riktade mot statsministern, där han karakteriserade honom som endera en lögnare eller en mycket okunnig man, tar jag avstånd från.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i finansutskottets betänkande nr 10 i alla delar.

Anf. 53 KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Det hade varit bra om Torsten Gustafsson hade låtit sitt avståndstagande beledsagas av något enda litet argument som gav besked om huruvida statsministern far med osanning eller är okunnig. Det är av ett visst värde att veta vad som är underlaget för vad som sägs i propositionen. Det står nämligen bortom varje tvivel att statsministern där inte återger förhållandena som de är, när han t. ex. säger att en urholkning av värdesäkringen av basbeloppet inte påverkar de handikappade. Det går inte att bestrida det – en av förklaringarna måste vara riktig, någon tredje gives icke.

Jag hade egentligen en fråga att ställa till Torsten Gustafsson. I likhet med många andra centerpartister berömmar han sig av att sysselsättningen i detta land har ökat under den bojerliga regeringsperioden. Jag förstår att det är ett försök att få det att förefalla som om centerns vallöfte om 400 000 nya jobb har infriats. Det är emellertid ett inslag i denna sysselsättningsökning som just när vi ser på framtiden ter sig viktig: den har helt och hållet ägt rum inom den offentliga sektorn. Det privata näringslivets sysselsättning har inte ökat under denna period, utan ökningen beror helt och hållet på att kommunerna har ökat antalet anställda.

Nu ställer sig centern bakom den politik som framför allt moderaterna länge har eftersträvat – att genomföra en kraftig nedskärning av kommunernas finansiella resurser. Det uttalade syftet är att förhindra en ökning av

Besparingar i statsverksamheten, m. m. (omfattningen och inriktningen av besparingarna)

Nr 29

Torsdagen den
20 november 1980

Besparingar i statsverksamheten, m. m. (omfatt- ningen och inrikt- ningen av bespa- ringarna)

vad som kallas den kommunala konsumtionen, vilken till 90 % består av ökad efterfrågan på arbetskraft. Vad kommer att hända i detta land, Torsten Gustafsson, om kommunerna förs ned till den nivå där moderaterna och tydligen också centern vill ha dem? Vad kommer att hända i de län där arbetslösheten redan är uppe i 4 à 5 % och mer? Inte inbillar sig väl centerpartiet att det skall ske en sådan helomvändning i industrins efterfrågan på arbetskraft i Norrbotten, i Värmland, i Jämtland, i Väster-norrland och i Västerbotten att den helt och hållet ersätter vad den offentliga sektorn har klarat på arbetsmarknaden? Har inte den frågan ställts någon gång under behandlingen av den s. k. besparingspropositionen? Underlaget för den borgerliga regeringens skryt om sin sysselsättningspolitik är helt och hållet det som man nu framför allt bekämpar – att den offentliga verksamheten har växt under 1970-talet.

Anf. 54 TORSTEN GUSTAFSSON (c) replik:

Herr talman! Jag vet inte om Kjell-Olof Feldt lyssnade ouppmärksam när jag höll mitt anförande. I det sista avsnittet gjorde jag faktiskt en uppräknig av just de områden där man har gått in för att skydda de svagaste i samhället. Jag tror inte att någon kan bestrida att så sker på de områden som jag har angivit.

Kjell-Olof Feldt tog upp frågan om kommunerna och sysselsättningen. Det är riktigt att vi har haft en utomordentligt kraftig ökning av antalet sysselsatta i kommunerna. Vi har nu kommit i den situationen att det finns nästan lika många kommunalt anställda som anställda inom industrin. Om jag tolkar Kjell-Olof Feldt rätt, anser han att denna utveckling skall fortsätta, att vi ännu mer skall satsa på att sysselsätta människor i den offentliga sektorn – kommuner, landsting och stat.

Vi har för vår del kommit fram till att vi nu måste satsa på den industri som tillverkar produkter som kan exporteras och som kan ersätta import på hemmamarknaden. Alla våra ansträngningar måste inriktas på detta. Då är det, Kjell-Olof Feldt, omöjligt att låta kommuner, landsting och stat ta hand om all nytillkommande arbetskraft. Så ser vi det. Det skulle vara intressant att höra hur Kjell-Olof Feldt ser på denna utveckling.

Anf. 55 KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Det var ett något dunkelt uttalande som Torsten Gustafsson gjorde när han sade att han räknade upp alla de svaga i samhället som centerpartiet slår vakt om. Det var inte detta saken gällde, utan det var följande enkla fråga: Berörs de handikappade av urholkningen av basbeloppets värdesäkring? Berörs de, eller berörs de inte? Alla vet ju att handikappersättningen är reglerad med basbelopp. Och det jag frågade var på vilken grund uttalandet från statsministern byggde. Jag hoppas att jag nu kan få ett besked från Torsten Gustafsson, som här uppträder som vapendragare åt Thorbjörn Fälldin och går i god för hans heder, att han på denna punkt kan ge ett besked.

Ingen har någonsin hävdats att det ligger ett egenvärde i att den offentliga

sektorn sysselsätter människor. Om människorna hade funnit en alternativ, produktiv sysselsättning inom industrin, så hade det naturligtvis varit bra. Det enda jag försökte få Torsten Gustafsson att inse var följande. Den stora sysselsättningsökning under den borgerliga regeringsperioden som ni skryter över beror på den sektor som ni nu tänker bekämpa genom att ta ifrån kommunerna deras pengar. Det är denna sektor som faktiskt har svarat för sysselsättningsökningen.

I framtiden kommer sysselsättningsökningen att bli beroende av var man kan få fram nya industrijobb. Jag räknade upp ett antal län som redan har en hög arbetslöshet och där nya kriser väntar i företag efter företag. Jag uppmanar Torsten Gustafsson att tala med landstingsmän och kommunalmän i dessa län och kommuner som nu tvingas att införa nyanställningsstopp och avstå från insatser inom vård- och utbildningssektorn. Vart skall de arbetslösa som redan finns ta vägen? Och vart skall de ta vägen som ytterligare kommer att friställas under den lågkonjunktur som vi nu går in i? Det var detta saken gällde, inte att alla människor till varje pris skall sysselsättas i den offentliga sektorn.

Då Torsten Gustafsson, Eric Enlund och Ola Ullsten lovar full sysselsättning, skall de också få stå vid det löftet. Men ge då åtminstone något besked om hur ni tänker infria löftet. När folk redan är arbetslösa, då är det för sent.

Anf. 56 TORSTEN GUSTAFSSON (c) replik:

Herr talman! Vad jag har sagt är att vi f. n. upprätthåller sysselsättningen mycket bra och att vi har gjort det ända sedan regeringsskiftet 1976. Jag tror inte att Kjell-Olof Feldt kan förneka det. Jag har vidare sagt att strävan måste gå ut på att bibehålla en hög sysselsättning. Och hittills har arbetslösheten under den nuvarande regeringen inte kommit upp i så höga tal som under det socialdemokratiska regeringsinnehavet åren 1971 och 1972. Då skall vi komma ihåg att situationen vid den tiden inte var så kärv som den är i dag.

När det gäller kommunerna tillhör jag en av de få riksdagsmän som faktiskt försöker att följa det praktiska arbetet i en kommun. Jag vet därför att det är stora bekymmer i kommunerna. Det kommer ständigt krav på att vi skall anställa fler – det är riktigt. Vårdsidan är ju tung, och det behövs fler anställda. Vi har hittills kunnat tillgodose dessa krav, men vi finner nu att vi måste inrikta den framtida politiken på exporten och på hemmamarknadsindustrin för att vi skall kunna klara våra balansproblem. Det skulle vara intressant att höra vad Kjell-Olof Feldt annars har för recept för hur vi skall komma till rätta med dessa.

När det gäller de handikappade tror jag att vi kan säga att den nuvarande regeringen väl har slagit vakt om dem. Frågan gällde ju om de berördes av indexregleringens ändringar. Kjell-Olof Feldt vet dock att vi i finansutskottet f.n. behandlar ett yttrande i denna fråga till socialförsäkringsutskottet. Jag vill för min del lämna frågan öppen till dess jag har trängt in i den närmare.

Besparingar i statsverksamheten, m. m. (omfattningen och inriktningen av besparingarna)

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten.
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

Andre vice talmannen anmälde att Kjell-Olof Feldt anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 57 Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Herr talman! Alla som lyssnat på den här debatten har ju fått klart för sig, att som vanligt har meningarna starkt brutit sig mellan regeringspartierna å ena sidan och oppositionspartierna å den andra. Visserligen har vi så småningom nått därhän, att även socialdemokraterna i dag är beredda att medge att de svårigheter som Sveriges ekonomi brottas med har djupare orsaker än den – för att citera socialdemokraterna – urusla politik som regeringen bedrivit under de gångna åren. Men då det gäller att komma till rätta med problemen är åsiktsmotsättningarna i dag om möjligt mera fastlåsta än de har varit tidigare.

Det finns därför, herr talman, alla skäl för oss här i Sverige att studera vad som händer utanför våra gränser. Är det till äventyrs så, att andra länder brottas med samma slags problem som vi gör? Då borde det ligga i vårt intresse att försöka få all den ledning som kan stå oss till buds av vad som sker eller vad som skett där ute och att så långt som möjligt försöka tillgodogöra oss de erfarenheter som man vunnit. Och i vart fall borde sådana studier vara ägnade att nyansera debatten. Om samma händelseförlopp och kristendenser kan iaktas i socialdemokratiskt styrda länder som i det borgerligt styrda Sverige, kan ju våra problem rimligen inte bero enbart på att regeringen här är borgerlig och bedriver en borgerlig politik. Någon gemensam nämnare måste ju i så fall finnas.

I andra sammanhang brukar som bekant socialdemokraterna långt ifrån vara obenägna att söka sig ut i världen. Vem minns inte attackerna mot exempelvis Storbritannien då Edward Heath styrde landet? Sedan blev det tyst då Harold Wilson och James Callaghan trädde till, för att bli än mera högröstat när den person som den socialdemokratiske partiledaren haft den goda smaken att kalla "den där högertanten" tog över.

Mest har det i övrigt varit Sydostasien och Sydamerika som socialdemokraterna intresserat sig för, och mindre den ekonomiska politik, de problem och de åtgärder på det samhällsekonomiska fältet som förekommer och viddas runt om i Europa, bl. a. i socialdemokratiskt styrda länder.

Men nog borde, herr talman, socialdemokraterna och deras ledning genom besök och samtal med egna politiska meningsfränder utanför våra gränser kunna samla behövt material för debatten om fortsatt välstånd, om arbetslöshet, om inflation, om skatternas inverkan på tillväxt och produktion.

Socialdemokraterna skulle själva ha åtskilligt att vinna på att inhämta sådana erfarenheter. Det skulle debatten här i riksdagen säkerligen också ha, och inte minst förtroendet för politikerna – de må befinna sig i opposition eller i regeringsställning – om en på detta sätt berikad information skulle kunna sändas ut till våra väljare.

Ett allvarligt samtal, Kjell-Olof Feldt, exempelvis med Harold Wilson, James Callaghan, Denis Healey eller Michael Foot i Storbritannien skulle

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

nog ha utgjort en mycket värdefull påminnelse om att det var just socialdemokrater som tvingades gå till Internationella valutafonden för att få stöd för Storbritanniens ekonomi. Det var socialdemokrater som skar kraftigare i de offentliga utgifterna än vad t.o.m. Margaret Thatcher hittills gjort. Det var socialdemokrater som såg arbetslösheten stiga till nivåer som dittills aldrig skådats i Storbritannien. Och dessa socialdemokrater gjorde detta därför att de inte hade något val. De var helt enkelt tvingade att handla som de gjorde.

Ett samtal med socialdemokraten Helmut Schmidt i Västtyskland skulle säkerligen också vara rätt klargörande för svenska socialdemokrater. Schmidt har obestriddligen, tillsammans med Hans-Dietrich Genscher, fört en framgångsrik politik, även om också den nu börjar glappa en aning. Man talar som bekant just nu om att Västtysklands välfärdsekonomi angripits av någonting som har börjat kallas för "den svenska sjukan" eller "den svenska välfärdssjukan".

En partistund med partivännen Anker Jörgensen i Köpenhamn, Kjell-Olof Feldt, skulle förvisso också vara intressant. Anker Jörgensen lägger ju nu fram sparprogram på sparprogram, och danska socialdemokrater bekänner öppet att det kommer att krävas åtskilliga år av direkta, stora reallönesänkningar och en drastisk begränsning av den kommunala expansionstakten, innan de problem klarats upp som en tidigare äventyrlig politik har framkallat.

En visit i Oslo hos Odvar Nordli skulle ytterligare berika vetandet och *förhoppningsvis* dämpa hemmaaggressiviteten hos socialdemokraterna. Den socialdemokratiska norska regeringen lade för bara några veckor sedan fram ett budgetförslag med skattesänkningar och stimulansåtgärder åt näringslivet som många inom norska LO betecknade som en Gösta Bohman-budget.

Eller studera Finland. Jag fick själv under ett besök för några veckor sedan höra den socialdemokratiska handels- och industriministern Ulf Sundqvist öppet förklara inför en stor församling att en av orsakerna till att Finland haft det rätt hyggligt i ekonomiskt hänseende under de senaste två åren var att man inte gjort de misstag som den socialdemokratiska regeringen i Sverige gjorde sig skyldig till under överbrygningsåren 1974–1976. Det var bara i kraft av en målmedveten åtstramningspolitik, sade Ulf Sundqvist, som Finland lyckats komma i takt och kunnat utnyttja de senaste årens konjunkturutveckling.

Det finns också, herr talman, länder som inte är socialdemokratiskt styrda. Man finner obestriddligen där samma tendenser som dem vi möter här i Sverige. Man finner i budgetförslag efter budgetförslag samma strävan deklarerar, att det är de offentliga utgiftsstegringarna – som ändå inte gått lika långt som i Sverige – som nu måste angripas för att man skall få bukt med inflationen, stimulera produktionen och produktiviteten och klara av arbetslöshetens problem. Den västerländska världen i sin helhet kämpar alltså – med de upprepade oljeprisstegringarnas destruktiva effekter bakom sig – med samma slags problem som vi har här i Sverige. Detta kan inte rimligen vara Kjell-Olof Feldt obekant, och det skulle vara hälsosamt och

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

nyttigt om det någon gång gjordes en erinran om detta här i Sveriges riksdag som kunde gå ut till svenska folket.

EG-kommissionen lade för bara någon vecka sedan fram en årsrapport för åren 1980–1981. Krafterna skall, heter det i den här rapporten, inriktas på aktiv inflationsbekämpning, en reduktion av oljeimporten och en förbättring av funktionsdugligheten i medlemsländernas ekonomier – och på den punkten är vi nog överens. I rapporten sägs vidare att skatter och offentliga utgifter måste utformas så, att produktiva investeringar främjas. I gengäld måste den offentliga konsumtionen, subventioner och transfereringar hållas tillbaka. Riskkapitalet skall vitaliseras. För de länder som har de största bytesbalansunderskotten, låga vinster i näringslivet och stigande arbetslöshet rekommenderas sänkta reallöner.

Herr talman! Jag har påvisat detta inte som någon som helst ursäkt eller som något försök att komma ifrån det ansvar vi själva har i vårt land, utan för att belysa att de attacker socialdemokraterna riktar mot den svenska regeringen för dess förmenta vanstyre inte är förankrade i den verklighet som finns runt om oss, varken i Europa eller i andra industrialiserade länder – för så vitt inte de svenska socialdemokraterna sitter inne med några helt geniala lösningar, som inga andra av någon anledning har kommit att tänka på.

Våra problem på tröskeln till 1980-talet är inte desamma som mötte det begynnande 1960-talet eller 1970-talet. Och ju snabbare vi inser vad 1980-talet kräver av oss alla, desto större möjligheter har vi att länka in utvecklingen i riktiga banor, att lösa problemen och att begränsa motsättningarna mellan olika grupper i vårt land.

För att kunna åstadkomma detta behövs information och upplysning om orsaker och orsakssammang, om varför det blev som det blev och vad som måste göras för att förhindra en upprepning av begångna misstag och för att vrida det hela rätt igen. Och då kan vi inte betrakta Sverige som en liten isolerad ö, avskild från omvärlden. Man kan inte heller – som socialdemokraterna – bortse från alla realiteter och sprida en falsk förkunnelse om att Sveriges svårigheter föddes hösten 1976, när väljarna vände sig från socialdemokraterna och till de tre borgerliga partierna. Verkligheten är faktiskt en helt annan, och jag vågar påstå att socialdemokraterna vet detta.

För några veckor sedan besöktes Sverige av norrmannen Kjeld Andersen, som Kjell-Olof Feldt säkert känner. Han har i omkring 20 år varit högste chef och ansvarig för konjunkturanalyserna inom Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling – OECD alltså – i Paris. Han vet mer än de flesta vad han talar om. Och därför var hans kartläggning av Sveriges problem särskilt intressant. Han talade på Bankföreningens 100-årsjubileum.

Kjeld Andersen frågade sig varför det gått så mycket bättre för Västtyskland och Österrike än för Sverige under 1970-talet, varför bruttonationalprodukten i Sverige efter de första oljeprishöjningarna steg med bara 10–11 %, medan motsvarande siffror i Västtyskland var 15 % och i Österrike 20 %. Varför, frågade han, ökade industriproduktionen i Sverige med bara 2,5 %, när motsvarande siffror i Västtyskland och Österrike var

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

10,5 % resp. 18 %? Varför var produktiviteten – dvs. industriproduktionen per timme – i Sverige bara 16 %, medan den var 34 % i Västtyskland? Kjeld Andersens förklaring var densamma som den som jag har försökt redovisa här i kammaren och i finansplan efter finansplan, nämligen att den svenska offentliga sektorn – inkl. inkomstöverföringarna – växt väsentligt mycket snabbare än i andra länder.

Omkring 65 % av vår bruttonationalprodukt täcks som bekant av den offentliga sektorns utgifter. Motsvarande siffror för Västtyskland och Österrike är bara 44–45 %, 20 procentenheter lägre än i Sverige. Den offentliga sektorns utgifter har sedan 1973 inte bara lagt beslag på hela ökningen av vår bruttonationalprodukt utan på 10 % mer än tillväxten. Motsvarande tal var för Västtyskland en tredjedel och för Österrike en fjärdedel av bruttonationalproduktens ökning.

I Västtyskland och Österrike har sysselsättningen i industrin stigit under de senaste åren. I Västtyskland svarar den nu för 35 % av det totala antalet sysselsatta, medan den i Sverige under hela 1970-talet har sjunkit med nära 100 000 personer. I dag motsvarar antalet i industrin arbetande i Sverige bara 20 % av den totala sysselsättningen mot, som jag nyss nämnde, 35 % i Västtyskland.

Och gentemot de socialdemokratiska angreppen mot den s. k. högertanten i Storbritannien borde Kjeld Andersens framförda förmodan tjäna som en nyttig tankeställare, nämligen att den snabba ökningen av de offentliga utgifterna under en lång period jämte en löneledande offentlig sektor var det som knäckte den brittiska ekonomin.

Inte mindre intressant borde den paradox vara som Kjeld Andersen – liksom jag själv i så många sammanhang – brukat föra fram, nämligen att låga nominella löneavtal leder till en större ökning av reallönen än höga sådana avtal. Ju mera pengar man avtalar sig fram till, desto mindre pengar blir det alltså att köpa för – i varje fall i den svenska ekonomin.

När socialdemokraterna nu i sin motion vägrar att göra några besparingar då det gäller inkomstöverföringar från stat och kommun till enskilda hushåll, blundar de med båda ögonen för att inte mindre än två tredjedelar av statsbudgetens utgifter består av transfereringar. Det är därför helt omöjligt att göra de besparingar som vår samhällsekonomi kräver utan att också beröra transfereringssidan. När man säger nej till minskade inkomstöverföringar, blir den oundvikliga konsekvensen höjda skatter. Och sådant har vi sannerligen fått nog av i Sverige. Skattetrycket, skattesystemet som sådant, marginskatterna och bidragssystemet, allt i förening, är ju en av de viktigaste förklaringarna till att tillväxten i Sverige under hela 1970-talet legat långt under motsvarande ökning i andra länder, till att också produktionen blivit lägre och att produktiviteten och effektiviteten i hela ekonomin sjunkit.

Allt detta bekräftas av Kjeld Andersen. Det är självfallet bra – säger han – att bygga ut den sociala tryggheten och öka den offentliga servicen. Men detta måste ske i en takt som icke hotar att såga av den gren som välfärdsstaten sitter på. Och det är det som har skett i Sverige. Den offentliga

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

sektorn, framför allt kommunerna, har utvecklat en dynamik som har försvårat industrins expansion. – Allt enligt Kjeld Andersen.

Från den enskilda kommunens synvinkel, säger han, kan detta vara förklarligt. Men från nationell synpunkt kan det vara katastrofalt. Därför måste den kommunala utgiftsexpansionen begränsas genom centrala ekonomisk-politiska mekanismer, som t. ex. skattetak eller skatte- och lånestopp. – Fortfarande allt enligt Kjeld Andersen.

Men ingenting av detta vill socialdemokraterna höra talas om. Transferringarna skall inte röras. Socialdemokraternas besparingar uppgår till knappt en tredjedel av vad regeringen har föreslagit. Den kommunala expansionen får inte attackeras. Skatterna skall höjas.

Kjeld Andersens recept är alltså detsamma som den svenska regeringens. Självfallet inte därför att vi på något sätt skulle ha samordnat vårt tänkande utan därför att receptet är konsekvent och i harmoni med den ekonomiska politik som förs i vår omvärld. Den relativa storleken av den offentliga sektorn måste reduceras. Då följer mycket av sig självt, säger Kjeld Andersen. Det krävs en industriell expansion. Näringslivets konkurrenskraft måste förbättras, industriinvesteringarna stimuleras och energipolitiken aktiveras. Och – detta sagt inte minst med tanke på påståendet om att den borgerliga regeringen har övergivit målet om full sysselsättning – arbetsmarknadspolitiska åtgärder är en bättre metod än ökad offentlig sysselsättning, om man vill på sikt garantera välståndet och just sysselsättningen.

Sverige har – påminner Kjeld Andersen till sist – visat sig kunna reda upp svåra situationer i det förflutna. Han pekar på de många starka kort som vårt land har, och det har vi obestriddligen, för att klara upp sina svårigheter: högre levnadsstandard än flertalet andra länder, en av världens mest moderna och teknologiskt avancerade industrier och en upplyst fackföreningsrörelse. Man måste emellertid komma därefter – detta är hans slutsats – att den sociala utvecklingen uppfattas som en funktion av ekonomisk tillväxt och icke som en ersättning för ekonomisk tillväxt.

Herr talman! Mot den här bakgrunden tycker jag att man har rätt att fråga sig vilket alternativ det är som de svenska socialdemokraterna har att komma med. Hur vill socialdemokraterna egentligen föra ut Sverige ur krisen och komma in på balansens smala väg?

Det är mot den bakgrunden självfallet med stort intresse som vi har studerat den socialdemokratiska mycket ordrika motionen. Vi har tagit del av vad som står där och även dragit slutsatser av vad som *inte står där*. Och man kan då konstatera, Kjell-Olof Feldt, att den kvartalspolitik – jag använder det ordet – som där presenteras och som socialdemokraterna faktiskt har bedrivit under de förflutna fyra åren i oppositionsställning, den är ingenting som kan återställa Sveriges ekonomiska styrka, ge trygghet och sysselsättning åt våra medborgare.

Jag fäster mig alldeles särskilt vid att socialdemokraterna nu än en gång vågar vidhålla, att allt i stort sett var bra hösten 1976. Där fanns förvisso problem – säger man blygsamt – till stor del sammanhängande med påverkan från utlandet. Men, anför socialdemokraterna, "Sverige hade, till skillnad

från flertalet övriga industriländer, i stort sett framgångsrikt klarat den svåra kris som följde efter de stora oljeprishöjningarna 1973–1974. Den svenska ekonomin stod väl rustad inför framtiden med starka statsfinanser, en nettofordran gentemot utlandet, låg arbetslöshet och en väl utbyggd produktionsapparat.”

I sådana ordalag beskriver alltså socialdemokraterna fortfarande den svåraste akuta kris Sverige har haft under efterkrigstiden. Så beskriver de alltså ett läge kännetecknat av sjunkande produktion och produktivitet, förlorad konkurrenskraft, minskande marknadsandelar, stigande inflation, ökad arbetslöshet och nedläggningshot för företag och hela branscher. Jag undrar vad konsumentverket skulle säga om ett sådant framställningssätt.

Med denna argumentation i botten har socialdemokraterna sedan under de förflutna åren bedrivit sin Motvalls-kärring-politik. När regeringen förde en expansiv politik ville socialdemokraterna ha åtstramning. När vi stramade åt ville socialdemokraterna ha expansion. När vi devalverade var också detta fel. När vi sänkte löneskatten ville socialdemokraterna höja. När vi föreslog sänkta skatter föreslog socialdemokraterna höjda skatter.

Den enda genomgående konsekventa principen har under de här åren varit att inta den motsatta ståndpunkten i förhållande till regeringen. Jag menar att samma princip eller samma principlöshet lyser igenom dagens tjocka socialdemokratiska partimotion.

För mindre än tre månader sedan skulle vi klara våra ekonomiska problem genom höjda importavgifter. Tvärtmot den frihandelsideologi som socialdemokraterna själva under sina många år i regeringsställning hävdade skulle Sverige alltså nu plötsligt börja beträda importrestriktionernas och handelshindrens väg.

Men vart har importrestriktionerna nu tagit vägen? Inte ett ord därom i motionen. Herr Kjell-Olof Feldt var litet talför i detta hänseende i debatten nyss, men i motionen finns inte ett ord som förklaring till det som var det helt centrala i deras motioner för bara två och en halv månad sedan. Det lyser helt med sin frånvaro i motionen.

Och vidare: Socialdemokraterna kritiserar de åtstramningsåtgärder som regeringen av omtanke om bytesbalansen tvingades föreslå i september månad. De gick emot inte bara den föreslagna momshöjningen utan också energiskattehöjningen, beskattningen av charterresor och skatten på choklad och konfektyrer.

Det var ingen hejd på kritiken mot regeringsförslagen. Och den kritiken finns fortfarande kvar i den nu aktuella motionen. Men något yrkande om en återgång till tidigare skattesatser framställs inte. De är nu ett faktum, sade Kjell-Olof Feldt helt troskyldigt från denna talarstol. Varför det? De kan naturligtvis tas tillbaka, om man vill ta tillbaka dem och om man anser att det är riktigt att göra det. Men om man inte ställer det kravet, har man godtagit dessa åtgärder. Vad som var fel i september är alltså rätt nu i november.

Denna lista på tuvhopp kan göras ännu mycket fullständigare. Socialdemokraterna kritiserar – med rätta – bristen i bytesbalansen. Den måste snarast bringas ner till hanterliga nivåer, säger de. Men samtidigt föreslår

Nr 29

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

socialdemokraterna en politik som innebär att vi under den närmaste tiden måste låna ännu mycket mera pengar utomlands än vad vi gjort hittills.

Vidare: Sverige behöver, säger socialdemokraterna – också det med rätta –, starka företag. Vi behöver öka investeringarna och tillföra näringslivet riskvilligt kapital. Men de säger trots detta nej till avskaffad dubbelbeskattning av aktieutdelningar och vill ha kollektiva löntagarfonder samt lägga nya avgifter på företagen. Starka företag alltså, genom åtgärder som ger svaga företag.

Socialdemokraterna kritiserar budgetbristen. Och det är också i och för sig riktigt. Men de förslag de själva lägger fram leder till en ännu större brist i budgeten. Det kan röra sig om minst tre miljarder kronor i försämring av budgetsaldot.

De stryker med skärpa och fortfarande med rätta under kravet på energibesparande åtgärder, men säger samtidigt nej till sådana skattehöjningar på energi som syftar till att bringa ner energiförbrukningen.

De talar – och fortfarande med rätta – för ökat sparande. Men de säger samtidigt nej till sparåtgärder av olika slag som regeringen har infört och som fått betydande spareffekter, inte minst då det gäller det riskvilliga kapitalet.

De vill angripa inflationen – och detta också med rätta. De tror att de kan i lag förbjuda prishöjningar. Ack, om det bara vore så lätt att förbjuda prishöjningar! Och för säkerhets skull: Om de nu talar om att de skall ha ett prisstopp om två månader, vad händer då under tiden? – Ansvarslösa kallas sådana förslag. Samtidigt föreslår de en politik som kommer att ytterligare skärpa inflationsutvecklingen. Till yttermera visso vill de avskaffa indexregleringen av skatteskalorna, som skall förhindra att inflationen urholkar löntagarnas köpkraft skattevägen.

De talar för ett ökat reallöneutrymme för löntagarna men säger samtidigt nej till den begränsning av den offentliga sektorns ökningstakt varigenom det skulle bli möjligt att skapa ett sådant utrymme.

De går givetvis emot en förändrad indexreglering av våra pensioner, som också den syftar till att mera rättvist än hittills fördela bördorna och vidga möjligheterna för löntagarna att få sin del av knappa resurser.

Kjell-Olof Feldt talade här för en stund sedan om svek mot pensionärerna när vi, för att skapa rättvisa och underlag för en starkare ekonomi, vill justera basbeloppet. Men låt mig medge en sak, Kjell-Olof Feldt: Problemen kring beräkningen av basbeloppet och de juridiska konsekvenserna av förändrade beräkningsprinciper på skilda områden rymmer en lång rad komplikationer, som det verkligen tål att fundera över. Det är frågor som nu diskuteras i riksdagen och som vi har anledning att komma tillbaka till – vi har ju en lång rad interpellationer och frågor just om de här problemen.

Låt mig därför bara konstatera att – det framgick ju alldeles klart när man lyssnade på Kjell-Olof Feldt – socialdemokraterna har lagt ner all sin förmåga, och den är i det här hänseendet inte ringa, på att blåsa upp ett stort indignationsnummer kring basbeloppet och pensionärernas priskompensation. Det förvånar mig inte. Men jag beklagar att socialdemokraterna inte

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

heller i det hänseendet är beredda att föra en seriös diskussion. Frågans betydelse för vår samhällsekonomi är nämligen, enligt min bestämda övertygelse, värd en ordentlig sakdebatt, och socialdemokraterna är alldeles klart medvetna om hur viktig frågan är, inte minst för löntagarnas möjligheter i framtiden och för allas vår standard. Att den medvetenheten finns, därom råder inget som helst tvivel. Det var inte länge sedan Gunnar Nilsson i ett uppmärksammat anförande tog upp just frågan om pensionernas utveckling, och även andra företrädare för facket har mer eller mindre diskret också berört den. Det var f. ö., om jag inte minns fel, en problematik som den tidigare finansministern berörde redan i 1976 års reviderade finansplan med anledning av den då föreliggande långtidsutredningens betänkande.

Låt mig nu bara konstatera detta: Regeringen har ingen som helst avsikt att undergräva ATP-systemet. I själva verket är det så att syftet med det ekonomisk-politiska saneringsarbetet är att trygga den framtida välfärdsutvecklingen i vårt land. Om vi inte *nu* vidtar de nödvändiga åtgärderna, då är med säkerhet framtida pensioner och mycket, mycket annat i fara.

De bördor som det arbetet i dag lägger på oss måste fördelas någorlunda jämnt, och då berörs också pensionärerna. Men fortfarande kommer pensionärerna att vara mera gynnade än andra grupper. Om en industriarbetare med en lön på 70 000 kr. inte kan få kompensation för stigande oljepriser och stigande indirekta skatter är det inte rimligt att en pensionär med exakt samma inkomst skall få full kompensation för detta. Jag tror faktiskt att de flesta förstår det här och att de flesta också har förståelse för det – om man bemödar sig om att tala om sanningen för dem, berättar för dem vad det egentligen är fråga om och inte ägnar sig åt en vilseledande kampanjverksamhet.

Målet för det här saneringsarbetet är – jag upprepar det – att återge den svenska ekonomin den styrka som på lång sikt är den ofrånkomliga förutsättningen för hela vårt ATP-system. Utan en stark ekonomi skulle det här systemet förvisso komma att utsättas för mycket stora påfrestningar när vi i början av 2000-talet har omkring 2 miljoner pensionärer här i landet, vilket som bekant kommer att bli fallet.

Men låt mig, herr talman, fortsätta den här redovisningen av socialdemokraternas många motsägelser.

De säger sig ena dagen vilja sänka marginalskatterna – de sade det i ett långsiktigt skatteförslag för en tid sedan – men vill nästa dag höja marginalskatterna just vid de inkomster där en stor del av de aktiva heltidsarbetande löntagarna befinner sig.

De säger att industrins behov av arbetskraft måste tillgodoses men säger nej till konkreta åtgärder riktade mot den kommunala expansion som medverkat till att industrin under den senaste högkonjunkturen inte kunde täcka sitt behov av yrkeskunnig arbetskraft. Det ledde till att vi förmodligen förlorade ett par miljarder i vår handelsbalans, därför att industrin inte kunde utnyttja sin kapacitet på grund av brist på arbetskraft.

Socialdemokraterna talar vidare om stora satsningar i tekniskt-industriellt

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

hänseende. Pengar och initiativ måste satsas på stora nationella projekt. Vackra ord – men konkret säger de nej t. o. m. till utvecklingen av Nordsat.

Herr talman! Jag skulle kunna fortsätta en bra stund och räkna upp ytterligare motsägelser och inkonsekvenser i den socialdemokratiska kvar-
talspolitiken. Men jag skall inte trötta kammarens ledamöter. Låt mig sammanfatta den här kritiken av vad det socialdemokratiska alternativet egentligen innebär med att citera den gamla barnkammarramsan – jag vet inte om dagens generation kan den lika bra som jag. Kjell-Olof Feldt:

”Mormors lilla kråka
skulle ut och åka,
ingen hade hon som körde.
Än slank hon hit,
än slank hon dit
och än slank hon ner i diket.”

Lär er den utantill – den kan vara bra att ha på kvällarna!

Herr talman! Till sist och sammanfattningsvis: Den svenska ekonomin brottas med en rad allvarliga problem och balansbrister.

Vi har ett stort underskott i förhållande till utlandet.

Vi har en otillräcklig industriell produktionskapacitet i förhållande till vår totala inhemska förbrukning.

Vi har under en följd av år haft en alltför svag investeringsutveckling.

Vi har obalans mellan den konkurrensskyddade och den konkurrensut-
satta sektorn. Vi har den största offentliga sektorn och det högsta skattetrycket i hela världen.

Vi har stora underskott i den offentliga verksamheten – en budgetbrist alltså – som framtvingar en upplåning som på sikt inte är förenlig med en rimlig prisstabilitet.

Alla dessa problem *måste* vi komma till rätta med. Och det är till detta den politik syftar som regeringen under året har redovisat i budgetpropositionen och sitt reviderade budgetförslag, i förslagen till den urtima riksdagen och nu senast i sparpropositionen.

Vi måste hålla tillbaka importen och skapa förutsättningar för en ökad export. Bara därigenom kan vi få ned underskotten i förhållande till utlandet.

Vi måste vidmakthålla och stärka vår industris internationella konkurrens-
kraft och därför dämpa den inhemska kostnadsutvecklingen. Vi måste skapa förutsättningar för och medverka till en utbyggnad av vårt lands industriella kapacitet.

Vi måste hålla tillbaka den offentliga utgiftsexpansionen och den offentliga konsumtionsökningen dels för att skapa utrymme för näringslivet, dels också för att sanera det offentligas finanser.

Vi måste vara medvetna om att utrymmet för ökad privat konsumtion är mycket begränsat under kommande år. Ett rimligt utrymme för privat konsumtion och för de yrkesaktivas löneutveckling kan åstadkommas bara genom att det offentligas anspråk bringas ned.

Vi måste fortsätta att arbeta för ett rimligare skattesystem så att det lönar sig att arbeta, att ta risker och initiativ och att spara. Våra problem kan på sikt inte lösas genom ytterligare skärpta inkomstskatter. Tvärtom!

Vi måste – sist men inte minst – ha det politiska modet att inför våra medborgare beskriva problemen sådana de faktiskt ser ut och ärligt redovisa vad de kommer att innebära för framtiden. Vi måste vara beredda att medge att vi inte kan komma till rätta med våra svårigheter utan uppoffringar och utan ett målmedvetet arbete. Att de inte kan pratats bort och att det inte finns någon patentmedicin som smärtfritt botar vår sjuka.

Oppositionen må kalla regeringens politik för usel. Det har oppositionen rätt till, och det får vi stå ut med – det har vi blivit alltmer vana vid. Men om oppositionen försöker ge intryck av att den sitter inne med botemedel som löser alla problem utan att någon egentligen känner av det, då sviker den sitt ansvar.

Om oppositionen försöker ge intryck av att vi kan klara problemen med oppositionens politik och samtidigt låta offentlig service och utgifter växa mera än vad regeringen förordar, att vi kan låta bidrag och subventioner till hushållen öka snabbare, att reallöner och konsumtion kan stiga och att bytesbalansunderskott och budgetunderskott trots detta skall kunna reduceras, då för oppositionen i Sveriges riksdag inte en hederlig och anständig politik. Då har oppositionen svikit det demokratiska ansvar som den har inför sina väljare, inför landet och inför framtiden.

Anf. 58 KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Gösta Bohman började med att konstatera att det råder meningsbrytningar här i riksdagen mellan regering och opposition. Ja, det är inte bara här. Gösta Bohman. Meningarna bryter sig tydligen också i regeringen å det allra våldsammaste, får vi höra i dessa dagar. Vi får väl se hur det utvecklar sig.

Sedan tog han med oss på en internationell rundtur. Den skulle bevisa att Gösta Bohman inte bara har rätt – det är i själva verket Gösta Bohmans politik som genomförs nu ute i Europa. Ja, 8 miljoner arbetslösa, fortsatt hög inflation, förlorad välfärd – det är summeringen av den västeuropeiska ekonomiska utvecklingen.

Men det finns faktiskt en annan förklaring till att Gösta Bohman nu bara återoppar internationella storheter när han skall visa att hans politik är riktig. Den här gången har Gösta Bohman utanför sin regering inte stöd på något håll i den svenska opinionen för den politik som regeringen förordar. Inte ens Svenska arbetsgivareföreningen förstår, såvitt jag kunnat se, visheten i den Bohmanska politiken.

Men det är klart att rundturen måste sluta i vad som är huvudförklaringen, enligt Gösta Bohman, till alla våra olyckor. Det är den offentliga sektorns tillväxt. Och det är belysande att Gösta Bohman formulerar sig så, att olyckan består i att den offentliga sektorn här lagt beslag på nästan hela ökningen av vår produktion. Inte ett ord om vad som eventuellt kan ha utträttats med detta i form av utbildning, sjukvård, kultur, forskning osv. Det

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

har bara försvunnit på något mystiskt vis i den där stora tratten som Gösta Bohman ser den offentliga sektorn som.

Men det är alldeles uppenbart att åtskilligt i den offentliga sektorn är så värdefullt att inte ens Gösta Bohman vågar sig på det. Hur skall man annars förklara, efter nästan ett års tal om den stora besparingsplanen, att vi inte finner mer sparande i statlig verksamhet än 250 milj. kr. av ett totalt sparpaket, som man kallar det, på 6 000 milj. kr.? Om det är så mycket dödkött i den offentliga sektorn, Gösta Bohman, om det är så mycket som tär och sliter och förstör oss, varför åstadkommer ni inte mera, nu när ni har makten över denna sektor? I stället är det ju överföringarna till andra som ni skär ned – till de enskilda, till företagen, till kommunerna. De skall tydligen göra jobbet.

Detta budskap som Gösta Bohman har är mycket avancerat i branschen övertro på marknadskrafterna. Sänker vi bara de offentliga utgifterna, minskar vi bara den offentliga sektorn, då blomstrar industrin. då blir det fart på näringslivet – det var vad Gösta Bohman sade.

Men är det så? Hur hjälper man Nyby Uddeholm genom att dra ner den offentliga sektorn? Hur hjälper man LKAB, som inte kan sälja sin malm, hur hjälper man glasbruken, som är i kris, och tekoindustrin, som inte har någon avsättning, och hur hjälper man – vågar jag t. o. m. säga – NCB, Gösta Bohman, genom att dra ner de offentliga utgifterna?

Om det vore så enkelt att begränsningar i den offentliga sektorn självgenererade industriell tillväxt skulle ju världen se helt annorlunda ut. Se på länder som har en mycket mindre offentlig sektor än vår, t. ex. USA, men som har världens högsta arbetslöshet bland industriländerna och en mycket dålig tillväxt. Och titta på Schweiz, som har berömt sig av sin låga offentliga sektor men som har drabbats av precis samma problem.

Sedan var det en fråga som jag försökte ställa till finansutskottets ordförande men som han aldrig kom fram till något svar på: Hur mycket kommer de offentliga utgifterna att öka därför att folk blir arbetslösa nästa år? Ni har ju lovat nu, allihopa, att arbetslösheten inte skall stiga utan att sysselsättningen skall klaras genom arbetsmarknadspolitik.

Gösta Bohman beskyller oss för att bedriva kvartalspolitik. Det är ett farligt ord att använda just för en representant för regeringen Fälldin. Det väcker alltför obchagliga minnen. Tag bara 1980: I maj gick regeringen ut med ett förslag om sänkta skatter och ökade utgifter, framför allt ökade matprissubventioner. I september höjde man skatterna, och nu skall man sänka utgifterna. Allt detta utspelas inom loppet av ett år. Matprissubventionerna ökar man den 1 juli och sänker den 1 januari. Det är inte kvartalspolitik – det är halvårspolitik, Gösta Bohman, men det blir ännu mer vansinnigt att göra på det sättet.

Skälet till att vi i dag blivit oense om den ekonomiska politiken är inte att vi anlägger ett kortsiktigt perspektiv utan tvärtom att vi vill se på möjligheterna att ta oss igenom de svårigheter som nu väntar, den lågkonjunktur som kommer. Och vi hittar ingen annan lösning – om vi skall hålla i gång industrin och få fram de investeringar och den tillväxt vi behöver – än att fortsätta att

satsa på sysselsättning och ökad produktion. Det ligger helt inom ramen för möjligheterna att också förbättra vår balans.

Det är bara det att en ekonomi som inte växer ger mindre inkomster till samhället och kräver ökade utgifter för de människor som blir utan arbete och de företag som går under. Det är en gammal sanning som vi upptäckt gång på gång även vi, under vår tid i regeringen.

Anf. 59 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk) replik:

Herr talman! Gösta Bohman började med att rekommendera besök i andra länder för att studera den ekonomiska utvecklingen där.

Nu är det så att finansutskottet i höstas besökte Holland och England, och jag hade tillfälle att delta i den resan. Jag måste säga: Spåren av den konservativa politiken förskräcker. Jag tror att även de borgerliga ledamöterna av finansutskottet blev förskräckta inför den starka ökning av arbetslösheten som hade inträffat i bägge dessa länder och som var markant framför allt i Storbritannien.

Det var en mycket lärorik resa – den lärde oss bl. a. att den politik som den borgerliga regeringen för måste man bestämt motarbeta.

Finansutskottets medlemmar fick också en rad goda råd. Jag begår väl ingen indiskretion om jag avslöjar att en moderat ledamot, som ställde frågan till redaktörerna för Financial Times, vad de i första hand ville rekommendera regeringen i ett land med ett läge som Sveriges, fick två punkter som svar:

1. Skär ner militärutgifterna.
2. Höj de direkta skatterna.

Tyvärr har regeringen inte följt de goda råden. Då hade läget varit bättre.

Gösta Bohman inriktar sin kritik på den offentliga sektorn. Detta är det grundläggande i hela argumentationen för regeringspolitiken. Men där gör man sig skyldig till stora misstag. Man påstår att det är tillväxten av den offentliga sektorn som är orsaken till att industrin har minskat antalet arbetstillfällen i Sverige. Men det är att vända direkt upp och ner på sakförhållandena, eftersom den offentliga sektorns utveckling, kraven på mera sjukvård och ingripanden för att ta hand om de utslagna, ta hand om de människor som tvingats flytta från Norrland till betonggettona i storstäderna osv. har ju framdrivits av industrins egen utveckling. Det finns inte denna motsatsställning som är själva grundvalen för regeringens teori.

Men det är intressant att höra att ekonomiministern, som enligt vad jag förmodar företräder hela regeringen i den här debatten, driver exakt samma linje som Svenska arbetsgivareföreningen driver – även på sin kongress som startar i dag, där man kräver att den offentliga sektorn skall begränsas så långt att den bara omfattar försvaret, polisen och rättskipningen. Den borgerliga regeringen går precis samma väg. Och eftersom det förut i debatten här har sagts att det är en långsiktig politik man bedriver, att det här nedskärningsprogrammet som är riktat mot den offentliga sektorn bara är en början och att det är en politik som man driver tvärsöver konjunkturer och på

Nr 29

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

mycket långsikt, så vill jag fråga ekonomiministern: Hur långt vill regeringen och ekonomiministern gå när det gäller att skära ner den offentliga sektorn? Vill ni gå lika långt som Arbetsgivareföreningen eller vill ni gå bara en bit av den reaktionära väg som Arbetsgivareföreningen såsom ett slags politiskt överparti till de borgerliga partierna förespråkar? Detta är naturligtvis en helt avgörande fråga för bedömningen av regeringens förslag. Vi måste se frågorna i deras sammanhang – det kravet från regeringens sida är helt riktigt.

Det finns ett annat inslag i regeringens politik som man kan kalla strategiskt. Det vill låta alla samhällsverksamheter stå tillbaka för exportindustrin. Dess paroll är exportledd tillväxt. Det motiveras med Sveriges nuvarande underskott i utrikeshandelsbalansen. Men frågan är: Är denna strategi möjlig? Är den inte tvärtom mycket äventyrlig för den svenska ekonomin?

Vi lever i en period där de transnationella bolagen, till följd av bl. a. teknikens utveckling, ännu mera kan koncentrera sig på att placera produktion i länder där arbetskraften hålls rättslös och underbetald. Vi lever i en period där alla s. k. västländer – och det är främst med dem vi handlar – har problem med bytesbalansen och därför försöker minska sin import och öka sin export. Vi är inte ensamma om att söka följa det receptet från en borgerlig regering. Vi lever i en period av långsiktigt stagnerande kapitalistiska ekonomier, vilket medför minskad marknadstillväxt. I denna situation vill regeringen låsa fast Sverige ännu starkare vid exportinriktning på produktionen. Men, herr ekonomiminister, är inte detta en strategi som sannolikt är dömd att misslyckas, därför att alla försöker att genomföra den? Den strategin leder dessutom till en skärpning av kapitalkoncentrationen inom landet och skapar problem för såväl den hemmamarknadsproducerande industrin som den statliga och kommunala verksamheten.

Vi anser att den strategi som vi i stället borde följa måste utgå ifrån behoven i vårt land att utvidga hemmamarknaden och den hemmamarknadsinriktade produktionen. Vi måste få en sådan inriktning av den ekonomiska politiken att vi ökar våra möjligheter att föra en självständig ekonomisk politik och att på det sättet komma till rätta med de ekonomiska problemen. Det förutsätter en vidareutveckling av vår förädlingsindustri och bör grundas på behoven inom landet. Varför vill regeringen inte ens diskutera detta alternativ?

Anf. 60 Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Herr talman! När jag vågade bege mig utanför landets gränser och peka på de ekonomiska problem som finns där ute och de erfarenheter och slutsatser man kan dra, så väntade jag mig faktiskt att Kjell-Olof Feldt skulle gå upp och ironisera på det sätt som han gjorde. Det är ett bra sätt att i varje fall söka komma ifrån en sakdebatt, när man betar sig så. Jag tycker – men jag är ju subjektiv – att Kjell-Olof Feldt slank ned i diket ordentligt.

Jag tog upp det här för att påvisa att de problem vi har i Sverige är likartade – men inte identiska – med dem man har på andra håll. Det kan vara nyttigt

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

för Sveriges folk att få det klart för sig. Jag påvisade också att problemen där angrips på i stora drag samma sätt som den borgerliga regeringen angriper problemen här hemma.

Socialdemokraterna säger att regeringen för fel politik. Alla åtgärder regeringen vidtar är felaktiga. Därmed säger socialdemokraterna att inte bara den svenska regeringen utan i stort sett också alla andra regeringar ute i världen – även socialdemokratiska – bedriver en felaktig politik. Det är bara de svenska socialdemokraterna som kan driva en riktig, klok och förnuftig politik.

Det har de naturligtvis rätt att hävda. Men trovärdigt blir det inte! De kan inte övertyga någon om att de svenska socialdemokraternas tänkande skulle vara så mycket genialare än alla andras. Blygsamhet har aldrig varit socialdemokraternas mest framträdande egenskap, men jag tycker att man slår rekord i det hänscendet om man verkligen vill göra gällande vad Kjell-Olof Feldt nyss antydde.

Socialdemokraternas politiska tänkande nu innebär inte något nytt. Det är samma tankegångar som socialdemokraterna stått för under alla år. Det är den politik som socialdemokraterna tidigare har bedrivit och som de fortfarande vill bedriva, som har fört Sverige in i den eländiga situation som vi nu befinner oss i: Bygg ut den offentliga sektorn – höj skatterna!

Detta är ett tvillingpar. En utbyggd offentlig sektor kräver ökade skatter. Den politiken bidrog till de problem som den borgerliga regeringen fick ta itu med hösten 1976.

Alla är emot regeringens politik, deklarerade Kjell-Olof Feldt. T. o. m. Arbetsgivareföreningen är emot regeringens politik! Två minuter senare sade herr Hermansson att regeringen för samma politik som Arbetsgivareföreningen. Kjell-Olof Feldt är naturligtvis inte ansvarig för vad C. H. Hermansson säger, och C. H. Hermansson är inte ansvarig för vad Kjell-Olof Feldt säger, men detta belyser i alla fall, tycker jag, ihålligheten i argumentationen.

Det är nog riktigt att Arbetsgivareföreningen är kritisk mot oss: Man vill gå mycket längre än vi vill. Vi tycker att vi går en riktig medelväg när vi angriper problemen. Vi får väl ta kritiken från det hållet, precis som vi får ta kritiken från det andra hållet.

Men arbetsgivarsidan vill inte ha socialdemokraternas politik! Den tolkningen är helt klar. Det är inte en politik som för till välstånd i Sverige. Vad man än må tycka om Arbetsgivareföreningen, så är det välstånd som är det yttersta målet för dess strävanden. Sedan kan man naturligtvis diskutera de medel som den använder.

Herr Hermansson var så gräsligt kritisk mot oss att jag skulle vilja vara litet elak och säga: Titta på hur det är i Polen! Det kanske kan föranleda viss eftertanke! Sådana internationella besök kan också vara rätt värdefulla.

När det gäller den offentliga sektorn vill jag fråga: Är det någon av kammarens ledamöter som verkligen tror – det kanske det är, men jag har svårt att föreställa mig det – att jag inte begriper vad en stark offentlig sektor betyder för hela landets välstånd? Om det är någon som har talat för en bättre

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

skola – för att bara ta ett exempel – så är det väl vi moderater! Det kräver offentliga insatser i alla högsta grad. En industriell expansion utan en god offentlig sektor som en strukturell bakgrund skulle vara omöjlig. Vi har alltid krävt det och kommer att fortsätta att kräva det. Men det är inget problem – vi är överens om att vi behöver en stödjande och skyddande offentlig sektor som kan garantera grundtrygghet och mycket annat som vi har gemensamt i det här samhället.

Men vad jag påvisat är att om den offentliga sektorn växer för snabbt, om den tar över en alltför stor del av våra gemensamma resurser, om man i alltför stor utsträckning befriar människorna från initiativ och ansvar, om man sågar av den gren som välståndet sitter på – då går det galet. Det är det vi talar om, och det trodde jag faktiskt att Kjell-Olof Feldt visste.

Ingen har ifrågasatt behovet av en offentlig sektor. Det är litet beklämmande att behöva höra påstående som att det är typiskt för Gösta Bohman att han förtiger den offentliga sektorns positiva egenskaper. Vi talar om de negativa konsekvenserna av en offentlig sektor som växer så snabbt att det inte blir någonting kvar för sparande, investeringar och privat konsumtion, byggd på vanliga löneökningar – inte på transfereringar.

Jag har ingen aning om var Kjeld Andersen hör hemma politiskt, men han talar samma språk som jag – även om han är norrman och jag svensk – och det borde i alla fall ge anledning till en viss eftertanke.

Låt oss se tillbaka litet grand. År 1950 – vi hade väl inte så illa ställt i Sverige då, även om vi har det bättre nu – svarade de offentliga utgifterna för i runt tal 25 % av bruttonationalprodukten. Tio år efteråt var de 33 %. Ytterligare tio år senare, 1970, uppgick de till nästan 50 %. I dag svarar de för 65 % av vår bruttonationalprodukt.

Under tiden har en motsvarande relativ minskning ägt rum av den industriella sektorn, därför att kakan som vi bygger upp gemensamt genom tillväxten är inte tänjbar hur mycket som helst. Tar den offentliga sektorn en större bit av kakan för varje år än som motsvarar kakans tillväxt, blir det mindre över för sparande, investeringar och produktiva insatser, insatser som vi behöver för att klara vårt välstånd och betala den offentliga sektorn.

Det här sammanhanget har ju Kjell-Olof Feldt fullt klart för sig. Kjell-Olof Feldt talar i nattmössan.

Regeringen för kvartalspolitik, har det sagts. Låt mig påminna om följande.

I början av 1977 påstod socialdemokraterna att regeringspolitiken var för expansiv. Kommer herr Feldt ihåg det?

Våren 1977 genomförde regeringen en åtstramning av den ekonomiska politiken. Då vände socialdemokraterna över natten – då borde åtstramningen anstå till 1978.

Hösten 1977 varnade socialdemokraterna för att politiken inte var tillräckligt stram med hänsyn till den genomförda devalveringen. Bara något kvartal därefter hävdade de att den ekonomiska politiken var alltför stram, och man började tala om Bohmans svängremspolitik. Minns Kjell-Olof Feldt

det?

Under 1979 förde regeringen såvitt jag kan förstå – jag satt inte i regeringen då – enligt socialdemokraterna en alltför expansiv svångremspolitik.

Och nu är politiken alltså än en gång alltför stram, samtidigt som socialdemokraterna inte drar sig en sekund för att klaga över att budgetunderskottet är för stort och att bytesbalansunderskottet är för stort. Hur går det räknestycket ihop?

Det kanske kan ha sitt intresse att påminna om att efterfrågan i Sverige, trots att vi har höjt moms och vidtagit en del andra åtgärder, under 1980 beräknas öka med ungefär 2,7 %. Den genomsnittliga tillväxtökningen och BNP-tillväxten i OECD beräknas till 1 %. Jämfört med andra industriländer är det som Kjell-Olof Feldt kallar för åtstramningspolitik här hemma i själva verket en expansiv politik.

Jag tycker att det här säger mycket om ihålligheten i Kjell-Olof Feldts argumentation. Kjell-Olof Feldt är ju ändå ekonom – jag nöjer mig att säga det.

Anf. 61 KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Det är möjligt att jag talar i nattmössan. Jag framför dock inga vagsånger, som Gösta Bohman gjorde för en stund sedan.

Gösta Bohman är bedrövad och beklämd för att jag inte inser hur varmt han känner för den offentliga verksamheten. Ja, det är litet svårt. I Gösta Bohmans politiska karriär har det hela tiden handlat om att angripa den offentliga verksamheten. Den har varit det röda skycket för moderater och högermän i det här landet i alla tider.

Att moderaterna sedan har tillhört en regering som på det allra kraftigaste har ökat den offentliga sektorns utgifter visar egentligen bara att verkligheten ställer krav på samhället och tvingar fram de insatser som är nödvändiga.

Men problemet som vi står inför är precis detta: Vi vet att vi i dag inte betalar för den offentliga verksamheten – vi har ett stort underskott i statens budget. Vi vet att om vi inte vill rasera väsentliga delar av den offentliga sektorn är enda sättet att skapa tillväxt i vår ekonomi, så att vi får resurser att betala med. Vad diskussionen nu gäller är att den politik som regeringen vill föra leder till motsatsen – minskad produktion, stagnation i ekonomin, ökad arbetslöshet. Jag vill påstå att den leder till större budgetunderskott än den politik vi skulle vilja föra.

Vi kan peka på land efter land som försatts i den situationen, att man försöker ta sig ur en balansbrist genom hård åtstramning, men misslyckas därför att man tappar tillväxten i ekonomin.

Då är det inte så enkelt som att säga: Vi byter ut nattsköterskor mot verktygsmaskiner. Det går inte till på det sättet. Vi måste också se till att ekonomin är i balans i den meningen att det finns tillväxtkraft. Vi säger att det är fel att skapa en depression i svensk ekonomi. Vi menar att man i stället måste se till att resurserna fortsätter att växa.

Det är lustigt att en företrädare för moderata samlingspartiet så helt skall

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

gå förbi aspekten när ekonomin tappar farten – för det är vad som kommer att hända. Och om det händer tror jag inte heller att man löser några balansproblem.

Sedan sade Gösta Bohman någonting som förvånade mig, nämligen att urholkningen av basbeloppet sker för att skapa rättvisa!

Rättvisa skulle alltså bestå i att om löntagarna skall få en höjd reallön, måste pensionärerna sänka sin standard!

Är det rättvisa att de handikappade, de studerande, t. o. m. de som lever på existensminimum skall sänka sin standard? Gösta Bohman får nog anstränga sig betydligt för att lyckas förklara för dessa människor att det är rättvisa att de som lever på de mest blygsamma villkoren skall sänka sin standard.

Vidare ställer Gösta Bohman upp som vakthållare för ATP. Man brukar säga att när den lede blir gammal, blir han religiös. Det måste ha börjat inträffa för Gösta Bohman när han ställer sig som den främste garanten för att ATP skall klaras i det här landet. Men det är ju så att om man undergräver värdesäkringen i ATP-systemet, då har man undergrävt hela systemets konstruktion.

Jag tycker att Gösta Bohman – om han får tid för alla sina rådgivare – skall ta och läsa remissyttrandena i anledning av propositionen från LO, TCO, SACO, från riksförsäkringsverket. Där framgår med ganska ohygglig tydlighet att ATP-systemet i en av sina väsentliga delar undergrävs. Det blir i fortsättningen inte möjligt för någon som är med i det systemet att veta vad han eller hon på sikt får ut av det.

Gösta Bohman fullföljer Thorbjörn Fälldins taktik att spela ut löntagarna mot pensionärerna. Han målar upp bilden av löntagaren med 70 000 kr. i årsinkomst och pensionären med 70 000 i pension.

Jag tycker inte det är hederligt. Gösta Bohman måste veta att det inte finns mer än högst 10 000 eller 15 000 pensionärer som har ATP på den nivån. Majoriteten av alla ATP-pensionärer har i dag pensioner som är långt blygsammare, från några tusen till kanske 20 000 eller 25 000. Det är alltså dessa som skall vara med och betala vad övriga grupper skall få.

Men det är värre än så, och det har jag fått säga åtskilliga gånger i dag. De löntagare som här skall tro att de tjänar på att ATP urholkas är i själva verket de som förlorar mest. De satsade på ATP därför att det var ett värdesäkert system, som gav trygghet på lång sikt. Gör det här, och löntagarna kommer inte att veta vad deras ATP-poäng är värda, vilken pension de kommer att få. Det går att räkna ut att redan efter tio år har pensionerna förlorat i värde med 20 %, kanske mer. Genomför man detta förslag går tryggheten i ATP-systemet förlorad.

Till slut sade Gösta Bohman att det blir en lång rad komplikationer med det förslag regeringen har lagt fram, och det tål att tänka över.

Men tänk efter före, Gösta Bohman! Det skulle ni ha tänkt på innan ni lade fram denna proposition! Jag kan garantera att regeringen har skapat en röra i riksdagen som det stackars socialförsäkringsutskottet nu sitter och svettas över – hur man skall klara alla avtal, all lagstiftning, allt elände som bryter

löst om det här förslaget genomförs. Så tänk efter före nästa gång!

Jag noterar till sist: Gösta Bohman har nu talat sammanlagt snart en timme. Ordet inflation har denne gamle inflationshatare över huvud taget inte nämnt.

Anf. 62 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag sade i mitt förra inlägg i en kort sammanfattning: Res till England! Gösta Bohman svarar: Res till Polen! Men, snälle Gösta Bohman, vi skall väl inte stå här som två skolpojkar och argumentera! Det finns faktiskt problem i svensk ekonomi, och det är väl dem vi skall dryfta.

Ett av de problemen är följande. Jag läser i dag i Svenska arbetsgivareföreningens tidning en intervju med ekonomiministern, där han bl. a. säger att ett av våra stora problem är bristen på riskvilligt kapital. Men bläddrar man sedan fram till sista sidan kan man läsa en annan intervju, med Lars-Erik Klangby på riksbankens bankinstitutgrupp, där han förklarar att näringslivet vid halvårsskiftet i år hade 45 miljarder kronor i likviditetsöverskott. Nu var det ett stort problem hur man skulle mobilisera detta kapital.

Gösta Bohman säger då: Höj lönsamheten, så investerar företagen! Vi kan diskutera frågan om lönsamhet, men i själva verket var Karl Marx kanske en av de första som utvecklade teorin att under vissa skeden sjunker profitkvoten för de kapitalistiska företagen, och kriserna kommer framför allt till uttryck i detta. Nu har vi kommit in i en nedgångsperiod för det kapitalistiska produktionssystemet, och det är möjligt att vi har en sjunkande profitkvot.

Men det problemet löser man inte genom att regeringen deklarerar: Nu höjer vi profitkvoten och på det sättet mobiliserar vi kapitalet. Man måste tillgripa andra åtgärder när man har stora överskott på kapital som inte får en produktiv sysselsättning utan som är ute på spekulationsmarknaden, som används för tavelköp, för köp av diamanter, för spekulation i mark och fastigheter och för en rad andra liknande objekt.

Vi har för vår del föreslagit att man skall skapa en samhällsfond, där man genom beskattning av storföretagen söker ta hand om en del av detta likviditetsöverskott, som man sedan skall sätta in i nyproduktion för att skapa industrier som tillfredsställer de behov som människorna har och som bygger ut den svenska förädlingsindustrin. Jag tror att det skulle vara en god väg. Men det förutsätter naturligtvis samhällsengagemang. Och det förutsätter också att man ökar den offentliga sektorns ingripande.

När privatkapitalet tydligen inte klarar dessa problem framstår det ännu klarare hur falskt det är när man från regeringens sida ställer offentlig sektor och industriell utveckling i motsats till varandra. Industriutvecklingen sker delvis inom den offentliga sektorn, och det är troligt att den i framtiden i ännu högre grad kommer att ske inom den offentliga sektorn. Ett bra gammalt socialistiskt recept för att helt lösa den motsättningen är att överföra hela industrin i offentlig ägo. Då är allt offentlig sektor, och då visar sig hela orimligheten i regeringens resonemang att det måste finnas en motsättning mellan dessa två stora faktorer.

Nr 29

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

Det andra som man måste påpeka, vilket både socialdemokraterna och vi flera gånger har gjort i denna debatt, är att den offentliga sektorns utveckling i så hög grad är betingad och framdriven av och har varit en förutsättning för industrins utveckling. Den har skapat bostäder, sjukhus, utbildningsplatser och allt sådant. Och vi vet att kraven kommer att bli större i framtiden. Jag erinrade i ett tidigare anförande om behovet av ökad sjukhusvård på grund av ett starkt ökande antal åldringar som vi kommer att få i Sverige under de närmaste årtiondena. Vi har skyldighet att ta hand om dem och bereda dem en hygglig sjukvård. Men det kostar pengar, och det betyder att landstingens utgifter för sjukvård oundvikligen måste öka, t. o. m. öka ganska kraftigt under kommande årtionden. Dessa kostnader kan vi inte skära ned, då vi vet att vi har problemet med de åldrande generationerna. Det finns inget annat sätt att lösa detta problem än att samhället fullgör de sociala skyldigheter som samhället enligt vår mening måste ha. Klarar vi detta problem lättare genom att skära ned den offentliga sektorn? Såvitt jag förstår gör vi det inte.

En annan fråga, som är helt fundamental i vår diskussion men som varken regeringen eller finansutskottets borgerliga majoritet vill svara på, är: Vad händer med sysselsättningen, om regeringens sparprogram genomförs? Är det inte risk för att den ökning av arbetslösheten som vi redan har fått och som kan noteras av AMS kommer att tillta ytterligare? Har man då vunnit något väsentligt, när det har blivit en ökning av arbetslösheten, ett bortfall av inkomster och ännu större problem när det gäller statskassan och den offentliga verksamheten? Det är denna väg neråt som vi fruktar att man beträder genom regeringens politik. Och det finns, herr Bohman, många gamla barnkammarrim som illustrerar vådan av detta.

Anf. 63 Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Herr talman! Jag tycker uppriktigt sagt att det – för att använda ett favorituttryck från en herr Feldt närstående person – är trist att herr Feldt fortfarande inte kan förmå sig till att öppet medge eller förstå vad jag och, det vågar jag säga, alla andra ekonomiministrar i de industrialiserade länderna, de må vara socialdemokrater eller tillhöra andra partier, är medvetna om. Vi vet att en av orsakerna till våra och flera andra länders problem är att den offentliga sektorn har ökat för snabbt i förhållande till tillväxten av de produktiva resurserna. Om det jag nu säger är fel här i Sverige, så har även de andra fel. Då är det faktiskt alldeles för förmätet av Kjell-Olof Feldt att stå här och kasta ur sig sådana uttalanden som han gjorde för en stund sedan.

Var vill Kjell-Olof Feldt sätta stopp för den offentliga sektorns expansion? Jag påminde om att vi nu ligger på 65 % av bruttonationalprodukten. De offentliga utgifterna har under de senaste tio femton åren ökat med 6 à 7 % varje år, medan tillväxten har varit ungefär 2 %. Om vi drar ut dessa linjer, kommer de att korsas någon gång mellan 1985 och 1990. Då skulle hela den svenska nationalinkomsten gå åt för att täcka de offentliga utgifterna. Det vore en helt orimlig situation, och jag har tidigare i denna kammare sagt att den aldrig kommer att inträffa. Folk kommer att reagera och revoltera

dessförinnan. Och Kjell-Olof Feldt kommer säkert att anföra dem den gången. Då kommer nämligen Kjell-Olof Feldt att vara tvungen att tala om den sanning som han med säkerhet är fullt medveten om.

Vi skapar inte den tillväxt vi behöver i landet genom att öka den offentliga sektorn. Det är på annat sätt vi skapar tillväxt. Gå och fråga LO! Om LO inte vill svara öppet, kan ju svaret lämnas mellan skål och vägg. Jag vet vilket svar LO då kommer att lämna Kjell-Olof Feldt.

Kjell-Olof Feldts recept för ökad tillväxt är höjda arbetsgivaravgifter, införande av proms, löntagarfonder, en hård beskattning av riskvilligt kapital och skärpta marginalsatser. Tror verkligen Kjell-Olof Feldt att man på det sättet, med piskan i stället för med moroten, åstadkommer ökad tillväxt? Det tror inte jag att man gör.

Så till basbeloppet. Kjell-Olof Feldt har i ett annat sammanhang ställt ett antal frågor till mig som det blir anledning att återkomma till. Då får vi ta en längre debatt, men låt mig bara påminna om en sak.

Mellan åren 1976 och 1980 ökade realinkomsten för pensionärskollektivet med nära 20 %, medan löntagarkollektivet förändrade sin realinkomst med ± 0 %. Det gäller om man inte tar hänsyn till den femte semesterveckan. Inkluderar man den, blir det faktiskt fråga om en ökning på 2 %. Nu är det här ett kollektiv. Pensionsbeloppen har ökat och antalet pensionärer har ökat. Men det är likväl fråga om avvägning mellan å ena sidan löntagarkollektivet, som skall arbeta för att skapa garantier för trygghet åt pensionärerna i framtiden, och å andra sidan pensionärskollektivet. Jämför dessa nära 20 % å ena sidan med ± 0 å den andra sidan! Det är inte fråga om att spela ut den ena gruppen mot den andra. Det är frågan om att skapa solidaritet mellan de här grupperna.

Om Kjell-Olof Feldt gör gällande att jag spelar ut grupperna mot varandra – vad gjorde då Gunnar Nilsson när han tog upp denna fråga långt innan jag gjorde det? Vad gjorde andra fackliga representanter som har pekat på detta problem? Gunnar Nilsson kommer in i debatten här senare, och då kan han ju säga vad han menade den gången.

Jag säger alltså i stort sett samma sak. Det här är ett mycket stort problem för framtiden. Vad vi är ute efter är att sanera vår ekonomi, att skapa trygghet. Det yttersta syftet är alltså att se till att vi får en så stark ekonomi att vi kan garantera trygghet för våra pensionärer i framtiden. När det kommer att finnas 2 miljoner pensionärer i vårt land skall de också vara trygga. Den tryggheten kan vi icke skapa om vi icke skapar en stark ekonomi och får den aktiva generationen att med liv och lust jobba ihop de resurser som behövs för att vi skall kunna ta vård om våra gamla. Jag ligger förhoppningsvis någon annanstans när vi har kommit så långt, men det finns andra i den här kammaren som då kommer att befinna sig i pensionärernas skara. Det kanske t. o. m. Kjell-Olof Feldt gör år 2 000 – jag vet inte hur gammal han är.

Gösta Bohman sade inte ett ord om inflationen – denne inflationsminister, eller vad det var Kjell-Olof Feldt sade. Visserligen var den här gamla barnkammarramsan, som Kjell-Olof Feldt kallade vaggvisa, kanske sövan-

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

de, men i så fall måste Kjell-Olof Feldt ha sovit väldigt gott, för jag tog upp inflationen i ett par avsnitt i mitt långa anförande. Jag skall gärna fortsätta med att påminna om vad det är frågan om.

Vi kan inte lagstifta mot prishöjningar. Inflationen har varit ett problem för alla ekonomier. Om vi går tillbaka flera tusen år i tiden, så finner vi att regeringar alltid har brottats med inflationsproblem. Men ingen har någonsin kunnat lösa det problemet genom att förbjuda prisstegringar genom ett lagligt prisstopp utan lönestopp. Det är ju det socialdemokraterna går och grubblar på.

Vi har, sade Kjell-Olof Feldt i sitt första anförande, den värsta inflationsregering som vi haft på flera årtionden. Det satt socialdemokratiska regeringar i 44 år, och så som jag tolkar ordet "flera", måste det innebära att det var värre i början när det satt en socialdemokratisk regering.

Vad är orsakerna till den inflation vi har?

En orsak är oljeprishöjningarna, som på mindre än två år har höjt våra importpriser med 15 miljarder kronor. Man är inte särskilt road av att angripa detta problem från andra sidan, nämligen genom att bringa ner oljeförbrukningen och energiförbrukningen med höjda skatter.

En annan orsak är höjda löner. Varje procents höjning av lönen höjer konsumentprisindex med någonting mellan 0,5 och 0,7 %.

Budgetbristen är ytterligare en orsak. Men något intresse av att bringa ner budgetbristen har socialdemokraterna inte givit till känna. I själva verket leder deras förslag till 3 miljarder högre budgetbrist.

Höjda skatter leder till kompensationskrav som i sin tur leder till prisökningar.

Höjda arbetsgivaravgifter försvårar lugna avtalsrörelser och skapar därigenom risk för ökad inflation.

Det är alldeles riktigt att höjda indirekta skatter är inflationsdrivande, men det är kortsiktigt. Om syftet med de indirekta skatterna är att dra ner en alltför hög inflationsdrivande efterfrågan, så blir resultatet på sikt sjunkande inflation. Detta har jag lärt mig av bl. a. Gunnar Sträng och Olof Palme – för att återropa några Kjell-Olof Feldt närstående vänner.

Det var alltså bl. a. för att begränsa de inflationsdrivande effekterna av en för hög efterfrågan som vi tvingades genomföra en höjning av de indirekta skatterna, att kortsiktigt ta en högre prishöjning för att på längre sikt få balans i ekonomin.

Anf. 64 GUNNAR NILSSON (s):

Herr talman! Jag stod i den här talarstolen i februari månad, strax innan Landsorganisationen lade sitt bud i 1980 års avtalsrörelse. Då pekade jag på en rad möjligheter för regeringen att underlätta avtalsrörelsen. Jag erbjöd för Landsorganisationens del återhållsamma lönekrav i utbyte mot att regeringen tillmötesgick några av våra krav, främst på skatteområdet.

Jag förstod då att hindret mot en politik som skulle underlätta en fredlig avtalsrörelse var moderaterna. Därför manade jag Thorbjörn Fälldin och Ola Ullsten att köra över Gösta Bohman – i arbetsfredens intresse. Nu

tvingas jag konstatera att det blev precis tvärtom. Den moderata ångvälten körde över mittenpartierna och plattade till dem så rejält att det gav direkt effekt också i väljaropinionen.

Efter vårens konflikt trodde vi att mittenpartierna, som ju trots allt hade både stats-, budget- och arbetsmarknadsministrarna, skulle lära något av misstagen. Men vi bedrog oss. Det verkar i dagsläget som om man ingenting har förstått och ingenting har lärt. Fortfarande tycks man tro att det bara ligger politisk illvilja bakom våra krav eller att vi begär att regeringen skall kasta hela sin politik över bord. Man har nu gått på sin egen mytbildning om arbetarrörelsens konfrontationspolitik så till den grad, att man inte ens tycks fatta när man får samförståndsinviter.

För sanningen är ju att vi erbjuder arbetsfred. Vi erbjuder låga löneökningar, vi erbjuder ett recept för hur högre vinster skall bli acceptabla för fackföreningsrörelsen, och vi gör det i utbyte mot tillmötesgående från regeringen bl. a. vad gäller fördelningspolitiken. Det borde väl ändå vara värt en del?

Ändå får vi höra att det är fackföreningsrörelsen som är skuld till problemen. Har man då inte förstått att LO för både 1977, 1978 och 1979 har accepterat återhållsamhet, att LO-medlemmarna för alla dessa år och även för 1980 har fått vidkännas reallönesänkningar – men att det faktiskt finns en gräns för hur långt vi kan gå utan att få några motprestationer? I stället har regeringen gång på gång och i efterhand försämrat våra uppgörelser.

Då och då får vi t. o. m. höra regeringsföreträdare skylla svårigheterna på "strejken" i våras, trots att man vet att SAF:s lockout svarade för mer än tio gånger så stort bortfall av arbetsdagar som strejken, trots att man vet att SAF i månadstal saboterade förhandlingarna och trots att man vet att regeringen själv hade kunnat bidra till att undvika konflikten.

Min besvikelse över regeringen i det här avseendet gäller inte bara moderaterna. Centern och folkpartiet behöver inte längre köras över. De går numera med frivilligt. Ibland får man intrycket att deras ambition möjligen är att ta tåten och förse högervändningen med en snyggare fasad än SAF:s och moderaternas klarspråk. Men även om man går i tåten finns det alltid någon som kommenderar marschen, och i det här kompaniet är det uppenbarligen fortfarande Gösta Bohman och hans stödtrupper från Arbetsgivareföreningen som kommenderar Höger om.

För att dölja sin underkastelse under högervändningen sprider mittenpartierna i stället dimridåer.

Urholkningen av pensionerna är egentligen solidaritetspolitik, säger exempelvis statsministern, därför att den möjliggör ett skydd för de allra sämst ställda. Därför är socialdemokraterna osolidariska som inte ställer upp på nedrustningen, hävdar han. Utbildningsministern har t. o. m. fräckheten att påstå, trots upprepade dementier och klarlägganden, att LO-ordföranden stöder urholkningen av pensionerna. I dagens debatt har vi också hört Gösta Bohman försöka att genom att åberopa mig legitimera den här dåliga hanteringen av pensionsberäkningen.

Sanningen är ju att regeringens politik ingalunda försämrar bara för de

Besparingar i statsverksamheten, m. m. (omfattningen och inriktningen av besparingarna)

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

bäst ställda pensionärerna – det är en klar försämring för de flesta medelinkomsttagare. Och att man försöker skydda dem som saknar eller har mycket liten ATP är väl inget att berömma sig av. Hade man *inte* gjort det, hade ju skandalen varit ett faktum.

Sanningen är också att jag redan i den omtalade intervjun för några år sedan, som bl. a. Gösta Bohman återopade, klart deklarerade att vi måste leva upp till våra utfästelser till pensionärerna. Vad vi dessutom måste göra – och det är något helt annat – är att tillsammans med pensionärernas organisationer ta en rejäl diskussion om hur vi på lång sikt skall kunna rädda det alltmer hotade ATP-systemet. Men att dra åt svängremmen för pensionärerna *utan* någon långsiktig bedömning, *utan* att ha resonerat med pensionärerna, *utan* att ha talat med oppositionen och *utan* att ha föreslagit ett mer rättvist sätt att spara – det har LO *aldrig* accepterat!

1977 försökte folkpartisten Per Gahrton och centerpartisten Gösta Andersson exploatera ett uttalande av mig vid en improviserad frågestund här i riksdagen. Dåvarande socialministern Rune Gustavsson förklarade då tvärsäkert att "garantierna står fast och skall fullföljas". Det vore intressant att få höra hur regeringen i dag förklarar sitt brott mot detta reservationslösa löfte från 1977.

Liknande dimridåer försökte en statssekreterare härom dagen sprida i Expressen om skatterna. Han undrade hur det går ihop att socialdemokraterna i sina långsiktiga skatteresonemang talar för lägre marginalskatter, men i dag går emot regeringens marginalskattesänkningar. Med detta påstående ville han påvisa bristande trovärdighet hos oppositionen.

Försöket är ju nästan pinsamt svagt. Vi vill sänka marginalskatterna, det är sant, men *bara på villkoret* att man samtidigt förhindrar ökade inkomstkllyftor. Man låtsas som om den helt avgörande skillnaden inte existerar.

Det vore faktiskt klädsamt, om regeringen ärligt vågade stå för sin egen politik. I stället försöker man slå i svenska folket att pensionsomläggningen är solidaritetspolitik, trots att alla vet att det här är början på en social nedrustning. Man försöker slå i svenska folket att Landsorganisationen stöder nedrustningen, trots att alla vet att också detta är lögn. Man försöker få folk att tro att den SAF-inspirerade regeringspolitiken är den enda vägen ur krisen, trots att alla vet att socialdemokratin på varje punkt har presenterat motförslag. Och man försöker skapa bilden av en arbetarrörelse som driver konfrontationspolitik, trots att vi gång på gång har presenterat uppslag för samförståndspolitik och trots att den egentliga orsaken till oenigheten är att regeringen vägrar att ta ett enda steg i riktning mot en rättvis fördelningspolitik.

Nuerna tror jag emellertid att svenska folket har klart för sig, inte minst genom regeringens egna insatser, att det inte är Landsorganisationen och socialdemokraterna som regerar.

Lika oroande som den ekonomiska utvecklingen är börjar också det nya politiska klimat bli som vi nu kan skönja. En kapitalstark arbetsgivareförening satsar alltmer målmedvetet på att driva debatten åt höger och att driva regeringen framför sig. Man talar om "nyliberalism", vilket bara är en

förskönande omskrivning för den gamla konservatismen och den gamla kapitalismen. Det handlar om att mycket målmedvetet utnyttja den ekonomiska krisen för att öka klyftorna, åstadkomma en social nedrustning och gynna de starka i samhället.

Och man frågar sig: Vad gör nu folkpartiet och centern? Det vore faktiskt befriande att få höra vad ni har att säga om SAF:s förslag till privatisering av undervisning, sjukvård och socialförsäkringar. Vad säger ni om återupplivandet av gamla begravda idéer om konjunkturanpassad arbetstid, ökade löneklyftor, en ny våg av flyttningspolitik, närmande till EG, minskade ambitioner för miljöpolitiken och avlödade arbetsrättslagar? Vill och vågar ni vara med och ta striden mot högerkrafterna, eller skall arbetarrörelsen få ta striden ensam? För vi kommer att ta den, det kan jag lova!

Men lika viktig just nu är naturligtvis regeringens politik inför den lågkonjunktur som redan har börjat drabba oss med en stigande arbetslöshet och allt tätare permitteringsvarsel.

Under nästkommande år, 1981, beräknas arbetslösheten nå nya toppar – i Sverige i bästa fall 150 000 arbetslösa och ute i världens industriländer kanske 25 miljoner. Tillväxten har närmast upphört, de produktiva investeringarna står just nu i stort sett stilla. Inflationen kommer att nå nya toppnivåer – i år minst 13 %.

För femte året i rad befinner vi oss i den onda cirkel som regeringen varje år har lovat bryta – galopperande inflation, skyhöga räntor och åtstramningspolitik, som sätter stopp för alla de offensiva satsningar som alla vet måste till. Regeringen hoppas tydligen fortfarande på att företagens och marknadskrafternas välvilja skall rädda dem ur dilemmat trots att företagen själva deklarerar att så icke kommer att ske. För dem är fortfarande huvudmålet att förbättra soliditeten och lönsamheten innan man satsar nytt. Så om inte regeringen gör något lär man få vänta åtskilliga år till.

Och under den här tiden blir den svenska produktionsapparaten bara äldre och mindre, och de tappade marknadsandelarna blir större och större. Vårt tekniska försprång på de områden där det ännu finns kommer bara att krympa och krympa.

Regeringens enda hopp i den här situationen verkar vara att få Landsorganisationen att överge alla sina principer och svälja lönesänkningar och ökade klyftor och lämna fritt fram för kapitalismen. Men glöm det – det kommer inte att inträffa! Vi har redan erbjudit vad ni vill.

Vi har erbjudit låga lönekrav – men i utbyte mot en rättvis fördelningspolitik.

Vi har accepterat högre vinster – men i utbyte mot inflytande över hur vinsterna skall användas.

Vi har erbjudit arbetsfred – men i utbyte mot realinkomstskydd.

Vi har därtill presenterat program efter program för energipolitiken, för satsningar på forskning och utveckling på intressanta framtidsområden, för att trygga råvaruförsörjningen till skogsindustrin, för att få fart på bostadsbyggandet osv. Men vi möts bara av huvudskakningar och axelryckningar och en totalt passiv regering, som använder just den passiva attityden

Besparingar i statsverksamheten, m. m. (omfattningen och inriktningen av besparingarna)

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

för att verka handlingskraftig.

Herr talman! Jag vet att det här låter som en förskräcklig klagovisa, men det beror på att jag uppriktigt sagt är trött på att möta en så totalt negativ attityd. Jag vågar påstå att regeringen inför den här avtalsrörelsen inte haft ett enda konstruktivt förslag att komma med – trots att man borde ha lärt av den stora krasch som inträffade i våras.

Mot denna bakgrund finns det ingen annan väg för LO än en konventionell avtalsrörelse med en mycket utpräglad låglöneprofil. Och alla skall veta att lönekraven ändå, jämfört med prisstegringarna, är mycket låga. Bara en kraftfull inflationsbekämpning från regeringen kan få reallönenotan att gå ihop för 1981, men det verkar inte vara så mycket att hoppas på. Jag såg häromdagen en beräkning av vad en kasse julmat kostade 1975 och vad den kostar i dag. Priset var 225 kr. 1975 och nu 390 kr. – alltså en ökning med 70 %. Det verkar således bli en mager jul för svenska folket. Och vi vet ju också att de verkligt stora prisökningarna kommer redan i januari 1981.

Herr talman! Fackföreningsrörelsen är en demokratisk folkrörelse. Vi som står i ledningen beskylls ibland av våra motståndare för att vara pampar som struntar i medlemmarnas åsikter. Men när det passar dem begär samma motståndare att vi skall strunta i medlemmarnas krav och viljelöst underkasta oss arbetsgivarnas lönesänkingskrav. Det kommer inte att ske, och jag kan lugnt försäkra er att vi har våra medlemmar med oss i det avseendet.

Därför önskade jag att regeringen, innan positionerna låstes, skulle ha förstått att man inte kan lösa krisen genom konfrontationspolitik mot de största löntagargrupperna. Mina förhoppningar i det avseendet är sannolikt grusade, och därför kan jag inte se annat än att vi går en i flera avseenden dyster framtid till mötes.

Anf. 65 RUNE GUSTAVSSON (c) replik:

Herr talman! Gunnar Nilsson har i debatten tagit upp ett interpellations-svar som jag lämnade till Gösta Andersson under den tid då jag var socialminister. Gunnar Nilsson har tagit upp detta tidigare i en artikel i A-pressen, och jag har där bemött denna artikel. Gunnar Nilsson kan inte komma ifrån att han 1977 gjorde uttalanden som irriterade många pensionärer – men inte bara dem. Irritation förekom också inom den socialdemokratiska partiledningen – i annat fall hade väl inte ledande socialdemokrater gått ut och gjort uttalanden som tjänade som dementier av vad Gunnar Nilsson sade. Jag kan inte tänka mig att socialdemokraterna skulle ha handlat på detta sätt, om inte Gunnar Nilsson hade uttalat sig på det sätt som jag nämnt.

Jag tog i en debatt för en tid sedan också upp det yttrande med anledning av pensionskommitténs förslag som LO och Gunnar Nilsson har ställt sig bakom. LO underströk i detta yttrande mycket noga att man i framtiden måste se till att också de grupper som har de lägsta pensionerna får pensionshöjningar. Också PRO har klart uttalat sig för detta.

Vad som nu har hänt är att man föreslagit höjningar för de grupper som har

de lägsta pensionerna, nämligen ca 700 000 ålders- eller förtidspensionärer som endast har folkpension eller som har folkpension och liten ATP-pension. Dessa grupper får först och främst det pensionstillskott som enligt vad som beslutats skall utgå fr. o. m. den 1 juli nästa år. Därtill är de utlovade en ytterligare kompensation. Det innebär ju att den grupp som har de lägsta pensionerna inte får en försämring, utan att den gruppen får en förbättring.

Sedan är det ändock så – och jag tycker att Gunnar Nilsson och övriga socialdemokrater borde redovisa det i diskussionerna – att pensionärerna inte är någon enhetlig grupp. Vi har först de stora grupper som nämndes här. Nästa grupp är de som har ATP. Många har hög ATP, andra har lägre. Sedan har vi den tredje gruppen, som inte är så liten, och det är den gruppen som också har pensioner utanför folkpensionen och ATP. – Jag tycker det är riktigt att man redovisar hela situationen.

Jag har mött många pensionärer under den här tiden, och jag har fått den uppfattningen att även pensionärerna har den inställningen att vi måste se till att vårt näringsliv kommer i gång bättre, om vi skall klara tryggheten för framtiden.

Anf. 66 GUNNAR NILSSON (s) replik:

Herr talman! Jag förstår att Rune Gustavsson inte vill diskutera vad som förekom vid interpellationsdebatten 1977 utan i stället försöker beskriva dagens situation. Jag måste därför fråga: Har situationen försämrats så påtagligt sedan 1977? Eller har den förbättrats så påtagligt att man nu kan vidta de här åtgärderna – fastän man inte har det minsta begrepp om vilka effekter de får?

Jag tänker inte ta upp någon pensionärsdebatt med Rune Gustavsson här. Jag har bara velat erinra om hur man försökte exploatera en intervju som jag har gjort. Den kommer nu igen i en tappning som egentligen innebär att jag hade rätt 1977. Nu har vi alltså kommit till samma insikt i det här avseendet.

Vi vet nämligen – och det var ju det som jag försökte aktualisera redan 1977 men som nu börjar bli alltmer akut – att frågan är: Hur skall vi kunna klara alla de utfästelser som vi har gentemot pensionärerna? Det är inte bara dagens pensionärer, utan i kanske än högre grad morgondagens. Då kan man inte vidta sådana här improvisationer som regeringen har gjort i sitt förslag, när man inte ens vet vilka effekter de får. Men vi kunde ju trots allt konstatera det medgivandet av Gösta Bohman, att man nu har kommit till insikt om vad det här får för konsekvenser.

Pensionärsfrågor är jag beredd att diskutera med Rune Gustavsson på ett helt annat och mer ingående sätt än vad vi kan göra vid det här tillfället – jag förstår att det känns litet bekymmersamt för Rune Gustavsson med hänsyn till hans uttalande 1977.

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

Anf. 67 RUNE GUSTAVSSON (c) replik:

Herr talman! Nej, ur den synpunkten känns det inte bekymmersamt. Jag försöker inte på något sätt bortförklara vad jag sade 1977 i denna talarstol. Men Gunnar Nilsson har försökt att i tidningsartiklar vid olika tillfällen bortförklara vad han sade i en intervju. Det är det som jag har tagit upp här.

Sedan frågade Gunnar Nilsson: Har situationen försämrats sedan 1977? Ja, jag har den uppfattningen att landets ekonomiska situation är betydligt sämre nu med tanke på de oljenotor vi har fått. Vid det tillfället hade jag den uppfattningen att vi skulle kunna klara värdesäkring. Det som nu sker är att hela svenska folket måste ta sin del av svårigheterna, men de som har de lägsta pensionerna får en kompensation.

Sedan har jag inte på något sätt försökt att exploatera vad Gunnar Nilsson sade; jag svarade vid det tillfälle det gäller på enkla frågor. Det är Gunnar Nilsson som vid olika tillfällen nu har tagit upp den debatten igen. Jag har inte på något sätt försökt göra gällande att Gunnar Nilsson hade rätt den där gången – jag har inte tagit upp den diskussionen. Men i dag måste vi diskutera utifrån de ekonomiska förutsättningar som vi nu har.

Och än en gång, Gunnar Nilsson: Skall vi kunna klara de åtaganden vi gjort och säkra tryggheten för den stora pensionärgruppen – den blir än större i fortsättningen – kan vi inte konsumera den tillväxt vi har i det här landet. Socialdemokraterna säger att vi måste förnya vår industri, men då måste vi också se till att den kan investera. Resultatet av Gunnar Nilssons resonemang blir att vi skall konsumera tillväxten. Men hur blir det då med produktionsapparat och tryggheten?

Anf. 68 GUNNAR NILSSON (s) replik:

Herr talman! Det är ju intressant att höra vilken försvarare av ATP-reformen som vi plötsligt fått i Rune Gustavsson och centerpartiet. Jag vill bara erinra om att ATP-reformen var precis densamma 1977 som den är 1980. Även om man försöker göra det från regeringens sida går det inte att åberopa svängningar i den ekonomiska situationen och anpassa ATP till dessa. Det bedrövliga i sammanhanget är att ni nu far omkring från regeringens sida och försöker få detta legitimerat genom att åberopa mig. Detta har jag velat peka på, eftersom det tycks vara detta som ni bygger era angrepp mot pensionerna på, nämligen att LO:s ordförande sade detta någon gång 1977. Det är det som jag reagerat emot, och det kommer jag att reagera emot även fortsättningsvis. De lösningar som ni nu försöker improvisera kommer LO eller jag aldrig att ställa upp på.

Andre vice talmannen anmälde att Rune Gustavsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 69 Budgetministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Jag skall inte fortsätta den här debatten om pensionssystemet, men låt mig ändå ta fasta på en sak som jag hörde Gunnar Nilsson säga i

sin sista replik. Han fann det rimligt om regeringen anpassade ATP-systemet till den ekonomiska situationen. Det är ju precis det vi gör, och jag tror alltså att vi på den punkten kan möta en betydande förståelse för åtgärder som vi vidtagit.

Herr talman! Jag skall med det lämna den här debatten i varje fall för stunden och hålla det anförande som jag förberett – vi närmar oss middagspausen, och jag vill klara av det innan dess. Jag skulle vilja börja med att ställa ett par frågor.

Kan vi genom besparingar och återhållsamhet med statsutgifterna återställa balansen i samhällsekonomin? Och hur skall i så fall det arbetet inledas? Den frågan kommer riksdagen att ägna stort intresse i höst. Men i det betänkande vi i dag diskuterar har finansutskottet endast tagit ställning till den grundläggande inriktningen i besparingsarbetet.

Därför ser jag ingen anledning att nu ta upp en diskussion om de olika konkreta besparingsförslagen i propositionen och i oppositionens motioner. Oppositionen godtar vissa av regeringens förslag, avvisar andra och fogar därtill egna förslag.

Gemensamt för i varje fall regeringspartierna och socialdemokratin är den uttryckta oron över det stora budgetunderskottet och statens växande upplåning. Vänsterpartiet kommunisterna tycks däremot ta betydligt lättare på det problem som budgetunderskottet utgör. Och det är inte särskilt oväntat. Genom att vifta bort balansproblemen behöver kommunisterna inte anvisa vägar att täcka underskotten. I stället kan partiet obekymrat fortsätta med den hämningslösa överbudspolitik som blivit kommunismens kännetecken framför andra i svensk politik.

Socialdemokraternas inställning till besparingsförslagets effekt är något oklar. I själva verket förefaller det mig som om man i sin motion driver två oförenliga linjer. Den ena är att förslagen innehåller en hel del luft och inte alls får den totala effekt som sägs i propositionen. Den andra linjen är att förslagen tvärtom får en mycket stor effekt och med förödande kraft drabbar hushållens ekonomi och sysselsättningen.

Socialdemokraterna kan alltså inte riktigt bestämma sig för om sparplanen får obetydliga eller mycket stora effekter för de offentliga verksamheterna. Samma oklarhet finns i den socialdemokratiska reservationen i finansutskottet. När de i sin motion vill förringa sparplanen säger de att det är "ett blygsamt belopp som härrör ur direkta ingrepp i statens egen verksamhet". Men när de beskriver sysselsättningskonsekvenserna, säger de att "regeringens förslag till nedskärningar fördjupar denna nedgång".

När syftet är att misskreditera sparplanen i alla avseenden finns det inga krav på inbördes sammanhang mellan kritikpunkterna. Alla dörrar hålls på glänt utom den som skulle behöva öppnas för en bred politisk samverkan kring framtidsinriktade åtgärder som kan återställa sunda statsfinanser. För egen del tolkar jag den här oklarheten som uttryck för en t. v. avvaktande hållning. Jag hoppas att man snabbt kommer att kunna bestämma sig.

Att socialdemokraterna inte helt avvisat tanken på en återhållsam budgetpolitik och gått blankt emot alla regeringens förslag beror naturligtvis

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

delvis på att sakskaalen så entydigt talar för återhållsamhet. Men jag tror att det finns en ytterligare orsak. Inom den socialdemokratiska partiledningen anar man säkert att det finns en växande folklig förståelse för en stram budgetprövning. Opinionsvinden talar med förnuftsens röst.

Det finns i dag troligen mycket små opinionsvinster att göra med traditionell överbudspolitik – i vart fall för partier som hämtar sitt främsta stöd från andra människor än dem som hör hemma i oreflekterade missnöjesgrupper. Det är inte längre trovärdigt att gå ut och lova kostnadskrävande nya reformer eller – om någon skulle komma på den tanken – en omfattande sänkning av skattetrycket.

Jag tror att det med tiden kommer att bli en ökande uppslutning bakom regeringens ekonomiska politik också från de kretsar som i dag motarbetar den. Vi befinner oss ju i en delvis ny situation. Besparingspropositionen var unik i den meningen att det var första gången under efterkrigstiden som det föreslogs mer omfattande besparingar i offentlig verksamhet. Att förslagen ibland kommenterats i något upphetsade ordval är kanske förstäligt just därför att det rör sig om något ovant.

Med hänvisning till konjunkurläget vill socialdemokraterna åstadkomma en mindre åtstramande effekt än regeringen. Man gick emot förslaget till momshöjning tidigare i höstas, och nu går man emot en del av besparingsförslagen. I praktiken vill man alltså ytterligare öka budgetunderskottet. Det här kan man med hänvisning till utskottsmajoriteten kommentera genom att fråga sig: Om socialdemokraterna velat föra en mer expansiv politik än regeringen både under den goda konjunkturen 1978–1980 och nu under den väntade konjunkturedgången, när kommer man då att rekommendera återhållsamhet i förhållande till regeringens politik?

Det är av sysselsättningskäl som socialdemokraterna säger sig vilja föra en mer expansiv finanspolitik än regeringen. Det är uppenbart för alla som följt svensk politik under senare år, att ett huvudmål för regeringen är att värna sysselsättningen och motverka en uppgång av den öppna arbetslösheten till de nivåer som man har i praktiskt taget alla andra länder, även socialdemokratiskt styrda som Danmark och Västtyskland. Den sysselsättningspolitik som förts sedan 1976 är ett bevis på att det förhåller sig på det sättet. Regeringens sysselsättningspolitiska ambitioner står, herr talman, självfallet fast.

På lång sikt är det helt uppenbart att problemen i ekonomin skulle förvärras med en socialdemokratisk politik. Obalanserna skulle bli större och kvarstå längre om socialdemokraternas alternativ genomfördes. Detta vore ett stort hot mot sysselsättningsmöjligheterna om ett antal år. Men det är inte säkert att man bäst gagnar sysselsättningen ens på kort och medellång sikt med den finanspolitik som socialdemokraterna förordar.

Redan på ganska kort sikt kan ett stort budgetunderskott få vad som skulle kunna kallas en utträngningseffekt. Privat efterfrågan trängs tillbaka av den offentliga utan att det egentligen är avsikten genom att räntorna stiger, inflationstakten ökar, lånemöjligheterna minskar, löneglidningen tar fart och industrins investeringar trängs tillbaka. På så sätt hotar en alltför

expansiv finanspolitik sysselsättningen snarare än att värna den.

En del av de här utträngningseffekterna ser vi i dag. Det är ett av skälen till att vi lagt fram sparprogrammet. Särskilt tydligt märks de på kreditmarknaden. Det är inget tvivel om att statens upplåningsbehov tillsammans med underskottet i bytesbalansen drivit upp räntan till en högre nivå än den annars skulle behöva ligga på. Det hämmar naturligtvis de produktiva investeringarna i byggnader och maskiner. Allt färre investeringsobjekt ter sig lönsamma när ränteläget stiger. Och det försämrar sysselsättningen på kort sikt i byggnadsbranschen och på litet längre sikt i tillverkningsindustrin som helhet. Försämrar möjligheterna att minska underskottet i bytesbalansen kan inte svensk industri öka sina marknadsandelar på exportmarknaden och hemmamarknaden. Det vore ett hot mot sysselsättningen på kort lika väl som på lång sikt om socialdemokraterna fick gehör för sin ekonomiska politik.

I den socialdemokratiska motionen gör man det lätt för sig, bl. a. när man lägger fram en rad kostnadskrävande förslag till näringspolitiska insatser och ökat stöd till forskning och utveckling utan att anvisa hur de skall finansieras. Å ena sidan kan en del av de åtgärder som föreslås efter en tid mycket väl få positiva effekter för industrin. Men å andra sidan förstärker man budgetens utträngningseffekter och motverkar på så sätt sina egna förslag redan från början. Vilken effekt av de socialdemokratiska näringspolitiska förslagen som är starkast, den positiva effekten eller utträngningseffekten, är naturligtvis svårt att säga. I bästa fall tar de ut varandra. Men eftersom de negativa effekterna i tiden kommer före de positiva, är det risk att de förstnämnda kommer att dominera.

Om man med dagens budgetunderskott försöker öka tillväxten i ekonomin genom en ännu mer expansiv finanspolitik är det inte säkert att man når avsedd effekt. I stället kanske man motverkar sina egna syften på grund av den utträngningseffekt jag nyss beskrivit. Situationen i dag är inte jämförbar med den då man söker ta sig ur en djup lågkonjunktur med hjälp av en traditionell underbalansering av statsbudgeten.

Det är helt klart att industriproduktionens ställning måste stärkas. Vad som förbisetts i den socialdemokratiska motionen är bl. a. att basen för vår industriproduktion under mycket lång tid måste vara den industri och den produktionsinriktning vi redan har. Den måste vi vårda oss om. Den kan inte hastigt och lustigt ersättas med något annat. Men den bevaras inte av att vi motsätter oss de strukturförändringar som är nödvändiga för att bibehålla konkurrenskraften.

Det är mycket viktigt att satsa på nya utvecklingsprojekt. Det är det dominerande temat i den näringspolitiska delen av socialdemokraternas motion. Ett tillflöde av sådana nya utvecklingsprojekt måste vi ständigt ha. Det håller jag med om, och det är också något som statsmakterna på olika sätt söker främja. Men minst lika viktigt även på ganska lång sikt är att vi kan skapa sådana förutsättningar för den existerande produktionen att den i framtiden kan tillverkas och försäljas till konkurrenskraftiga priser.

Jag kan inte minnas att ordet lönsamhet är nämnt någonstans i hela den

Nr 29

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

omfattande socialdemokratiska partimotionen.

Vare sig det nu beror på ideologisk blockering eller har andra orsaker, så är detta djupt symboliskt för ett verklighetsfrämmande drag i den socialdemokratiska näringspolitiken. Man bortser från vad som är den grundläggande förutsättningen för all verksamhet som bedrivs i internationell konkurrens. Varor och tjänster måste kunna säljas till priser som är konkurrenskraftiga samtidigt som de täcker produktionens kostnader, däri inberäknade ränta och riskersättning på det insatta kapitalet.

De stora svenska verkstadsföretagen har ju i allmänhet främst varit sammansättningsfabriker för komponenter tillverkade på annat håll. Nätet av underleverantörer har alltid varit stort. Utslagningen av industriproduktion under 1970-talet och då främst under kostnadskrisens år har till en intet ringa del dolts av det faktum att många stora verkstadsföretag arbetat vidare på i stort sett oförändrat vis. Vad som hänt är i stället att ett antal av företagets svenska underleverantörer slagits ut och ersatts av utländska företag som kunnat offerera lägre pris än de svenska.

Den aspekten på de små och medelstora företagens förhållanden saknas helt när man i den socialdemokratiska motionen diskuterar underleverantörernas villkor. I stället säger man i motionen att de här företagets finansiella bas gott kan minskas, om man bara inför ett nytt factoringinstitut. Hur det skall kunna öka svenska mindre företags möjligheter att framgångsrikt konkurrera med utländska företag om underleveranser till den svenska storindustrin är svårt att inse. Symtomatiskt är också att ett av de få riktigt konkreta kraven i den socialdemokratiska skattepolitiken är att beskattningen av det arbetande kapitalet i familjeföretagen skall skärpas.

Återigen möter vi här ett exempel på den ideologiska blockeringen, som gör det omöjligt för socialdemokraterna att se klart i näringspolitiken. Socialdemokraterna vill föra en finanspolitik, som ytterligare ökar budgetunderskottet, driver upp räntorna, minskar utrymmet på kreditmarknaden och skärper inflationen men vars sysselsättningseffekter är tveksamma. Den politiken försvårar nämligen bland mycket annat för de små och medelstora företagen och deras anställda att klara sig i konkurrensen med utländska företag. Det skall gärna medges att vissa delar av storindustrin lättare kan kompensera inhemska kostnadsökningar, därför att de kan förlägga en allt större del av sin komponenttillverkning utomlands. Men för samhällsekonomin och för den inhemska sysselsättningen vore något sådant naturligtvis något djupt olyckligt.

Regeringen anser för sin del att skattetrycket nu är så högt att budgetunderskottet i fortsättningen väsentligen måste angripas på utgiftssidan. På den punkten förefaller det mig som om vi skiljer oss något från socialdemokraterna. Hur skall man annars tolka uttalandet i den socialdemokratiska partimotionens skattepolitiska avsnitt, där det sägs att "skattesystemet måste ge sitt bidrag till att sanera den offentliga sektorns finanser". Det finns anledning att fråga socialdemokraterna: Om ni vill fortsätta en skattehöjningspolitik, varför säger ni det då inte klart, så att folk förstår att det är er linje? Om ni inte vill höja skattetrycket, vad betyder då den mening

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

jag nyss citerade?

I själva verket är sträng återhållsamhet med offentliga utgifter en nödvändighet och kraftiga fortsatta höjningar av skattetrycket en omöjlighet. 1965 utgjorde de offentliga utgifterna en dryg tredjedel av BNP. I år är de nästan två tredjedelar av BNP. Om man förlänger efterkrigstidens utgiftstrend in i framtiden, så kommer de offentliga utgifterna att spränga 100-procentsvallen någon gång mot slutet av 1980-talet eller i början av 1990-talet. Då skulle alla inkomster betalas in i skatt för att antingen finansiera den offentliga konsumtionen eller omfördelas genom transfereeringssystemet.

De flesta är nog eniga om att vi inte uppnår dessa 100 %. Utgiftsökningen måste böja av dessförinnan. Jag tror att de flesta människor menar att "dessförinnan" är ungefär nu.

När de offentliga utgifterna utgör en liten del av BNP kan man låta dem växa i den takt man önskar. Men när stat, kommun och socialförsäkringssektor redan tar merparten av BNP i anspråk för egen konsumtion och omfördelning går det inte att låta de offentliga utgifterna öka snabbare än vad de totala resurserna växer.

Samtidigt som vi erkänner detta måste vi emellertid fortsätta att ställa upp till försvar för den offentliga sektorn gentemot dem som nu ser ett gyllene tillfälle att uttrycka sin traditionella motvilja mot mycket av det som det allmänna erbjuder medborgarna.

På den punkten vill jag gärna svara Gunnar Nilsson, som nu har lämnat kammaren, att det parti jag företräder alltid kommer att värna om den offentliga sektorn och hävda dess betydelse i för människor viktiga servicefrågor som de han nämnde, exempelvis utbildningen, sjukvården, barnomsorgen. Den offentliga sektorn har sin självklara roll, och vi kommer självfallet inte att ändra vår inställning till den.

Men det betyder inte att man inte kritiskt kan granska den offentliga sektorns verksamhet och fundera över hur man skulle kunna göra den effektivare och vad man eventuellt kan ändra för att nå ett bättre resultat med samma insats.

Stora delar av den offentliga sektorns expansion kan sättas i samband med de förändrade levnadsvillkor som uppstod genom industrialismen. Med industrisamhället följde inte bara ett ökat välstånd utan också nya livsmönster och ett starkare beroende av marknadens fluktuationer. Ur det här växte krav på ett ekonomiskt trygghetssystem.

Andra delar av expansionen har sina rötter i det ökade välstånd som marknadsekonomin skapat och som ökat efterfrågan på tjänster, som tidigare var förbehållna ett privilegierat fåtal. Ytterligare inslag i tillväxten kan föras tillbaka på nya kontrollbehov, som de tekniska landvinningarna förde i sitt spår. De ökade insikterna om olika hot mot människors hälsa och miljö har lett till en vidgad offentlig övervakning av olika riskkällor.

Den offentliga sektorns expansion har verkligen varit ett av de dominerande dragen i 1900-talets sociala och ekonomiska utveckling. Genom en utbyggnad av den offentliga sektorn har välfärdssamhället skapats. Och det

Torsdagen den
20 november 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (omfatt-
ningen och inrikt-
ningen av bespa-
ringarna)*

är genom omfattande offentliga åtaganden som vi kan slå vakt om människors trygghet och välfärd. Därmed är inte sagt att en hårdare granskning av vad stat och kommun sysslar med skulle behöva minska vår samlade välfärd. Tvärtom skulle det mycket väl kunna öka både trygghet och välfärd.

Årtionden av oavbruten, snabb expansion i den offentliga sektorn har bl. a. lett till att nästan allt det beslutsunderlag som produceras av offentliga myndigheter och statliga utredningar är expansivt till sin karaktär. Det förutsätter tillskott av ytterligare resurser.

Den här orienteringen var kanske lämplig under ett skede som präglades av möjligheterna att bygga ut den offentliga sektorn väsentligt mycket snabbare än vad de totala resurserna i samhället växte. Resursbrister kunde ses som tillfälliga restriktioner. Om medel inte omedelbart stod till buds kunde man bestämma sig för en handlingsplan med ett långsiktigt utbyggnadsmål. I synnerhet har det varit karaktäristiskt för 1960- och 1970-talen att fastställa fleråriga utbyggnads- och åtgärdsprogram. Men när alltför många sådana program lagras på varandra bygger man in en automatik i utgiftssystemet som gör att den samlade kostnadsbördan efter ett tag lätt får ohanterliga proportioner. Det är i stor utsträckning vad som hänt de senaste åren. Ungefär 80 % av statsutgifternas ökning mellan budgeten 1975/76 och 1979/80 berodde på sådan automatik, dvs. var konsekvenser av beslut som fattats före 1976.

Det är nu nödvändigt med ett helt nytt synsätt. Ett sådant har annonserats i sparplanen. Under de år vi kan överblicka måste resursknapphet betraktas, inte som en tillfällig utan som en varaktig restriktion.

Den här inriktningen måste alltmer få sätta sin prägel på hela den politiska beredningsprocessen. Det långsiktiga hushållningsperspektivet och behovet av genomtänkta prioriteringar måste få en ökad tyngd. Både inom utredningsväsendet och inom myndigheterna själva måste resurser överföras från en expansivt inriktad projektering av nya insatser till en kritisk granskning av befintliga program och regelsystem. Syftet skall då inte bara vara att nå högre effektivitet och produktivitet utan också att skapa underlag för att ompröva uppställda mål och utstakade handlingslinjer.

Detta är något som kräver medverkan av alla berörda verk och myndigheter. Jag har den senaste tiden träffat ett stort antal verkschefer och diskuterat de här frågorna med dem. Till min glädje har jag vid de kontakterna funnit ett starkt gensvar för tankar av det slag jag framfört.

Inom budgetdepartementets verksamhetsområde har vi två verk, som har till sin speciella uppgift att medverka till att lägga ett hushållningsperspektiv på den offentliga verksamheten. Jag tänker på statskontoret och riksrevisionsverket. Deras roll är central, men det är klart att huvudansvaret för en god hushållning måste ligga ute på de olika myndigheterna. Det är ju där den största och mest detaljerade kunskapen om verksamheten finns.

Styrningen och finansieringen av den offentliga sektorn är nu så komplicerad att en betydande del av samhällets kreativitet och uppfinningsrikedom borde kanaliseras mot det området.

Genom att lägga ökad vikt vid en bättre långsiktig hushållning med offentliga medel kan vi ta ett långt steg på vägen mot balans i ekonomin, och det behöver lika litet som hittills på något avgörande sätt beröra den välfärdspolitik som byggts upp under lång tid och i bred politisk enighet.

Avstår vi från att hushålla bättre, så kan det däremot bli det största hotet mot vår framtida välfärd.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

12 § Anmäldes och bordlades

Proposition

1980/81:48 om dödsbodelägares ansvar för den dödes skulder m. m.

13 § Anmäldes och bordlades

Motionerna

1980/81:145 av *Ingvar Svanberg m. fl.*

med anledning av proposition 1980/81:37 om upphävande av kontrollen av bankkontorsetablering

1980/81:146 av *Olle Wästberg* i Stockholm

med anledning av proposition 1980/81:66 om vissa åtgärder på teleområdet

14 § Anmälan av interpellationer

Anmäldes och bordlades följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

den 19 november

1980/81:52 av *Jan Björinge* (c) till industriministern om centraliseringen inom svenskt näringsliv:

Med anledning av det planerade bildandet av storkoncernen Investment AB Volvo-Beijer vill jag till industriministern ställa följande frågor:

1. Vilka möjligheter har regeringen i dag att förhindra sammanslagning av storföretag och därmed en ytterligare koncentration i näringslivet?

2. Är industriministern beredd att ta några initiativ för att genom lagstiftning eller på annat sätt stoppa koncentrationstendenserna i näringslivet och verka för ett decentraliserat näringsliv?

Torsdagen den
20 november 1980

1980/81:53 av *Lars Hedfors* (s) till industriministern om följderna av Södra Skogsägarna AB:s driftinskränkningar:

Anmälan av interpellationer

”Stora krav på aktiva insatser för att lösa uppkommande problem kommer att ställas på ansvariga myndigheter och i sista hand på regeringen. Utskottet förutsätter att regeringen med stor uppmärksamhet följer utvecklingen.”

Detta citat är hämtat ur näringsutskottets betänkande 1979/80:47 med anledning av ett antal motioner om *Södra Skogsägarnas strukturproblem* och därav föranledda nedläggningshot. Den 17 december 1979 besvarade industriminister Åsling tre interpellationer och tre frågor som alla gällde samma problem. Han yttrade därvid bl. a. följande: ”Nödvändiga struktureringsåtgärder bör emellertid inte förhindras. Uppkomna problem bör lösas på annat sätt. Här vilar ett ansvar såväl på företaget som på samhället.”

Sedan dess har Södra Skogsägarnas definitiva beslut om nedläggningar och nedskärningar kommit. För Kronobergs läns del innebär det att ca 275 jobb försvinner i Strömsnäsbruk och 80 i Delary i månadsskiftet april-maj 1981 samt 180 i Fridafors den 1 oktober 1981. Mig veterligt har ännu inte något nytt jobb ordnats i de drabbade orterna. (Något tiotal har ställts i utsikt för Strömsnäsbruk.) Detta är ur många synpunkter allvarligt, inte minst med tanke på att massa- och pappersindustrin svarade för ca 50 % av arbetstillfällena i Strömsnäsbruk, 70 % i Delary och 85 % i Fridafors (enl. statistik från 1975). Länsstyrelsen i Kronobergs län säger också i sitt förslag till Länsprogram 1980 att driftinskränkningar inom denna industrigren innebär ”ett svårt slag för vilken ort det än drabbar” och föreslår därför att Tingsryds kommun (Fridafors) skall placeras i stödområde 2 samt att ett verksamt regionalpolitiskt stöd under en begränsad tid bör kunna utgå till Markaryds kommun (Strömsnäsbruk). Jag anhåller därför att till industriministern få ställa följande frågor:

1. Tycker industriministern, att samhället har tagit sitt ansvar för Strömsnäsbruk, Delary och Fridafors?
2. Vilka ”aktiva insatser” kan man förvänta sig av regeringen för att lösa ”uppkommande problem”?

1980/81:54 av *Paul Jansson* (s) till industriministern om industrissysselsättningen i Skaraborgs län:

Tillverkningsindustrin i Skaraborgs län kämpar f. n. med stora svårigheter. En rad branscher och företag har infört korttidsvecka och andra inskränkningar i driften. Vid inte mindre än 36 företag i länet är 821 personer berörda av nedläggningar och driftinskränkningar enligt länsarbetsnämndens statistik för oktober månad i år.

Enligt utfärdade varsel kommer 320 personer att förlora sina arbeten genom företagsnedläggningar den närmaste tiden. Mellan maj och oktober månader i år har arbetslösheten ökat med närmare 1 000 personer i länet och länsarbetsnämnden befarar betydande svårigheter då det gäller sysselsätt-

ningen under kommande vinter, och man ser heller ingen ljusning för första halvåret 1981. Ser man på antalet ledigamälda platser inom tillverkningsindustrin i Skaraborg, så har de minskat drastiskt från ca 800 i mars månad i år till endast 250 i oktober.

Det är enligt länsarbetsnämnden endast ett fåtal företag som vågar uttala sig med tillförsikt om produktionen under nästa år. Enligt den information som länsarbetsnämnden fått, kan i flera fall inskränkningar i personalstyrkan komma att ske redan under de närmaste månaderna. Detta innebär, att utöver liggande varsel om uppsägningar, ytterligare ca 500 arbetstillfällen är i farozonen inom verkstads-, trä- och gruvindustrin. Dessutom har flera företag, med tillverkning för byggnadsbranschen, uttryckt oro för starkt minskad produktion på grund av det låga bostadsbyggandet i landet.

I detta sammanhang kan påpekas, att Ytong i Falköping, som tillverkade lättbetong, under hösten avvecklat hela sin verksamhet varigenom ca 100 personer fått lämna företaget.

AB Cementa i Skövde, som har 310 anställda, räknar med att ställa av en av sina brännugnar vid årsskiftet. Om efterfrågan på cement ytterligare minskar, kommer detta att få konsekvenser för sysselsättningen vid företaget.

Rockwoolkoncernen tillverkar mineralull för isoleringsändamål i Skövde och i Hällekis i Götene kommun. Totalt sysselsätter företaget drygt 1 000 personer i länet. Efterfrågan på företagets produkter har emellertid starkt minskat, beroende på ett alltför lågt byggande i landet. Lagren är överfyllda och man har tvingats tillgripa korttidsvecka vid den nya fabriken i Hällekis. Om denna negativa utveckling fortsätter räknar företagsledningen med ytterligare nedskärning av produktion och sysselsättning.

Det är mot denna bakgrund högst förvånande, att regeringen i detta läge beviljat 12,4 milj. kr för att starta en ny mineralullstillverkning i Älvkarleö. Detta har skett, trots att flertalet remissinstanser avstyrkt etableringen i fråga, och då marknadssituationen är sådan att de nuvarande tillverkarna Rockwool AB och Gullfiber AB endast utnyttjar 65 % av sin produktionskapacitet. Såväl företagsledningen som de anställdas organisationer vid det statligt ägda Rockwool har av naturliga skäl reagerat kraftigt mot regeringens agerande i denna fråga.

Swedish Match-koncernen bedriver tillverkning av köksutrustning vid sina fabriker Marbodal i Tidaholm och Starprodukter i Lidköping. Tillsammans utgör de landets största tillverkare av köksutrustning, med drygt 1 400 anställda. Situationen kännetecknas även för detta företag av svag orderinång och lågt kapacitetsutnyttjande. Detta har fått till följd, att Marbodal AB kommer att tillämpa förkortad arbetsvecka under tio veckor.

Vid Starprodukter i Lidköping är situationen än värre. Där kan det bli fråga om en halvering av arbetsstyrkan, eller i värsta fall total nedläggning. Det senare har företaget hotat med om inte kommunen köper Starprodukters lokaler.

Det finns även anledning att hysa stor oro för utvecklingen inom länets möbelindustri. I Tibro kommun, där möbel- och träindustrin svarar för 82 %

Torsdagen den
20 november 1980

Anmälan av interpellationer

av industrisysselsättningen, måste man bedöma utvecklingen som utomordentligt osäker. Ett flertal företag dras med akuta ekonomiska svårigheter, och den närmaste tidens utveckling kan bli avgörande för deras fortsatta existens.

Även i Töreboda kommun har krisen inom möbelbranschen ställt till stora sysselsättningsproblem. Swedfurn möbler i Töreboda har nyligen bytt ägare, vilket medförde en avsevärd bantning av företaget, med påföljd att halva arbetsstyrkan fick lämna företaget. Töreboda kommun, som endast har ca 11 000 invånare, har f. n. inte mindre än 186 personer arbetslösa, varav 94 kvinnor och 64 ungdomar under 25 år.

Karlsborgs kommun och dess speciella svårigheter har vi haft anledning att vid ett otal tillfällen aktualisera här i riksdagen. Det är nu klart att Luxor kommer att lägga ned sin fabrik i Karlsborg, varvid ett hundratal personer, huvudsakligen kvinnor, blir utan arbete. Hotet mot Vanäsverken kvarstår alltjämt och det finns risk för att hälften av de 300 anställda får lämna företaget.

Genom motioner i riksdagen har vi från Skaraborgs län föreslagit, att kommunerna Gullspång, Töreboda, Karlsborg och Falköping skulle inlemmas i stödområdet. Riksdagen har visserligen avslagit dessa motioner, men man har samtidigt uttalat, att lokaliseringsstöd till särskilda projekt i dessa kommuner bör kunna utgå, oaktat att de inte är placerade i stödområdet.

I arbetsmarknadsutskottets betänkande 1978/79:23 sades bl. a. följande: "Det hindrar inte att det finns betydande problem i några av länets kommuner, i första hand Gullspång, Karlsborg och Falköping, som har en stagnerande utveckling med problem på arbetsmarknaden. Även om utskottet har avstyrkt att de inlemmas i stödområdet kan det finnas skäl för samhället att stödja projekt som ger varaktig sysselsättning."

Med stöd av det anförda hemställer jag att få ställa följande frågor till industriminister Åsling:

Vilka åtgärder är industriministern beredd att vidtaga för att förbättra industrisysselsättningen i Skaraborgs län?

Kan det anses försvarbart att från regeringens sida bevilja statliga medel för att starta en ny fabrik för mineralullstillverkning, när marknaden ser ut som den gör i denna bransch?

Är industriministern beredd att medverka till att lokaliseringsstöd kan utgå till nya industriprojekt i bl. a. Karlsborgs kommun i Skaraborgs län?

1980/81:55 av *Arne Nygren* (s) till industriministern om sysselsättningen i Norsjö kommun:

I en fråga den 14 mars 1979 och i en interpellation den 10 april i år har jag i riksdagen aktualiserat problem i Norsjö kommun i Västerbotten.

Vid båda tillfällena gav svarande statsråd besked som kunde tyda på att åtgärder skulle vidtas som kunde lindra den mycket svåra arbetsmarknads-situationen i kommunen.

Frågan den 14 mars 1979 gällde projekterandet och byggandet av nya

lokaler för Sveriges geologiska undersökning (SGU) i Malå. Budgetminister Mundebo gav ett mycket positivt besked. Han anförde att "några förskjutningar i den ursprungliga tidsplan som byggnadsstyrelsen räknat med inte skall behöva ske. Byggnadsstyrelsen räknade med byggstart tidigast sommaren 1980 och att byggtiden kunde omfatta ett år."

Budgetministern anförde: "Om inget oförutsett inträffar under projekteringsarbetet räknar jag med att byggandet skall sättas i gång hösten 1980 och sålunda vara färdigt hösten 1981."

Med det planeringsbeskedet har man sedan arbetat bl. a. inom kommunledningen. Men alltjämt dröjer klartecken för bygget, trots att byggarbetslösheten i vinter väntas bli stor på orten och yrkesinspektionens hot om att förbjuda SGU:s nuvarande lokaler blivit alltmer överhängande.

Isitt svar på min interpellation under våren i år gav industriminister Åsling ett allmänt hoppningivande besked om önskade åtgärder i Norsjö kommun.

Statsrådet gjordes i interpellationsdebatten uppmärksam på att man i Norsjö kommun då hade 5 % arbetslöshet. Om detta sade statsrådet: "5 % arbetslöshet. Det är ett beklagligt faktum, och det motiverar de speciella insatser som regeringen är beredd att göra för att utveckla sysselsättningen på orten." Den ort i kommunen som då var aktuell var Bastuträsk.

Ett av de aktuella företagen, som då hade varslat om en nedläggning, som skulle göra 26 charkuteriarbetare friställda, var AB Holmlunds Livsmedel.

Företaget hade sökt men inte fått klartecken om lokaliseringsstöd för en ombyggnad som kunde rädda sysselsättningen. Om det företaget sade statsrådet i interpellationsdebatten så här: "Beträffande charkuteriföretaget AB Holmlunds Livsmedel finns f. n. en ansökan om lokaliseringsstöd hos arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) för prövning. Länsstyrelsen i Västerbottens län har tillstyrkt ansökningen. Beslut kan väntas under juni månad."

I dag – fem månader efter utlovat besked – väntar alltjämt de 26 anställda vid Holmlunds och företagens ledning på besked.

Det som hänt i kommunen sedan industriministern besvarade min interpellation i juni i år är att antalet krisföretag i kommunen fördubblats till antalet. Arbetslösheten har sedan dess ökat till 6 % och till 9 % bland kvinnor. Nu har Norsjö kommun den högsta arbetslösheten i Västerbotten.

Ett färdigställt industrihus i Adak, som kommunen fick efter nedläggningen av gruvverksamheten i Adakgruvan, står tomt. Sedan mitten på 1970-talet har folkmängden i Adakområdet minskat med nära 200 personer.

Med anledning av denna utveckling och avsaknaden av besked från regeringen ber jag att till industriministern få ställa följande frågor:

1. När avser regeringen att ge klartecken för byggande av SGU-lokaler i Malå?
2. När räknar regeringen med att lämna det besked som kan trygga sysselsättningen vid Holmlunds Livs i Bastuträsk?
3. Vilka övriga åtgärder ämnar regeringen vidta för att avhjälpa situatio-

Nr 29

Torsdagen den
20 november 1980

*Meddelande om
frågor*

nen vid krishotade företag i Norsjö kommun och bekämpa den rekordhöga arbetslösheten i kommunen?

15 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 20 november

1980/81:127 av *Nils-Olof Grönhagen* (s) till industriministern om verksamheten vid Lunde Varv AB:

Vid riksdagens behandling av propositionen om varvsindustrin berördes även situationen vid Lunde Varv AB i Ådalendistriktet. Riksdagen uttalade då som sin mening att Lunde Varv bl. a. skulle rekonstrueras ekonomiskt genom medverkan från intressenterna. Staten avsågs därmed också medverka i rekonstruktionen. Tiden har gått, men uppgift om några åtgärder i den riktning som riksdagen uttalade har inte lämnats.

Min fråga till industriministern lyder:

Har industriministern och regeringen några informationer att ge om hur rekonstruktionen av Lunde Varv AB:s ekonomi har skett, och har varvet – det enda norr om Stockholm – några möjligheter till statliga beställningar?

1980/81:128 av *Bertil Hansson* (fp) till kommunministern om den andliga vården vid sjukhusen:

Vid behandlingen av proposition 1979/80:152 om den andliga vården vid sjukhusen beslutade riksdagen i enlighet med vad kulturutskottet anfört i sitt betänkande 1979/80:29 att möjlighet skall beredas svenska kyrkan och övriga trossamfund "att verka som likvärdiga parter med lika möjligheter att arbeta. Arbetet bör bedrivas i ekumenisk anda vilket bl. a. innebär att det måste präglas av en ömsesidig strävan till samverkan. Detta synsätt bör också markeras med avseende på relationerna mellan sjukvårdshuvudmännen och trossamfunden." Vad riksdagen härvid beslutade om ansvaret för den andliga vården vid sjukhusen gav riksdagen till känna för regeringen.

Vilka åtgärder har regeringen vidtagit med anledning av det nämnda tillkännagivandet?

16 § Kammaren åtskildes kl. 18.03.

In fidem

BENGT TÖRNELL